

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 18

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

11 грудня 2019 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2019

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 18):
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /
Збірник тез доповідей: випуск 18 (м. Тернопіль, 11 грудня 2019 р.). -
Тернопіль, 2019.- 119 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які
оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції
включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**COORDINATION LEGAL TECHNOLOGY AS THE BASIS OF
NATIONAL DEVELOPMENT PROGRAMS OF MOLDOVA**

Maksurov Alexey Anatolevich

*PhD in Law, Professor, Kiev National University named after
Taras Shevchenko*

Coordination standards are widespread both in the current legislation of Moldova and in government program documents. In this sense, we believe that coordination can already be considered a national strategy for the development of Moldavian statehood.

For example, in accordance with the provisions of the ACTION PROGRAMME OF THE GOVERNMENT OF REPUBLIC OF MOLDOVA, to ensure the expanded functionality of the Integrated Dossier Management Program, including through the establishment of mandatory audio recordings and video recordings, agreed electronically on the agenda of court hearings by litigants, to develop and manage electronic dossiers with the parties to the case, the provision of evidence and the distribution of materials on the dossiers in electronic form, a coordinated electronic mechanism should be introduced *vayuschih* parties hold hearings through video conferencing and so on [1].

In order to institutionalize the process of compiling and coordinating the medium-term budget framework and compiling the national budget based on macroeconomic characteristics, the process of participation of enterprises and academic sectors should be coordinated. To adjust the infrastructure, it is necessary to create a mechanism for coordinating market surveillance activities in accordance with EU requirements.

The coordination of licensing of activities and work in the field of construction should be optimized. It is necessary to coordinate the creation of automated information systems simultaneously with the reengineering of existing processes for the provision of public services aimed at ensuring their provision in electronic form. The implementation of the electronic document and the promotion of the full use of digital signatures upon request and provision to central government bodies should be coordinated.

The implementation of reforms in the field of criminal investigation by providing an integrated and coordinated approach to this problem (coordination and timing of structural and competent activities of the change in the prosecutor's office, the Ministry of the Interior, the National Anti-Corruption Center, and the Customs Service) should begin now. Here, far-reaching and coordinated strategies should be developed to prevent and combat all forms of violence, create a mechanism to support victims of violence and oversee the

enforcement of protection orders, improve coordination of foreign technical and financial assistance, and mobilize resources to achieve strategic goals.

It is necessary to create an institutional framework for coordinating support for sectoral councils with the participation of foreign donors and these are the necessary measures to modernize health services, including the public health surveillance service, by expanding it to the regions to improve coordination between all levels of medical care at the local level.

Literature:

1. ACTION PROGRAMME OF THE GOVERNMENT OF REPUBLIC OF MOLDOVA // http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/government_of_republic_of_moldova_-_action_programme_of_the_government_of_republic_of_moldova_for_2016-2018.pdf

ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА В РІЗНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ

Антошкіна Валерія Костянтинівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри галузевих юридичних дисциплін Бердянського університету менеджменту і бізнесу

Інтеграційні процеси, необхідність гармонізації та уніфікації національної правової системи до прогресивного світового товариства спричиняє необхідність здобуття і розширення наукових знань про правові системи сучасності, їх елементи, фактори, що сприяють або стримують реалізацію права в країнах світу тощо. Не є винятком і проблеми тлумачення. Сучасна вітчизняна наука та практика має велику потребу в науково обґрунтованій, об'єктивній і повній інформації про розвиток і функціонування правових систем, про переваги або недоліки певного досвіду інтерпретаційної діяльності.

Правові системи романо-германської правової сім'ї утворюють замкнену систему, де будь-яке питання можна вирішити шляхом тлумачення чинної норми права. Розум відіграє важливішу роль в тлумаченні закону, ніж в тому, щоб заповнювати право (наявність прогалин у праві визнається важко), його зазвичай шукають у чинному праві в процесі його застосування і тлумачення.

На відміну від нього, англійське право є відкритою системою: вирішити будь-яке питання дозволяється, але не існує норм, що підлягають застосуванню у будь-яких обставинах. Казуїстичний аспект права припускає багато прогалин, тому розум є допоміжним джерелом права, що заповнює ці прогалини. Отже, техніка англійського права не є

технікою тлумачення правових норм: виходячи з legal rules, раніше за прийняті, встановлюється норма (розробляється нова), яка застосовується в цьому випадку, з урахуванням фактичних обставин справи. Техніка тлумачення права з часом замінюється технікою виключень, за допомогою якої встановлюються більш точні нові норми, а не роз'яснюються вже існуючі.

Отже, можна дійти висновку, що англійська концепція legal rule є вужчою за французьку через те, що загальне право формувалося суддями та тісно пов'язане не з тлумаченням, а з технікою відмінностей, яка і становить метод англійського права. Тобто можна стверджувати, що англійське право створене судовою практикою.

У зв'язку з цим система тлумачення в англійських судах сформувалася відмінною від традиційної, а зрештою, дещо в чому схожою на континентальну. Поширення отримало подвійне тлумачення законів: з одного боку – буквально тлумачення, а з іншого – обмежувальне.

Англійська традиція надає перевагу цитуванню судових рішень замість текстів закону [1, С. 418]. Але після другої світової війни мав місце інтенсивний розвиток законодавства. Нові закони спрямовані на злам традиційної системи права, а відтак традиційні англійські принципи тлумачення до них не застосовні. У зв'язку з цим встановлюються більш гнучкі методи тлумачення на тлі збереження правила прецеденту.

Застосування техніки виключень є практично ідентичним положенню на континенті щодо тлумачення закону:

- не існує суворих канонів для тлумачення закону;
- має бути розвинене певне розуміння, як і якою мірою можна застосовувати той чи інший метод тлумачення;
- яка вірогідність зміни судової практики.

Головна відмінність у тому, що в англійській системі не може йти мови про зміну судової практики; правило прецеденту – це потреба права судової практики; можна говорити лише про новий розвиток права шляхом застосування техніки виключень.

Отже, можна констатувати, що в Англії та Франції дотримуються традиційних принципів. Так, в Англії отримують необхідні результати шляхом застосування техніки виключень, не зачіпаючи самої будови права, а у Франції нові рішення приймаються, не змінюючи основні норми старих кодексів.

Таким чином, право в країнах романо-германської правової сім'ї складається не лише з правових норм, сформульованих законодавцем, воно включає також і їх тлумачення суддями.

У різних країнах романо-германської правової сім'ї пропонувалися найрізноманітніші методи тлумачення: від школи екзегез до школи вільного права, з проміжною позицією "юриспруденції інтересу".

Відродження отримала доктрина природного права – самі прихильники позитивізму відмовилися від розуміння закону таким, яким він розглядався в XIX столітті – в наші дні вони визнають творчу роль суддів. Ніхто не вважає більше закон єдиним джерелом права і не вважає, що суто логічне тлумачення закону може в усіх випадках призвести до знаходження правового рішення [2, С. 72].

В Італії сьогодні домінує догматична тенденція, на практиці не використовуються гнучкі методи тлумачення, широко практиковані у Франції. Основною проблемою слід зазначити на існуючий у юриспруденції розрив між викладанням права і судовою практикою, в результаті чого важко дослідити процес тлумачення суддями і практиками італійських законів.

Схожа ситуація існує в іспанському і португальському праві та в праві країн Латинської Америки. Тут також сильні традиційні установки, основна мета рішень суддів – встановлення справедливості. Однак окремі теоретики дотримуються доктрини, де панує закон.

У США все дуже ускладнено в силу особливого елемента – федеральної структури країни. Через це правило *stare decisis* (стояти на вирішеному або переважна сила прецеденту) не має такої сили, як в Англії. Тому що потрібне пом'якшення правила прецеденту для уникнення істотних відмінностей між правом у різних штатах.

Так, велику гнучкість має процес тлумачення Конституції США. Гнучкість тлумачення суддями Верховного суду США випередила навіть телеологічні методи тлумачення, введені у Франції Жоссераном. За словами судді Хьюза: «Конституція – це те, що скажуть про неї судді». Верховний суд США пристосував своє тлумачення до ідеологічних течій і економічних потреб сучасності, що сприяло стабільності розвитку американських політичних інститутів та змісту Конституції, положення якої залишаються практично незмінними. Але слід зазначити, що ця гнучкість не поширена на конституції штатів.

Існуюча ситуація з практикою тлумачення Конституції США дає підстави стверджувати, що передові теорії тлумачення закону в країнах романо-германської правової системи, цілком застосовні в разі необхідності в країнах загального права.

Щодо системи тлумачення законів, вона є ідентичною тій, що діє в англійському праві – закони не інтегруються повністю в право, поки не отримали уточнення судовими рішеннями. Але в Америці навіть цей процес відбувається набагато жорстокіше. Так, Верховний суд США не надає рішення щодо відповідності закону штату Конституції США, якщо його зміст не був витлумачений судами цього штату, а Федеральні суди при застосуванні права штатів є нерішучими щодо законів, не представлених судами штату.

Таким чином, видані та застосовані в одній країні нормативно-правові акти можуть вплинути на способи тлумачення права в іншій країні, а іноді й призвести до оновлення законодавчої бази. Загалом у жодній правовій системі ніколи практика не дотримувалася лише одного з існуючих методів тлумачення – для пошуку справедливого рішення комбінувалися різні підходи. Весь розвиток певної системи тлумачення залежить від психології конкретної особи, юриста і позиції школи тлумачення, яку він свідомо або інтуїтивно підтримує. Тим самим тлумачення сприяє однаковому розумінню і застосуванню правових норм на всій території їх дії, забезпечує законність і стабільний правопорядок у різних сферах суспільного життя.

Література:

1. Грищук В. Тлумачення і конкретизація кримінально-правової норми як форми реалізації судового угляду (розсуду). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2000. № 35. С. 417–423.
2. Лярская Н. С. Воздействие институциональной среды на формирование Государственной модели корпоративного управления. *Экономический вестник Ростовского муниципального института*. 2006. Том 4. № 2. С. 70–88.

РЕФОРМА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГО РІВНЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ МОНАРХІЇ

Бутирін Євген Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та філософії права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Спеціальним патентом австрійського імператора Йосифа II для Галичини від 5 квітня 1782 р. було скасовано особисту залежності селян від дідичів. Відповідно до цього патенту селянам було надано право виходу з громади та залишення села, вільно обирати професію та навчатися ремеслу, одружуватись без згоди панів, віддавати дітей до школи, звертатися зі скаргами на пана до суду тощо. З цього часу можна вести мову про запровадження нової моделі аграрних правовідносин на селі де відносини між поміщиком та селянином розглядались як добровільні цивільно-правові зв'язки, які трансформувались у підданські взаємини – «розумне спадкове підданство» (*nexus subditelae, untertänigkeit*) [1, с. 12]. Прибравши кріпосну залежність закон залишив селян прикріпленими до землі. Отже позбувшись поміщицького підданства селянин залишився у підданстві маєтку. Таким чином відбулась своєрідна

модифікація підданства, втім селяни перестали бути поза правом, як за польські часи, та перетворились на предмет права [2, с. 8]. Задовольнившись такою формою підданства, наступним патентом 1784 р., цісар надав право самоврядності сільським громадам.

Австрійський уряд не став створювати в сільській місцевості державний апарат управління, а наділив у домініях політичною владою поміщика. Так, із запропонованих сільською громадою трьох кандидатів, поміщик призначав вйта, з вкрай обмеженими, по суті представницькими, повноваженнями. За виконання своїх функцій, вйт не отримував платні, проте міг бути звільнений від панщини. Також сільська громада домінії обирала від 2 до 12 присяжних у поміч вйту [3, с. 203].

Вся ж повнота виконавчої влади на селі зосереджувалась в особі мандатора, якого затверджував окружний староста, а утримував поміщик. Формально, то був державний чиновник з владними повноваженнями від повітової влади, проте заробітну платню він отримував від дідича або поміщика, то міг вважатися службовцем домінії [4, с. 139]. Їх компетенція була універсальною: видача та візування паспортів, ведення реєстру населення, оголошення нормативно-правових актів, збір податків, встановлення для селян повинностей та контроль за їх справлянням, доставка на збірні пункти рекрутів, виконання поліцейних функцій, здійснення судочинства по першій інстанції, вирішування поземельних спорів між селянами, догляд за санітарно-епідеміологічними умовами, контроль ведення торгівлі, у їх віданні були місцеві дороги та мости, вони мали право публічних тілесних покарань (яке проіснувало в імперії аж до 1867 р.) [5, с. 21-33].

Мандатори майже не були обмежені в своїй владі на селі. Навіть ті селяни, які були доведені свавіллям мандатора до відчаю та наважувались подати на нього скаргу, не отримували справедливості ані від поміщика, ані від старости, а навпаки лише погіршували своє становище. Показове й те, що скасування посади мандатора в Галичині відбулося лише у 1856 р., в умовах розбудови в імперії конституційної монархії. Проте навіть в цих умовах реформування абсолютизму політична влада на селі залишалась в руках дідичів [6].

Модернізаційні реформи Габсбургів були спрямовані у своїй стратегічній меті на ліквідацію відставання імперії від Пруссії, втім, поза увагою не залишилася й потреба остаточної інтеграції приєднаних земель до тіла імперії. Завдання вирішувалось комплексно та з розмахом, зачепивши всі сфери суспільного буття. Реформу управління було розпочато з перепису населення, кадаструванню земельних володінь, по німецьки скрупульозному упорядкуванню облікової та контрольної системи. Нарешті місцеве управління було переведено під тотальний державний контроль головною постаттю якого став адміністративний

чиновник – бюрократ. Процес централізації державного управління досяг свого максимуму забезпечивши управління підвладними територіями на центральному та місцевому рівнях. Традиції австрійського абсолютизму було повною мірою використано в методах управління приєднаними територіями. Сільським громадам було підтверджено право на самоврядування. Отримали законодавчого розмежування компетенції та повноваження органів державного управління й самоврядування. За фактом треба вести мову про позбавлення місцевого самоврядування будь-якої влади та його підпорядкуванню й контролю з боку державних інституцій. Попри відверту політику германізації, крайове та місцеве самоврядування українських земель було спрямоване на задоволення інтересів польської магнатерії. Рівень його демократизації був різний, проте воно було покликане підтримувати інтереси заможного населення краю.

Зазнали модернізації сфера освіти та релігії, а священники греко-католицького обряду навіть набули статусу державного службовця [7, с. 11]. Декларувалася мета покращення матеріального становища підданих імперії, зрівняння їх у правах, надання освіти і все це задля створення генерації свідомих громадян та надійних платників податків. Прагнули, наскільки це було можливим, позбутися старого станового устрою з притаманними йому привілеями, ексклюзивними правами та сферами впливу. Бачилась проста до крайності уніфікована система суспільних відносин між централізованою державою та її громадянами-підданими [8].

Відповідно до ідеалів Просвітництва таке суспільство громадян мало стати запорукою могутності імперії [9, с. 43]. Утім правляча еліта імперії, рухаючись реформаторським шляхом лібералізму та освіченого абсолютизму, була налякана досвідом Великої французької революції й визнала за доцільне відмовитись від практики модернізаційної перебудови. Так, Леопольд II, а навздогін й Франц II обирають політику контрреформізму та консерватизму звівши нанівець зусилля Йосифа II щодо створення генерації свідомих громадян.

Література:

1. Świętochowski A. Historia chłopów polskich. Poznań: Wyd-wo polskie Wegnera [б.р.в.]. S. 12.
2. Drdacki M. Die Frohnpatente Galiziens: ein Beitrag zur Kunde des Unterthanswesens. Wien : J. P. Sollinger, 1838. 275 s. S. 81.
3. Maciejewski T. Historia ustroju i prawa sądowego Polski. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2008. 469 s. S. 203.
4. Нариси історії державної служби в Україні / О. Г. Аркуша, Є. І. Бородін, С. В. Віднянський та ін.; С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.)

та ін. ; Голов. упр. держ. служби України, Ін-т історії НАН України. Київ: Ніка-Центр, 2009. 536 с. С. 139.

5. Стеблій Ф. І. Боротьба селян Східної Галичини проти феодального гніту в першій половині XIX ст. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 189 с. С. 21–23.

6. Grodziński S. Historia ustroju społeczno-politycznego Galicji (1772–1848). Wrocław : Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1971. 303 s.

7. Возняк М. Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії. Львів : З друк. вид. спілки «Діло», 1924. – 178 с. С. 11.

8. Див.: Zöllner E. Geschichte Österreichs. Von den Anfängen bis zur Gegenwart, Wien : Verlag für Geschichte, 1990, 727 s. S. 321–327; Mikoletzky L. Kaiser Joseph II. Herrscher zwischen den Zeiten. Göttingen : Muster-Schmidt, 1990.

9. Гошко Ю. Звичаєве право населення Українських Карпат та Прикарпаття XIV–XIX ст. / Інститут народознавства НАН України. Львів, 1999. 336 с. С. 43.

ХРИСТИЯНСЬКІ ЗАСАДИ В КОНЦЕПЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Троян Юрій Юрійович

студент магістратури юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Співвідношення між релігією, зокрема християнською традицією і правами людини – питання, яке дотепер ще викликає палкі дискусії. Значущість і статус прав людини не є самоочевидними, якщо ми звернемося до різних релігійних традицій, надто – якщо буквально тлумачити їхні сакральні тексти.

Розвинувши та збагативши ідеї свого “першоджерела” — тієї Біблії, яка відтепер дістала назву “Старий Заповіт”, християнська релігія сформулювала у “Новому Заповіті” чимало гуманістичних принципів і нормативів загальнолюдського характеру. Вона інтегрувала уявлення щодо прав людини з релігійно-моральними цінностями, підсиливши їх вплив посиленням на Бога: вимагалось поважати кожну людину як творіння Бога за його образом і подобою. Таке походження людей зумовлювало, згідно з християнським вченням, принципову рівність і свободу кожного у духовному вимірі — перед Богом [2, с.26].

Але водночас дуже важливо зазначити, що Святе Письмо наділяє правами “ображеного, невинного й нужденного” і карає за порушення прав тих, хто зловживає владою і багатством. Якщо політична думка може хизуватися етапами поглиблення розуміння прав людини, то християнство

має поставити собі в заслугу одвічне усвідомлення цих прав. Християнське розуміння прав людини – якщо визнати за можливе абстрагування від конфесійних відмінностей – ґрунтується на трьох фундаментальних засадах.

Насамперед, кожна людська особа незалежно від статусу й роду активності, має трансцендентний вимір. Наділена гідністю згори, ця особа має коло прав, які виправдані й вкарбовані сакральню. По-друге, людина народжена вільною і покликана реалізувати себе як син або донька Господа. По-третє, людина є соціальною одиницею; вона створена для життя в гармонії з іншими особами в любові й справедливості. Ці три фундаментальні цінності – гідність, свобода та соціальність і складають підвалини розвитку прав людини в історичній земній перспективі [4].

Р. Папаян у виданні «Християнские корни современного права» розглядає основні права людини - природно-правові норми, що представлені в Біблії. Право на життя, свободу особи, свободу слова, право на родину, на працю, на власність дослідник розглядає як людиноутворювальні властивості, передбачені в божественному утворенні, й осмислює в їхньому духовному аспекті [5, с.189].

Також сама Церковна Реформація стала одним з найбільших рухів за права людини. Лютер, Кальвін, Менно Сімонс почали свої виступи з вимог свободи – свободи індивідуальної совісті від клерикального контролю. Реформація як повстання проти релігійної несвободи і догматичної обов'язковості водночас несе в собі і концепт свободи совісті й розуміння цієї свободи як не тільки природного, але й політичного права. Кожне суспільство має свої уявлення про справедливість, гідність і повагу. Саме рівність прав і свобод є відтворенням справедливості як ціннісної категорії, що виробляється в суспільстві відповідно до сформованих уявлень про мораль і норми поведінки.

У Конституції України поєднано правові і християнсько-релігійні складники: право на життя (Церква виступає за заборону абортів та проти всіх дій з людськими ембріонами, проти практики сурогатного материнства; засуджує злидні, голод, війни, терористичні акти, евтаназію, смертну кару, самогубство); право на безпечне довкілля (Церква закликає захищати природу від екологічних небезпек та загроз); право на повагу до гідності особи (Церква вважає гідність однією з найбільших сакральних цінностей) тощо. Перелік християнських засад, які формально відображено в конституційно-правових основах статусу людини в Україні, засвідчує відповідність їх демократичним тенденціям загальносуспільного поступу [1, с.35-42].

Також Церква навчає, що ці три основні цінності - гідність, свобода та спільнота - треба виховувати в характері людини як її чесноти. Вони повинні становити основу суспільних звичаїв та підтримуватися законами

й основних правд віри, фундаментальних принципів християнського вчення, що допоможуть унормувати не лише особисте й суспільне життя, а й впливатимуть на державотворчий процес. Гідність і права людини - життя, свобода, зокрема інтелектуальна (свобода думки і слова), право на сім'ю, на працю, на власність - це основні поняття, які нині усвідомлюються у світі як невіддільні права людини. На мою думку, гідність людини, яка наділена Божими властивостями, - це і є основа кантівського категоричного імперативу: «Дозволяти і забороняти іншим лише те, що ти дозволяєш і забороняєш собі», фактично повторюючи устами Христа: «Як хочете, щоби з вами поступали люди, так поступайте і ви з ними».

Література:

1. Добрянський С. *Вплив християнства на встановлення концепції прав людини*. Проблеми державотворення і правотворення. Львів: ЗУКЦ, 2015. С. 35-42.
2. Бальжик І. Християнське розуміння права. *Юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 26.
3. Ухач В.З. *Вплив християнських цінностей на формування деонтологічних компонентів духовної та національної культури*. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/18714> (дата звернення 14.08.2019 р.).
4. Папаян Р. А. *Христианские корни современного права*. Москва: Норма, 2002. С. 189.

Науковий керівник: Ухач Василь Зіновійович, кандидат юридичних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

**НЕОБХІДНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ
ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ**

Агапова Марія Олексіївна

ад'юнкт 4-го року навчання докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

Наразі правовими основами адміністративно-правового забезпечення публічного порядку правоохоронними органами, а саме Національною поліцією України є Конституція України, Закони України, постанови Верховної Ради України, окремі укази Президента України, відповідні постанови Кабінету Міністрів України та відомчі нормативно-правові акти. Закордонна практика в цьому аспекті досконало не вивчена, а відтак ще залишаються можливості подальшого використання її позитивних надбань в Україні.

Наприклад правова база діяльності поліції Сполучених Штатів Америки, Канади, Великобританії, Франції, Федеративної Республіки Німеччина представлена низкою законодавчих актів, але є певні відмінності в нормативно-правовому забезпеченні провідних країн світу.

У Великобританії офіційної Конституції немає. Тому вся діяльність державних органів, зокрема й поліції, визначається окремими актами парламенту або статутами, які існують протягом століть. Окрім того, у правовому полі Великобританії є безліч судових прецедентів, що містять у собі норми, які визначають основи адміністративної діяльності поліції, у тому числі забезпечення публічного порядку.

У США правовими основами адміністративної діяльності поліції у цій сфері є Конституція країни, Федеральні кодекси і правила, кодекси окремих штатів, судові прецеденти, а також так звані збірники стандартних ситуацій, розроблені на основі законодавства кожного штату, які визначають діяльність поліції в окремій територіальній одиниці.

Поліція Канади також діє на підставі статутів, прийнятих парламентом, одним з них є Канадський білль про права та Конституційний статут 1987 р., що містить підстави для адміністративної діяльності поліції щодо забезпечення публічного порядку.

Нормативною основою адміністративної діяльності поліції Франції є Конституція Франції, Декрети уряду Франції та кодекси. Крім цього, є

багато інших нормативно-правових актів, що регулюють стан публічного порядку в країні [1].

Водночас саме зарубіжний досвід має достатньо позитивних прикладів, вмiле використання яких може оптимізувати організаційно-правовий механізм адміністративно-правового забезпечення публічного порядку. Особливо в контексті забезпечення надання поліцейських послуг кожному громадянину, формування нового образу поліції (професіоналізм, мотивація, високі етичні стандарти).

Отже, потрібно зазначити, що вивчення зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних органів інших країн зможе провести адаптацію із врахуванням історичних тенденцій формування вітчизняної системи правоохоронних органів та сучасних особливостей її діяльності за умови розбудови в Україні демократичного суспільства за умов Євроінтеграції та реформування правоохоронної системи України.

Література:

1. Полиция зарубежных стран: система организации и опыт профессиональной подготовки кадров: Учебное пособие / Якубов А.С., Асямов С.В., Таджиев А.А., Миразов Д.М. – Т. : Академия МВД Республики Узбекистан, 2010. – 449 с.

Науковий керівник: Лошицький Михайло Васильович, доктор юридичних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕЖИМУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Воронко Ліліанна Михайлівна

студентка IV курсу Університету державної фіскальної служби України

Кухаревич Анна Володимирівна

студентка IV курсу Університету державної фіскальної служби України

Один із шляхів України до євроінтеграції полягає в удосконаленні митного законодавства з метою сприяння торговельним відносинам з країнами-членами Європейського Союзу, захисту інтересів вітчизняних підприємців та інтересів, які вимагають наповнення державного бюджету країни.

Серед них роботи: Ю.М. Бисаги, А.І. Калініченко, М.М. Палінчака, Д.В. Приймаченка, І.В. Решетара, О.В. Чуприни та інших авторів. У той же час динамічний розвиток митного законодавства, зокрема, Європейського Союзу, вимагає від науковців і практиків постійного

вивчення цього питання з метою запровадження цього досвіду для удосконалення вітчизняних нормативно-правових актів у відповідній сфері.

Так, статтею 5 Митного кодексу Європейського Союзу, затвердженого Регламентом Європейського Союзу № 952/2013, встановлено три основних види митних режимів у Європейському Союзі, а саме: випуск для вільного обігу (release for free circulation); спеціальні процедури (special procedures); експорт (export). Водночас статтею 210 Митного Кодексу Європейського Союзу передбачено, що товари можуть бути поміщені під будь-яку з таких категорій спеціальних процедур: зовнішній і внутрішній транзит (transit, which shall comprise external and internal transit); поміщення товару на митний склад або вільну зону (storage, which shall comprise customs warehousing and free zones); тимчасове ввезення та випуск для внутрішнього споживання (specific use, which shall comprise temporary admission and end-use); переробка товару всередині та назовні митної території Союзу (processing, which shall comprise inward and outward processing) [1].

Договір про заснування Європейської Спільноти 1957 року проголошує свободу обігу товарів по всій території Європейського Союзу [2, с. 15]. Цей принцип розповсюджується не тільки на товари, вироблені в країнах-членах Європейського Союзу, але і на імпортовані товари, випущені у вільний обіг із сплатою відповідних імпортованих мит. Випуск у вільний обіг додає іноземним товарам статус товарів Європейського Союзу [3, с. 58]. Відповідно до положень статті 201 Регламенту Європейського Союзу № 952/2013 процедура випуску для вільного обігу включає: 1) стягнення імпортованого мита відповідно до Єдиного митного тарифу; 2) якщо є така необхідність, інші стягнення на підставі відповідних нормативно-правових актів; 3) застосування програмних заходів (у тому числі заборон та обмежень) торгової політики; 4) проведення інших формальностей, передбачених відносно імпортованих товарів [1, с.54]. Митна процедура експорту товарів є свого роду дзеркальним відображенням процедури випуску товарів у вільний обіг. За допомогою цієї процедури товари Європейського Союзу покидають митну територію Європейського Союзу і позбавляються свого митного статусу [3, с. 61]. Процедура експорту передбачає: 1) подання митної декларації; 2) в залежності від обставин: а) погашення або звільнення від імпортованого мита; б) виплати експортних субсидій; в) стягнення експортного мита відповідно до Єдиного митного тарифу; 3) проведення інших формальностей, передбачених відносно експортованих товарів; 4) застосування заборонних або обмежувальних заходів, зокрема тих, що стосуються суспільної моралі, державної політики або громадської безпеки, охорони здоров'я та життя людей, навколишнього середовища, захисту національних скарбів, що мають

художню, або археологічну цінність тощо; 5) митний контроль товарів, які експортуються [1].

Наприклад французьке митне законодавство розрізняє загальний та особливий режим імпорту. Загальний режим має поширення на вільно ввезені товари і певну кількість імпорту. Процедура імпорту в першому випадку не обтяжується митними формальностями і обмежена заповненням імпортової декларації. В іншому випадку імпортом передбачається отримання спеціальної імпортової ліцензії, яка видається Службою фінансових і торгових дозволів (СОФІКО) Генеральної дирекції митниць і непрямих податків [4].

До поняття економічного митного права відносять митні режими, які встановлюються для наступних видів діяльності: комерційної, виробничої та транспортної. Митним режимом комерційної діяльності визначається порядок зберігання на митних складах експортних та імпортованих товарів, правове становище яких врегульовується регламентом Ради Європейського Союзу від 25 липня 1988 року. Митний режим виробничої діяльності поширений на товари, які приймають участь в промислових операціях та реекспорті, що обмежуються міждержавним і внутрішньофірмовим поділом праці та кооперації. Регулювання промислових та митних режимів, які передбачаються французьким законодавством, здійснюється регламентами Ради Європейського Союзу [4].

Необхідно зазначити, що режим пасивного облагороджування встановлює Регламент № 2473/86 від 27 липня 1986 року, який означає, що товар, основою виготовлення якого є сировина «французького походження», направляється на подальше доопрацювання («облагородження») в треті країни для подальшого реекспорту до Франції або інші держави Європейського Союзу. У цьому випадку передбачається митне оподаткування лише тієї частини вартості реекспорту, яка була виготовлена за межами Франції і Європейських співтовариств [5, с.27].

Отже, обов'язковим елементом функціонування Європейського Союзу є Митний союз, який передбачає вільний рух товарів і послуг між державами-членами Європейського Союзу та існування єдиного митного тарифу по відношенню до третіх країн. Зазначимо, що митне законодавство Франції розвивалося послідовно та у взаємозв'язку із загальними процесами, що пов'язані з прогресом економічних відносин вільного підприємництва та збудованою збалансованою моделлю їх державного регулювання.

Література:

1. Regulation (EU) No 952/2013 of the European Parliament and of the Council of October 9, 2013 laying down the Union Customs Code // Official Journal.
2. Конституційні акти Європейського Союзу / упорядник Г.В. Друзенко ; за заг. ред. Т.М. Качки. К. : Видавництво «Юстініан», 2005. 512 с.
3. Право Європейського Союзу : Курс лекцій. Ю.М. Бисага, М.М. Палінчак, І.В. Решетар. Ужгород, 2007. 156 с
4. Митне право Франції .URL : <http://www.finlecture.ru/lecfs-731-1.html>
5. Шахмаметьев А.А. Таможенные режимы в механизме государственного регулирования внешнеторговой деятельности (исторические аспекты развития на примере Франции). Юрист. 2005. № 12. С. 26–30.

Науковий керівник: Фоменко Юлія Олександрівна, старший викладач кафедри фінансового права Університету державної фіскальної служби України

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ

Євтушенко Ксенія Володимирівна

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Міжнародне приватне право – це самостійна галузь прав, сукупність правових норм, що регулюють невладні, приватноправові відносини з «іноземним елементом».

Вживання у назві цієї галузі права терміну «приватне» пов'язано з існуванням міжнародного публічного права. Отже головним критерієм розмежування міжнародного публічного та міжнародного приватного права є характер правовідносин, що регулюються нормами відповідної галузі права. Міжнародне публічне право є системою правових норм, які регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Принципова відмінність між ними полягає у тому, що міжнародне публічне право має наддержавний характер і складається із норм, що об'єднані системоутворюючим елементом – основними принципами міжнародного права. Міжнародне приватне право є внутрішньодержавною галуззю права, хоча норми міжнародних договорів та актів міжнародних організацій мають важливе значення для регулювання приватноправових відносин з «іноземним елементом».

Пункт 1 статті 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначає приватноправові відносини як відносини, що ґрунтуються на

засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи.

Предметом міжнародного приватного права є цивільні, сімейні, трудові та процесуальні правовідносини з «іноземним елементом». Пункт 2 статті 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначає, що іноземний елемент – це ознака, яка характеризує приватноправові відносини та може виявлятися в одній чи в кількох таких формах:

1) хоча б один учасник правовідносин є іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою (іноземний суб'єкт);

2) об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави (іноземний об'єкт);

3) юридичний факт впливає на виникнення, зміну або припинення правовідносин, мав чи має місце на території іноземної держави (іноземний юридичний факт).

Закон України

Про міжнародне приватне право

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. Для цілей цього Закону терміни вживаються в такому значенні:

1) приватноправові відносини - відносини, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи;

2) іноземний елемент - ознака, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм:

хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою;

об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави;
юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави;

3) колізійна норма - норма, що визначає право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом;

4) вибір права - право учасників правовідносин визначити право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом;

Під системою міжнародного приватного права розуміють його цілісну структуру, що розглядається у поділі на правові інститути, що поєднуються у дві частини – загальну та спеціальну. Загальну частину міжнародного приватного права складають норми, які мають загальнотеоретичне, методичне значення для усіх інститутів міжнародного приватного права. Загальна частина вивчає поняття та предмет міжнародного приватного права, його систему та джерела.

Важлива увага в Загальній частині приділяється методам правового регулювання відносин з «іноземним елементом». Традиційно основним для міжнародного приватного права є колізійний метод, основним юридичним інструментом якого є колізійна норма. Важливе значення для міжнародного приватного права має також матеріально-правовий метод. Інші методи міжнародного приватного права мають похідний характер.

Спеціальна частина міжнародного приватного права включає окремі правові інститути, ускладнені «іноземним елементом». Традиційно основними інститутами спеціальної частини міжнародного приватного права є: цивільно-правове положення суб'єктів міжнародного приватного права; право власності; спадкове право; сімейне право; трудові відносини, зовнішньоекономічні договори; зобов'язання, що виникають внаслідок заподіяння шкоди; міжнародний цивільний та арбітражний процес. В межах інституту права власності розглядаються також питання права інтелектуальної власності. Правовий інститут «зовнішньоекономічний договір» вивчає загальні вимоги до зовнішньоекономічних договорів та окремі види договорів.

Література:

1. Міжнародне приватне право. навч. посіб. / За ред. С. Г. Кузьменка. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 316 с.
2. Закон України Про міжнародне приватне право. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 32, ст.422)

Науковий керівник: Клименко Кирило Олегович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України

КРОК ВПЕРЕД І ДВА НАЗАД НА ШЛЯХУ ДО ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Майор Олександра Олексіївна

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Одним із стратегічних курсів України є вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС) [1]. Якщо казати про перспективи вступу України до ЄС, то перш за все вона повинна відповідати географічному критерію і політичному, що висуваються самим Союзом, як обов'язкові умови членства.

Якщо першому Україна відповідає, так як є європейською країною, то другому, що полягає у повазі і дотриманні цінностей Союзу, які

закріплені у ст. 2 Договору про ЄС, не зовсім. Такими цінностями є: повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, недискримінація, терпимість, рівність чоловіків і жінок і т. д. Треба віддати належне українському законодавству, яке вважається одним з найкращих через відносно точну і детальну регламентацію понять, прав, обов'язків, повноважень і т. д. Але чи дійсно регламентовані положення виконуються? На жаль, не всі. Не однаковий перелік професій для чоловіків і жінок, складнощі працевлаштування молодих жінок з причин потенційно можливого декрету, не толерантне відношення до представників сексуальних меншин і т. д.

Невідповідність Європейським стандартам полягає і в рівні життя населення, рівні корупції, в невиконанні рішень Європейського суду з прав людини, що для європейських країн є неможливим. Можливо, Угода про асоціацію між Україною і ЄС (далі – Угода), що набула чинності у повному обсязі, пройшовши довгий шлях ратифікації, першого вересня 2017 року, стане поштовхом до якісних змін у державі, котрі є обов'язковими, у зв'язку з укладенням Угоди і буде впевненим і великим кроком до членства у союзі.

Відповідно до Угоди, Україна повинна адаптувати національне законодавство до права ЄС і забезпечувати виконання визначених напрямів дій.

Відповідно до Звіту про виконання угоди про асоціацію між Україною і ЄС у 2018 році: «за підсумками виконання завдань, запланованих на 2018 рік, Угода була виконана на 52%. Поступово виконуються завдання Угоди, які були не виконані в попередні роки. Як наслідок, сумарний результат виконання Угоди суттєво зростає» [2].

Тим не менш наявний великий відсоток і невиконаних завдань. Недостатня інституційна спроможність міністерств заважає виконувати завдання Угоди вчасно та в повному обсязі. Наявність значного спротиву окремих груп інтересів знижує ефективність проходження євроінтеграційних законопроектів в Парламенті. Також має місце безвідповідальне ставлення частини народних обранців до декларованих їхніми політичними силами намірів руху до ЄС [2].

Як приклад безвідповідального відношення можемо привести питання природоохоронного співробітництва України і ЄС. На виконання її приписів Кабінет Міністрів України затвердив План заходів з імплементації Угоди на 2014-2017 роки, де була закріплена велика кількість положень спрямованих на створення нормативно-правових актів з метою імплементації права ЄС саме у сфері довкілля. У 2017 році був затверджений новий неструктурований і досить погано сформульований План, а ми, як громадяни України, у свою чергу, не отримали ні

обговорення, ні звітування щодо досягнених результатів за попередні роки.

Угода про асоціацію актуалізувала зобов'язання нашої держави і у нафтовій сфері, жодне з яких на даний момент не виконано [2]. Порушуються терміни виконання зобов'язань, не дотримуються процедури, відсутність аналізів, звітності, відповідальності. З цього вбачається неможливість виконання взятих на себе зобов'язань Україною у цій сфері у зв'язку з відсутністю належного моніторингу і спроможності Уряду до планування-виконання поставлених задач.

З вищевказаного можна зробити висновок, що наша держава, на жаль, ще зовсім не готова до вступу у Союз. Звичайно, багато зроблено, але, знову ж таки, в основному робота йде тільки на напрацювання нової і зміни старої нормативної бази, тоді як змін потребує «практика». Навіть маючи чіткий план дій у вигляді Угоди про асоціацію, що є прямим шляхом до членства, ми спромогаємось усвідомлено порушувати давно визнані основоположні права і регламентовані процедури. Ми намагаємось досягти фінішу, недотримуючись основних правил.

Література:

1. Конституція України
2. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною і ЄС у 2018 році
3. Костюченко Я. Угода про асоціацію з ЄС у національному правопорядку України / Я. Костюченко. // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – №6.
4. Гріненко О. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: теорія і практика застосування та імплементації у національному правопорядку України / О. Гріненко. // Право України. – 2019. – №7.
5. Орехов С. Адаптація права України до права ЄС у сфері охорони довкілля в рамках Угоди про асоціацію / С. Орехов. // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – №2.

Науковий керівник: Бойчук Д.С., кандидат юридичних наук, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ

Паламарчук Ірина Сергіївна

*студентка 3 курсу СВО бакалавр, історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна*

Сьогодні можна спостерігати інтенсивний розвиток вітчизняного права, що знаходить прояв у врегулюванні суспільних відносин найважливіших складників суспільного життя. Можна з упевненістю вести мову про лібералізацію законодавства про працю в частині недискримінації окремих груп осіб, про посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства тощо.

19 січня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)» [1], яким, серед іншого, було встановлено адміністративну відповідальність за вчинення булінгу (цькування) учасника освітнього процесу. Однак, можна спостерігати численні проблеми на нормативному рівні, що негативно впливатимуть на ефективність застосування адміністративних норм про протидію булінгу (цькуванню).

Вирішуючи завдання щодо аналізу змісту статті 173-4 «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2] на предмет спірних положень, нагадаємо, що одразу виникає питання, що в назві законодавцем обмежено сферу дії норми статті «учасниками освітнього процесу». В свою чергу, як бути у випадку, коли протиправне діяння вчиняється в ході перебування особи в дитячому оздоровчому таборі, у дворі багатоквартирного будинку, на спортивній секції, в дитячому розважальному центрі, де жертва також може зазнавати систематичного або повторюваного цькування і образ? Оскільки діти, як приклад візьмемо 6-7 років, вже вміють пристосовуватися до незнайомих умов, зав'язувати знайомства з новими людьми і слідувати загальноприйнятими нормам поведінки, тобто це говорить про якість про те, що навіть в такому віці діти можуть проявляти жорстокість над своїми однолітками. Тому є очевидним те, що назва статті має бути розширена, оскільки поточна її редакції звужує коло суб'єктів відповідальності за протиправні дії.

Ще одним проблемним моментом є вік суб'єкта відповідальності за вчинення булінгу. Частиною 3 статті 173-4 КУпАП закріплено, що діяння, передбачене ч. 1 наведеної статті, вчинене малолітньою або неповнолітньою особою віком від 14 до 16 років, тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на

строк від 20 до 40 годин [2]. В цьому питанні, щоб «прибрати всі незрозумілості», має бути системно переглянуте національне законодавство, яке дотичне до питань ювенальної юстиції.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що запровадження адміністративної відповідальності за вчинення булінгу (цькування) є важливим і своєчасним актом. Разом із тим, очевидна недосконалість прийнятих вітчизняних норм у сукупності із застарілою процедурою притягнення до адміністративної відповідальності в цілому, що створює істотні загрози для ефективної протидії цьому негативному явищу.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 19 січня 2019 року № 2657-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 5. Ст. 33.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 2755-VI (останні зміни: 02.11.2019) / Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

ПРИНЦИП СУБСИДІАРНОСТІ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ УКРАЇНИ

Чорній Ірина Ярославівна

студентка магістратури юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Проблема з'ясування природи місцевої влади та її співвідношення із центральною владою з огляду на їх важливість для вдосконалення демократичної, правової державності в Україні є надзвичайно актуальною. У країнах Західної Європи це питання вирішується через упровадження принципу субсидіарності і є базовою вимогою Європейської хартії про місцеве самоврядування.

Питання принципу субсидіарності у місцевому самоврядуванні України досліджували в своїх працях такі науковці, як: П.Свянєвич, Н.Глазунова, В. Кравченко, М. Корнієнко, І. Софінська.

Європейська хартія місцевого самоврядування закріплює в європейському законодавстві принцип субсидіарності як такий, що визначає розподіл повноважень різних рівнів публічної влади у державі [1, с. 246–254]. Як результат децентралізації державного управління та розбудови реального місцевого самоврядування розглядає принцип субсидіарності В.Токовенко. Субсидіарність наближує громадянина

якомога ближче до процесу прийняття рішень, що свідчить про підвищення її значення в процесі управління [2, с. 136–137].

Відтак, забезпечуючи наближення системи влади в Україні до європейських стандартів, головним постає визначення більш чітких критеріїв та механізмів впровадження принципу субсидіарності у практику публічного управління в Україні.

Субсидіарність – це принцип, на якому базуються певні сфери суспільних відносин і сучасне демократичне суспільство загалом. Принцип субсидіарності позиціонується як необхідна складова вільного та незалежного місцевого самоврядування. У цьому разі він виступає європейським правовим стандартом місцевого самоврядування.

Згідно з принципом субсидіарності, влада повинна бути якомога ближче до громадян. Держава повинна проявляти ініціативу тільки в тих питаннях, де можливостей незалежних приватних осіб і організацій виявляється недостатньо. У випадку, якщо завдання може бути вирішене на місцевому рівні так само ефективно, як і на національному рівні, слід віддати перевагу місцевому рівню.

Сьогодні процес перерозподілу повноважень між рівнями управління вже не можна уявляти як статичну якість організаційно-управлінських структур. Поняття субсидіарності констатує, що місцеві умови та обставини не тільки різняться між собою, але й змінюються впродовж певного часу. Тому обсяг послуг, що надаються, так само як і обсяг функцій місцевих органів управління, повинен відповідати постійно змінюваним та оновленим потребам і умовам, враховуючи місцеві вимоги та побажання.

У демократичних державах принцип субсидіарності лежить в основі інституціональної організації влади й управління, і полягає в тому, що, по-перше, держава виконує лише функції, здійснення яких не під силу громадянам, їх об'єднанням і територіальним колективам, а, по-друге, що до компетенції органів самоврядування вищого рівня належить виконання лише тих завдань, які не можуть бути краще виконані на нижчому рівні.

Принцип субсидіарності на законодавчому рівні вперше було закріплено в постанові Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», де він був визначений як принцип «розподілу владних повноважень, за яким місце надання адміністративної (управлінської) послуги максимально наближене до її безпосереднього споживача з урахуванням повноти надання належної якості послуги шляхом концентрації матеріальних і фінансових ресурсів на відповідному рівні територіального управління».

Саме зміцнення основ місцевого самоврядування має гарантувати покращення якості життя громадян, забезпечити реалізацію соціальних

прав людини та громадянина на місцевому рівні незалежно від регіону, і тим самим подолати соціальну напругу та політичну нестабільність. Масштабне реформування органів публічної влади шляхом децентралізації та втілення в життя основоположного принципу субсидіарності сприятиме вирішенню питань життєдіяльності територіальних громад.

Таким чином, принцип субсидіарності є одним з найважливіших принципів організації інститутів влади, який має безпосереднє відношення до місцевого самоврядування [26, с.130]. Основна ідея цього принципу полягає в тому, що центральна та регіональна влада повинна втручатися у діяльність органів місцевого самоврядування лише тією мірою і в тих межах, за якими територіальна громада не може задовольнити свої різноманітні потреби. Принцип субсидіарності – це принцип децентралізації, згідно з яким соціальні проблеми мають вирішуватися на найнижчому і віддаленому від центра рівні. Тобто принцип субсидіарності – це принцип децентралізації з позиції центральної влади. Послідовно впроваджений, цей принцип може доволі ефективно працювати.

Література:

1. Абасов Г. Г. Гарантії прав місцевого самоврядування в Україні: актуальні проблеми теорії та практики : монографія. 2-ге вид., доповн. Київ: Юридична думка, 2013. 303 с.
2. Європейська Хартія місцевого самоврядування/ пер. з англ. Є.М. Вишневський. Страсбург: Рада Європи, 1985. 9 с; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» №333-р від 1 квітня 2014р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
3. Софінська І. Д. Принцип субсидіарності у місцевому самоврядуванні в Україні та країнах ЄС: монографія. Львів: Каменяр, 2014. 186 с.
4. Ухач В. З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
5. Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство (навч. модуль). Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 80 с.

Науковий керівник: Ухач Василь Зіновійович, кандидат юридичних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет

КОНЦЕПЦІЯ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Чорній Ірина Ярославівна

студентка магістратури юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Як стверджують науковці, політики, експерти, вітчизняне місцеве самоврядування не виконує насамперед своєї суспільної місії – децентралізації державного управління, організації життєдіяльності на місцевому рівні, формування демократичних основ суспільного розвитку, що ставить під сумнів правильність обраних основ його організації.

Питання законодавчого забезпечення децентралізації місцевого самоврядування в Україні висвітлювали в своїх працях такі науковці, як: Д. Скупченко, А. Ткачук, Н. Гончарук, М. Баймуратов, Т. Тарасенко, В. Лупаций, І. Клименко, В. Романова, В. Ухач та ін [6].

Метою наукової розвідки є аналіз викликів, які постали перед місцевим самоврядуванням в контексті реалізації положень Концепції і потребують ефективного і своєчасного розв'язання.

Детальніше зупинимося на правовій характеристиці *Концепції та основних засадах реформування органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні*. Згідно з *Концепцією реформування органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні*, перед місцевим самоврядуванням постали виклики, які потребують ефективного та швидкого реагування: 1) тенденція до погіршення якості та доступності адміністративних, соціальних та інших послуг через ресурсну неспроможність переважної більшості органів місцевого самоврядування щодо здійснення власних і делегованих повноважень; 2) загрозна зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду та небезпека техногенних катастроф в умовах обмеженості фінансових ресурсів місцевого самоврядування для інвестицій в інфраструктуру; 3) складна демографічна ситуація у більшості територіальних громад (старіння населення, знелюднення сільських територій та монофункціональних міст); 4) тенденції до розходження державної регіональної політики, місцевої політики у соціально-економічному розвитку з реальними інтересами територіальних громад через їх соціальну дезінтегрованість, нерозвиненість форм демократії участі, неспроможність жителів до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав і відстоювання інтересів у співпраці з органами місцевої влади та досягнення спільних цілей розвитку громади; 5) зниження кваліфікаційного рівня посадових осіб

місцевого самоврядування, зокрема через недостатню конкурентність органів місцевого самоврядування на ринку праці, зниження рівня престижності посад, що призводить до низької ефективності управлінських рішень; 6) корпоратизація органів місцевого самоврядування, закритість і непрозорість їх діяльності, корупція, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційної привабливості територій, зростання соціальної напруженості; 7) тенденція до надмірної централізації повноважень та фінансово-матеріальних ресурсів; 8) відсторонення місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин, посилення політичної та соціальної напруги серед сільського населення через порушення принципу повсюдності місцевого самоврядування [2]. Ці виклики посилюються проблемами правового, законодавчого, та інституційного характеру. Власне метою Концепції є визначення напрямів, механізмів та строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади, спроможної максимально забезпечити передовсім надання якісних та доступних адміністративних, соціальних та інших послуг, становлення інститутів демократії участі, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [2].

У Концепції окреслені *виклики* передбачається розв'язати *шляхом*: 1) запровадження обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатної забезпечити доступність та якість адміністративних та соціальних послуг, що надаються цими органами; 2) створення правових умов та державної підтримки добровільного об'єднання територіальних громад; 3) створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень; 4) розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на місцях на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності; 5) розмежування повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади; 6) недопущення дублювання повноважень, функцій і завдань органів місцевого самоврядування різного рівня, а також органів виконавчої влади на місцях; 7) встановлення механізмів державного контролю за законністю рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню адміністративних та соціальних послуг; 8) максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку форм демократії участі на місцях; 9) встановлення механізмів координації діяльності місцевих органів виконавчої влади [2].

Слід наголосити, *реалізація Концепції* здійснюється двома етапами: перший - підготовчий (2013 - 2015 рр.); другий - етап впровадження (2015 - 2020 рр.). Кожен із етапів передбачає чітку систему взаємопов'язаних кроків [2; 3, с. 36].

Слід наголосити, що *реалізація* визначених положень *Концепції* сприятиме: 1) правовій, організаційній та матеріальній спроможності територіальних громад, органів місцевого самоврядування, провадженню їх діяльності з дотриманням принципів та положень Європейської хартії місцевого самоврядування; 2) доступності адміністративних, соціальних та інших послуг, підвищенню їх якості; 3) впровадженню механізму здійснення місцевими держадміністраціями та населенням контролю за наданням органами місцевого самоврядування, територіальними органами центральних органів виконавчої влади адміністративних, соціальних та інших послуг; 4) створенню сприятливих правових умов для максимально широкого залучення населення до прийняття управлінських рішень, а також розвитку форм демократії участі на місцях; 5) формуванню ефективної територіальної системи місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, здатної забезпечити сталий соціально-економічний розвиток відповідних адміністративно-територіальних одиниць; 7) створенню умов для забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад, зокрема об'єднаних [1; 2].

Література:

1. *Європейська Хартія місцевого самоврядування* / (переклад з англійської мови Є. М. Вишневецького); Рада Європи. European charter of local self-government Charter européenne de l'autonomie locale. Страсбург: Рада Європи, 1985. 9 с.
2. *Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні*: Затверджена КМ України 8 квітня 2013 р. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення 23.11.2019 р.).
3. Ухач В., Сирко У. Законодавче забезпечення децентралізації місцевого самоврядування в Україні (теоретико-правовий аспект). *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Випуск 1 (13). С. 42-48.
4. Ухач В. З. *Історія держави і права України: навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

Науковий керівник: Ухач Василь Зіновійович, кандидат юридичних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет

ШЛЮБ – ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Бондарчук Наталія Вікторівна

здобувач вищої освіти Навчально наукового інституту №4 Національної академії внутрішніх справ

Упродовж всієї історії суспільства основи моральності, духовності й державності брали витoki в сім'ї, а сім'я розпочиналася зі шлюбу. Тобто шлюбно-сімейні відносини складають основу суспільного розвитку. Проте, природа і цінності сім'ї та шлюбу у суспільстві змінювались в полі історичного розвитку самого суспільства і держави зокрема. Дана стаття є спробою дослідити як зі зміною цінностей у житті людей, змінюється роль та значення шлюбу як для окремої особистості, так і в суспільстві загалом. Це особливо можна простежити в історичному минулому Київської Русі - до і після прийняття християнства.

Шлюб, як визнана в суспільстві форма взаємин між чоловіком і жінкою з метою створення сім'ї, пройшов тривалий шлях еволюції. Кожна історична епоха конструювала свої моделі шлюбної поведінки, вкладаючи у поняття «шлюб» різні смислові значення. Впродовж історії змінювалися форми укладення й розірвання шлюбу, умови їх здійснення тощо.

Згідно теорій новітніх європейських авторів, сім'я не є початковим і першим із кровних союзів: до утворення сімейного союзу суспільство жило в родовому і навіть в племінному кровному союзі, в якому не було індивідуального шлюбу не тільки моногамного, але і полігамного: жінки всього племені належали чоловікам всього племені. В історичному розвитку настає друга форма кровних союзів - материнське право. Уже плем'я ділиться на окремі кровні групи, кожна під владою матері, адже мати завжди відома, тоді як батько не завжди. І на кінець настає третя форма кровних союзів - це індивідуальний шлюб і полігамна сім'я під владою батька.

Різні дослідники вітчизняного права висловлюють розбіжні думки щодо походження і значення сім'ї та шлюбу на Русі. Проте практично всі солідарні в тому, що сім'я була центром життя середньовічної людини. Пануючою формою сім'ї в середньовічній Русі була мала індивідуальна сім'я. Сім'я займає величезне значення в культурі архаїчних суспільств, адже становить форму культурного розвитку і передачі традицій із покоління в покоління. Функція збереження і передачі традицій із покоління в покоління така ж важлива, як і продовження роду. Людина не

могла вижити поза рамками культури, а культура, у свою чергу, не могла б функціонувати без продовження роду, сім'ї.

Шлюб - це союз між чоловіком та жінкою, який характеризується особистими та майновими відносинами, що мають правову форму. Укладення шлюбів часто залежало не від особистої волі людини, а від рішення чи потреби общини, нерідко було викликане бажанням поріднитись родами або ж додати в сім'ю лишні робочі руки. В основі шлюбу також неодноразово лежали політичні вигоди правлячої верхівки, які шукали розширення та укріплення міжнародних контактів Русі.

Але сімейне законодавство України внесло свої корективи у визначення поняття шлюбу, та особливостей його регулювання у сучасному світі.

Шлюб — це основа сім'ї. Правові норми, які регулюють порядок і умови його укладення, є початковою стадією правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин між подружжям. Частина 3 ст. 51 Конституції встановлює, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Вона заінтересована у зміцненні та стабільності шлюбу і тому здійснює контроль за його укладенням і припиненням та захищає лише шлюби, зареєстровані в органах РАЦСу.

Відповідно до ч. 1 ст. 21 СК шлюб — це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі РАЦСу. Однак таке визначення поняття шлюбу навряд чи можна визнати вичерпним. Адже у ньому не зазначено, що шлюб має ґрунтуватися на вільній згоді жінки і чоловіка (ч. 1 ст. 51 Конституції) і що він є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя, хоч останнє положення й закріплене у ч. 1 ст. 36 СК. У зазначеній статті також не підкреслено, що дійсним є лише шлюб, укладений з додержанням умов, передбачених законом. З урахуванням сказаного вище шлюб можна визначити як добровільний, спрямований на створення сім'ї союз рівноправних чоловіка і жінки, укладений з додержанням умов та форми, встановлених законом, який породжує взаємні права та обов'язки подружжя.

Норми СК передбачають умови укладення шлюбу та перешкоди до цього. Право на шлюб тісно пов'язане з правом особи на створення сім'ї.

Однією з умов укладення шлюбу, як вже зазначалося, є вільна згода жінки та чоловіка, для досягнення якої необхідно, щоб у них був намір створити сім'ю й набути прав та обов'язків подружжя. Саме шлюб в людському суспільстві вважається єдиною прийнятною, соціально схваленою та зкріпленою законом формою.

Науковий керівник: Полішко Наталія Леонідівна, старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

ДОВІРЧА ВЛАСНІСТЬ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Горностаї Ірина Володимирівна

здобувач вищої освіти Навчально наукового інституту №4 Національної академії внутрішніх справ

На сьогоднішній день законодавство України встановлює такі способи забезпечення виконання зобов'язань як неустойка, порука, гарантія, застава, притримання та завдаток. У той же час, наявні на сьогодні механізми забезпечення не дозволяють у повній мірі захистити інтереси позикодавця та забезпечити дотримання його прав та інтересів.

Фактично, що стосується кредитних договорів та договорів позики, то на практиці застосовується порука та застава (іпотека). У той же час світова спільнота, в тому числі, ряд Європейських країн, використовують крім застави також інший та більш ефективний спосіб забезпечення, а саме, довірчу власність (фідуціарний заклад), адже саме такий вид забезпечення зобов'язання був відомий ще у римському праві та був історично першою формою застави.

Більше того, функціонування такого інституту передбачене директивою 2002/47/ЄС Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу “Стосовно механізмів застосування фінансової застави”, імплементація якої є зобов'язанням України за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом. Поради, відмічені у вказаній директиві, знайшли своє відображення у законодавстві Європейських країн, наприклад, у Німеччині, Франції, Швейцарії, Румунії, Чорногорії, Угорщині тощо. Також фідуціарний заклад активно використовується у США, Мексиці, Австралії, Канаді та інших країнах світу.

З метою врегулювання на законодавчому рівні довірчої власності 29 серпня 2019 року до Верховної ради України було подано як невідкладний законопроект № 1059 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні”.

20 вересня 2019 року вказаний законопроект (далі – Закон) було прийнято Верховною Радою.

Відповідно до Закону, **право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язань** визначається як різновид права власності на майно, за яким кредитор, який отримав майно у довірчу власність (довірчий власник), не має права самостійно відчужувати таке майно, крім як для звернення стягнення на нього в порядку, встановленому законом. Право довірчої власності може виникати внаслідок закону або договору.

Об'єктом довірчої власності може бути майно, яке може бути відчужено і на яке може бути звернено стягнення. При цьому передбачається, що об'єктами довірчої власності не можуть бути цінні папери та корпоративні права, якщо законом не буде встановлено інше.

Договір про встановлення довірчої власності укладається в письмовій формі, а якщо мова йде про нерухоме майно, то такий договір нотаріально посвідчується, а довірча власність реєструється в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Після належного виконання боржником своїх зобов'язань право довірчої власності припиняється шляхом передачі довірчим власником права власності на об'єкт довірчої власності довірчому засновнику на підставі Акту приймання-передачі об'єкта довірчої власності (у випадку, якщо мова йде про нерухоме майно, такий Акт підлягає нотаріальному посвідченню).

Закон визначає, що у випадку порушення боржником своїх зобов'язань, довірчий власник має право звернути стягнення на об'єкт довірчої власності, якщо прострочення виконання боржником основного зобов'язання триває більше 30 календарних днів. Як бачимо, вказана норма не передбачає диспозитивності, тобто, сторони фактично не мають права встановлювати інший строк під час погодження умов договору. Крім того, варто враховувати, що зазначене положення є істотною умовою договору, яка визначена законом. Отже, альтернативних варіантів незастосування визначеного законом строку при зверненні стягненні на довірчу власність немає.

У той же час, Закон надає сторонами можливість погодити у договорі також інші підстави, з настанням яких у довірчого власника виникне право звернути стягнення на об'єкт довірчої власності.

Крім звернення стягнення Законом пропонується також надати кредитору право прийняти рішення про необхідність дострокового виконання основного зобов'язання та повідомити про таке рішення боржника. Таке право виникає у кредитора у випадку порушення боржником зобов'язань за договором про встановлення довірчої власності (крім основного зобов'язання). Рішення про дострокове виконання має бути виконане боржником протягом 30 календарних днів з моменту отримання такого повідомлення (якщо інший строк не встановлено договором), а у випадку його невиконання кредитор, відповідно, отримає право звернути стягнення на об'єкт довірчої власності.

Зокрема, звернення стягнення на об'єкт довірчої власності буде відбуватись шляхом його продажу довірчим власником будь-якій особі — покупцеві, якщо у договорі про встановлення довірчої власності не буде передбачено інше. Про намір укласти відповідний договір купівлі-продажу довірчий власник зобов'язаний письмово повідомити боржника, користувача та довірчого засновника не пізніше ніж за 30 днів до

укладення відповідного договору, при цьому обов'язковим є повідомлення мінімальної ціни продажу, нижче якої довірчий власник не має права відчужити майно. З метою забезпечення прав боржника йому надається переважне право на придбання об'єкту довірчої власності.

Проте реалізація зазначеного права є досить обмеженою, адже боржник має не тільки повідомити про свій намір придбати майно, а й встигнути протягом 5 днів з моменту отримання відповідного повідомлення внести грошову суму у розмірі мінімальної ціни продажу об'єкта довірчої власності, на депозит нотаріусу. Таким чином, як можна побачити, боржник знаходиться не в рівних умовах з іншими потенційними покупцями, так як потенційні покупці можуть оплатити майно або під час оформлення договору купівлі-продажу, або, навіть, погодити відстрочку платежу. Боржник же, в свою чергу, зобов'язаний внести кошти ще до моменту укладення договору та погодження усіх його істотних умов, маючи для цього досить стислі строки.

Науковий керівник: Полішко Наталія Леонідівна, старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБЧИСЛЕННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРЕД'ЯВЛЕННЯМ ПОЗОВУ

Гуйван Петро Дмитрович

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, професор
Полтавського інституту бізнесу*

Зупинення позовного строку обумовлюється обставинами, що не залежать від волевиявлення не тільки учасників цивільного відношення, а й юрисдикційного органу. Навпаки, переривання давності відбувається завжди в результаті активних дій суб'єктів – управненої або зобов'язаної особи. В результаті зупинення строку давності сумарна його тривалість все одно не перевищуватиме величин, встановлених у статтях 257-259 ЦКУ. Натомість переривання позовної давності призводить до фактичного її подовження, так як час, що сплив до переривання, не зараховується до нового строку. В такому випадку цілком можлива ситуація, коли сумарна тривалість давності, що реально спливла, у разі її переривання буде більшою від встановленої для даних вимог. Проте, нову давність не можна вважати продовженням попередньої, після переривання від самого початку починається новий перебіг. В свою чергу, переривання давності може здійснитися лише до її закінчення, отже позовна давність, що

перервалася, завжди буде меншою за визначений відповідно до законодавства строк.

З передбачених ст. 264 ЦК двох підстав для переривання перебігу давнісного строку особливий інтерес викликає пред'явлення носієм порушеного суб'єктивного права судового позову до порушника у встановленому порядку. Актуальність питання зумовлена тривалими спробами законодавця унормувати даний процес, аби забезпечити адекватний та співмірний правовий захист матеріальних прав особи в конкретних юридичних ситуаціях. Вважаємо, що порівняно із численними нормативними правилами, що регулювали обчислення позовної давності в разі пред'явлення позову раніше, чинна редакція ч. 2 ст. 264 ЦКУ є найбільш правильною. Але, як відомо, ефективність правового припису проявляється у його розумінні учасниками відносин та, зрештою, у належному правозастосуванні. Ось тут, на рівні правосвідомлення сутності регулюючого механізму відбувається пробуксовка. Вона значною мірою ґрунтується на усталеній ментальності наших правників, які взагалі не можуть уявити, що із належним пред'явленням позову право на таке ж саме за обсягом і адресатом домагання втрачається, бо є вже реалізованим, незалежно від змісту майбутнього рішення (позов задоволено, чи відмовлено у ньому, закрите провадження), і строк реалізації матеріального права на позов достроково припинився з огляду на вичерпаність самого права і неможливість його повторного здійснення.

Доктринальні дослідження питання переважно обмежується простою констатацією факту: позовна давність переривається пред'явленням позову, не вдаючись до аналізу наслідків такого переривання для подальшого давнісного перебігу. Скажімо, М.Я. Кириллова та П. В. Крашенинніков вказують, що в усіх випадках зупинення провадження позовна давність переривається вже в момент пред'явлення позову і не відновлюється на весь період розгляду справи [1, с. 39]. Тезу про загальність правила стосовно початку нового перебігу внаслідок переривання давнісного строку при пред'явленні позову обстоюють також інші дослідники.

На жаль, відсутність більш широкого усталеного тлумачення відповідної статті законодавства на рівні наукової концепції призводить до численних різнобачень юридичної сутності коментованого правила та, що найприкріше, до поширених і невиправданих помилок при його практичному застосуванні. Відсутність належного аналізу наслідків пред'явленого позову в контексті переривання позовної давності призводить до очевидно неправильних висловлювань на кшталт: «після пред'явлення позову починається новий перебіг позовної давності за тими ж вимогами стосовно того ж боржника». Іноді доводиться зустрічати навіть твердження, що цей новий перебіг триває незалежно від вирішення

судового спору по суті, тобто і тоді, коли буде прийняте рішення. В кращому випадку, окремі дослідники, визнаючи наявність зазначеного нового перебігу давнісного строку після пред'явлення позову, все ж ставлять під сумнів доцільність його правового запровадження [2, с. 17].

Теза про переривання давнісного перебігу із пред'явленням позову за тими ж вимогами набула поширення не лише в юридичній доктрині, вона має місце і в правозастосовній практиці. Такий підхід в корні неправильний, ба більше того, він є небезпечний, бо на практиці може призвести до захисту того права, яке не може бути захищеним і у такий спосіб спотворити основоположну ідею юридичної визначеності як елемента верховенства права, закладену колись в основу запровадження інституту позовної давності. Приміром, Касаційний цивільний суд Верховного Суду у постанові від 23 травня 2018 року у справі № 663/2070/15-ц, цілком слушно прокоментувавши законодавче правило ч. 2 ст. 264 ЦКУ стосовно того, що позовна давність переривається у разі пред'явлення особою позову до одного із кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач, все ж чомусь вирішив, що із пред'явленням кредитною спілкою позову до відповідачів про стягнення кредитної заборгованості у листопаді 2010 року перебіг позовної давності перервався, тож визначив нову дату початку перебігу позовної давності після її переривання за тією ж вимогою до відповідача. Подібне трактування закону є відверто невірним [3]. Тож, теоретичне напрацювання адекватного правового інструментарію застосування темпоральних наслідків для існування матеріального права на позов після пред'явлення судового домагання та виявлення реальної сутності відповідного юридичного правила є завданням даної праці.

Зміст інституту позовної давності можна зрозуміти, лише якщо усвідомити юридичний та фактичний стан тих відносин, що ним регулюються. При цьому предметом дослідження стають такі питання: за яких обставин, за якими вимогами та в який момент відбувається переривання позовної давності у разі звернення особи до суду? коли закінчується цей новий період? зрештою, яка природа даного нового строку, тривалість якого матеріального цивільного права він опосередкує? На них намагалися дати відповідь численні дослідники. Більшість правників, котрі сьогодні вважають, що позовна давність за тими ж вимогами до того ж боржника переривається в момент пред'явлення позову, виходячи з цієї тези, будують подальші правові конструкції. Так, Р. Куссмауль зазначає, що при зміні підстави позову давність за пред'явленою вимогою переривається від часу подання заяви про таку зміну. Втім, далі автор, суперечачи собі, вказує, що у разі зміни підстави позову захищається вже зовсім інше порушене право. Виникає інша

вимога, яка почала задавнюватися від виникнення права на неї, тобто від часу даного конкретного правопорушення [4, с. 21-22]. Така позиція частково заслуговує на увагу: дійсно зміна підстави позову може кваліфікуватися як пред'явлення до відповідача в тому ж процесі іншої вимоги. Інша річ, що сама можливість замінити вимогу в тому ж процесі нам видається недоцільною, та це вже питання до законодавця. Зрештою, з огляду на новітнє процесуальне законодавство, в якому можливість зміни підстави чи предмету позову обмежена часом до початку розгляду судом справи по суті (ч. 3 ст. 49 ЦПКУ), законодавець переймається даним питанням. Крім того, варто вказати, що перебіг давності за зміненою вимогою почнеться з моменту порушення регулятивного права (тобто, за загальним правилом), а не від часу її пред'явлення в суді.

Ще більшої невизначеності у даному питанні додасться, якщо почати з'ясовувати, яким все-таки чином відбувається новий перебіг позовної давності після того, як буде належно пред'явлено позов, та як цей перебіг буде в подальшому впливати на можливість захисту права упродовж триваючого процесу. В усякому разі ті вчені, які припускають існування нового перебігу, прийнятеного тлумачення на дану тему не пропонують. Так, М.П.Ринг каже, що такий вплив нового давнісного строку не може призвести до відмови у позові [5, с. 21], проте не зазначає, яке ж його юридичне призначення. В.В. Луць, зазначаючи про початок нового перебігу давності після пред'явлення позову, вказує на можливість суду чи інстанції, яка переглядає справу, у разі його впливу відновити позовну давність [6, с. 55]. Тобто, мова йде про можливість давнісного перебігу і навіть закінчення цього строку протягом судового розгляду спору. Але в такому разі позовна давність позбавляється свого основного значення як періоду для захисту права за зверненням управненої особи.

Окремі дослідники, ставлячи цілком логічне за даних обставин питання про безглуздість нового перебігу позовної давності, оскільки при вирішенні судового спору новий позов (а саме для реалізації права на позов і запроваджується позовна давність) аналогічного змісту до тієї ж особи стає неможливим в силу прямої вказівки закону, все ж намагаються штучно створити правову ситуацію, яка б хоч якоюсь мірою пояснювала теорію про переривання давності із пред'явленням позову. В результаті отримуємо твердження, що позовна давність при пред'явленні позову переривається не для позивача, а для відповідача [2, с. 17]. Дана концепція не витримує критики, в першу чергу тому, що за визначенням закону перебіг позовної давності (і відповідно, порядок її обчислення) відбувається відносно вимог, які належать кредиторів щодо захисту його порушених суб'єктивних прав. Відповідач у судовому процесі теж може бути наділений певними суб'єктивними правами стосовно позивача. В такому разі він виступає в даному правовідношенні як кредитор, і за його

зустрічними відповідними вимогами почнеться свій давнісний перебіг, обчислення якого відбуватиметься за загальним правилом.

Відтак, можемо чітко сказати, що в правозастосовній практиці не повинно виникати ситуацій, коли пред'явлення позову матиме наслідком переривання позовної давності за тими ж вимогами до того ж відповідача, незалежно від того, яким чином завершився судовий процес. Єдиним прийнятним наслідком належного пред'явлення позову є припинення перебігу давнісного строку.

Література:

1. Кириллова М.Я. Крашенинников П.В. Сроки в гражданском праве. Исковая давность. М.: Статут, 2006. 48 с.
2. Миргородский Д. Применение ГК в вексельных спорах. Сроки давности в вексельных отношениях: практическое толкование статьи 79 ГК УССР. Юридическая практика. 2003. № 37. С.17.
3. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 23.05.2018 року у справі № 663/2070/15-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74475626>
4. Куссмауль Р. Процессуальные вопросы применения исковой давности. Российская юстиция. 2000. №2. С. 21-26.
5. Ринг М.П. Исковая давность в новом Гражданском кодексе РСФСР. Советская юстиция. 1964. №19. С.18-23.
6. Луць В.В. Строки захисту цивільних прав. Конспекти лекцій зі спецкурсу. Львів: ЛДУ, 1993. 60 с.

ВІДСТУПЛЕННЯ ПРАВА ВИМОГИ ТА ЗАМІНА БОРЖНИКА У ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Гуральський Назар Романович

здобувач вищої освіти Навчально наукового інституту №4 Національної академії внутрішніх справ

За своєю сутністю відступлення права вимоги — це заміна кредитора в зобов'язанні. Ст. 510 ЦКУ визначає, що сторонами у зобов'язанні є боржник і кредитор. У зобов'язанні на стороні боржника або кредитора можуть бути одна або одночасно кілька осіб. А оскільки коло партнерів за бізнесом не завжди є сталим, часто трапляється, що поставку треба здійснювати на одну особу, а оплачуватиме інша. У цьому разі договором може бути передбачена можливість проведення оплати третьою особою. Відповідно до ч. 3 ст. 512 ЦКУ [1] кредитор у зобов'язанні не може бути замінений, якщо така неможливість

установлена договором або законом. ЦКУ не містить окремого положення щодо умов договору цесії (від лат. *cessio* — передача, означає поступку вимог, грошову або іншу компенсацію будь-яких зобов'язань), які б безпосередньо регулювали взаємовідносини між учасниками таких договорів. Законодавство України містить термін «цесія» лише в ч. 4 ст. 197 ЦКУ [1], вживаючи його як синонім відступлення права вимоги. Проте системний аналіз норм ЦКУ дає змогу окреслити правові засади договорів цесії.

Чинним цивільним законодавством договір цесії не виділено серед окремих видів цивільно-правових договорів, не визначено його істотні умови, не встановлено спеціальні вимоги до його форми. Отже, відступлення права вимоги не є самостійним видом договору, а має всі ознаки того чи іншого виду договору. Відступлення права вимоги може здійснюватись як на підставі договору купівлі-продажу заборгованості, так і на підставі договору дарування, договору міни тощо. Зокрема, згідно з ч. 3 ст. 656 ЦКУ [2], предметом договору купівлі-продажу може бути право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру. До договору купівлі-продажу права вимоги застосовуються положення про відступлення права вимоги, якщо інше не встановлене договором або законом.

За своєю правовою суттю до договору цесії подібний договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), що ґрунтується на тому, що одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати кошти у розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника). Факторинг є різновидом цесії, але вужчим за своєю правовою суттю. Адже факторинг є відступленням виключно грошової вимоги, тоді як цесія включає відступлення товарної та грошової (нетоварної) вимоги.

Згідно з положеннями ст. 6 ЦКУ [1] сторони мають право укласти договір, що не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства. Вони також мають право врегулювати у договорі, який передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, не врегульовані цими актами.

Отже, при врегулюванні своїх відносин з відступлення права вимоги сторони мають право укласти договір: у формі, передбаченій цивільним законодавством; у формі договору про відступлення права вимоги (договір цесії). Зокрема, ст. 515 ЦКУ [2] визначено випадки, коли заміна кредитора у зобов'язаннях не допускається: зобов'язання, що нерозривно пов'язані з особою кредитора, зокрема зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Не

можна передавати зобов'язання зі сплати аліментів, відшкодування моральної шкоди за приниження ділової репутації тощо.

Важливим є те, що заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлене договором або законом (ч. 1 ст. 516 ЦКУ). Але боржника в такому разі слід повідомити письмово, інакше новий кредитор несе ризик настання несприятливих для нього наслідків. У цьому разі виконання боржником свого обов'язку щодо первісного кредитора є належним виконанням. У разі виникнення такої ситуації, на нашу думку, сторонам слід вжити заходів щодо відновлення первісного становища (двосторонньої реституції). У будь-якому разі про відступлення права вимоги боржника варто повідомити письмово.

Борг може мати грошовий характер (придбали товар, за який ще не розрахувалися), товарний (отримали аванс, а поставку ще не здійснено), грошовий нетоварний (отримали поворотну фінансову допомогу і наразі її не повернули).

Договір цесії може бути як оплатним, так і безоплатним. Чинним законодавством не передбачено заборону на встановлення винагороди в разі відступлення права вимоги. Плата за такі послуги може бути визначена: у відсотковому відношенні до суми боргу, що відступається; у фіксованій сумі (новий кредитор платить суму, меншу від суми права вимоги боргу, або ж первісний кредитор платить новому кредитору певну суму коштів за послугу — менш поширений на практиці варіант).

Боржник у зобов'язанні може бути замінений іншою особою (переведення боргу) лише за згодою кредитора. Переведення боргу (делегація) також є заміною осіб у зобов'язанні. Але на відміну від цесії тут має місце заміна не уповноваженої, а зобов'язаної сторони. Наслідками переведення боргу є: вибуття первинного боржника із зобов'язання (звільнення його від боргу); вступ у зобов'язання нового боржника; зміна суб'єктного складу зобов'язання при збереженні змісту останнього. Оскільки платоспроможність боржника, наявність у нього майна, на яке може бути звернене стягнення, відіграють істотну роль, переведення боргу, на відміну від цесії, можливе тільки зі згоди іншої сторони (кредитора). З одного боку, це обмежує можливості переведення боргу, але з іншого — дозволяє проводити заміну боржника навіть у зобов'язаннях, пов'язаних з особистістю їх учасників, — виражаючи свою згоду на переведення боргу, кредитор оцінює перспективи виконання зобов'язання новою особою, фактично має місце досягнення нової угоди. Тому делегація можлива і в договорі доручення, договорі художнього замовлення тощо, де особистість виконавця є визначальною.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. [текст] / За заг. ред. Бобрика В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 784 с.

Науковий керівник: Полішко Наталія Леонідівна, старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ НАДАННЯ ПЕНСІЙ ПО ІНВАЛІДНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Деордєв Микола Степанович

*студент IV курсу бакалавр економіко-правового факультету,
спеціальність «Право», Одеський національний університет імені
І.І. Мечникова*

Теза щодо того, що рівень соціального захисту осіб з обмеженими можливостями є відображенням рівня розвитку суспільства в цілому є цілком вірною. Так за даними Державної служби статистики України станом на 2018 рік кількість осіб, що отримують пенсію по інвалідності складають 3,3 % від загальної кількості населення або 1,4 млн від 42 млн осіб [1, с. 21]. Але зважаючи на те, що кількість населення в Україні постійно знижується, а через ситуації на сході України та в Криму здійснити підрахунки є проблематично, то вказана цифра може бути значно вищою. Фактично кожна 20 особа в Україні є особою з обмеженими можливостями та потребує соціального захисту і підтримки з боку держави. Тому питання покращення механізму з надання пенсій по інвалідності є досить актуальним та потребує особливої уваги з боку законодавця.

В праві соціального забезпечення виділяють принцип пріоритету забезпечення деяких категорій громадян, що відображає диференціацію, особливу турботу суспільства і держави про людей, що потребують підвищеної уваги. Соціальний захист осіб з інвалідністю є складовою діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами та полягає у наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду [2, ст. 4]. Вказані

заходи спрямовані на те, щоб допомогти особам з інвалідністю інтегруватися в суспільство та забезпечити їх потреби. Але якщо пенсію по інвалідності, соціальні виплати, державну допомогу і так далі буде отримувати особа, що насправді немає стійких розладів функцій організму, це призводить до порушення ч. 1 ст. 24 Конституції України: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [3, ст. 24].

Звісно ж сам по собі статус «особи з інвалідністю» не є привілейованим, оскільки напроти має за мету запобігти дискримінації, але якщо цілком здорова особа отримує вказаний статус вся допомога автоматично перетворюється на привілеї. І така ситуація існує на практиці через недосконалість правового механізму з отримання пенсій по інвалідності. Документом, який підтверджує встановлення інвалідності, є акт огляду медико-соціальної експертної комісії (далі – МСЕК) про визнання особи інвалідом [4, п. 3]. Результати огляду МСЕК ніякою інстанцією вище або іншим органом не перевіряється, тому цілком можливе надання неправомірної вигоди членам вказаної комісії в обмін на підтвердження ними статусу «особи з інвалідністю» для цілком здорової людини. Тут розповсюджує свою дію нерозголошення лікарської таємниці про результати огляду та обстеження, чим і користуються правопорушники [5, ст. 391]. Але на нашу думку, збереження лікарської таємниці в даному випадку втрачає свою ціль, адже про результати огляду МСЕК говорить наступне отримання особою статусу «особи з інвалідністю». Тому пропонуємо для розв'язання вказаної проблеми здійснювати обов'язкову фіксацію та звітність оглядів МСЕК перед Пенсійним фондом або у формі звітності, що буде публікуватися в реєстрі, доступному для перевірки Пенсійним фондом України.

Наступним елементом механізму з надання пенсій по інвалідності є страховий стаж. В практиці адміністративних судів України існує великий обсяг справ з перерахунку та призначення пенсій. Порушення прав осіб на призначення пенсій по інвалідності пов'язано з неврахуванням певних періодів до страхового стажу, що впливає на розмір та взагалі можливість призначення пенсії. Цими періодами є:

1) ведення підприємницької діяльності із застосуванням спрощеної системи оподаткування, а також із застосуванням фіксованого податку:

з 1 січня 1998 року по 30 червня 2000 року включно, що підтверджуються довідкою про реєстрацію як суб'єкта підприємницької діяльності;

з 1 липня 2000 року по 31 грудня 2017 року включно, за умови сплати страхових внесків (єдиного внеску) незалежно від сплаченого розміру (крім випадків звільнення від сплати єдиного внеску);

2) проходження військової служби по 31 грудня 2017 року включно;

3) перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами з 1 січня 2004 року по 30 червня 2013 року включно;

4) перебування у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею шестирічного віку з 1 січня 2004 року до часу запровадження сплати страхових внесків (єдиного внеску) за жінок, які перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;

5) перебування у довготерміновому відрядженні працівників дипломатичної служби у період з 1 січня 2004 року по 30 квітня 2016 року, за умови сплати страхових внесків (єдиного внеску) незалежно від сплаченого розміру [6, п. 31 розділ XV].

Вони не враховуються через те, що на практиці при зверненні до Пенсійного фонду за призначенням пенсії та наданням стандартного списку документів для цього, особі не пояснюють які довідки та документи вона може надати, щоб включити вище вказані періоди до страхового стажу та зрештою отримати більший розмір пенсії. Вказана проблема може бути вирішена у два способи:

1. Правління Пенсійного фонду України може зобов'язати своїх співробітників при призначенні пенсії інформувати осіб про можливість включення періодів, що підвищують трудовий стаж або підвищують розмір пенсії.

2. Встановити матеріальну відповідальність для співробітників, бездіяльність яких була встановлена за результатами судового розгляду справ з перерахунку та призначення пенсії, в грошовій сумі. Дана грошова сума розраховується з моменту звернення особи за призначенням пенсії в розмірі неотриманої пенсії або неотриманої різниці в розмірі призначених пенсій до перерахунку.

Другий спосіб на нашу думку є досить актуальним, оскільки знову ж таки досліджуючи практику адміністративних судів з перерахунку та призначення пенсій, звертаємо увагу на те, що особа втрачає велику кількість часу, від декількох тижнів до місяців. Тому ввід вказаної відповідальності може цілком компенсувати не отримані особою пенсійні виплати та превентивно упередити порушення прав інших осіб на призначення пенсії та її реальний розмір.

Як ми бачимо, сьогодні дійсно є необхідність в покращенні механізму призначення пенсій по інвалідності, а саме порядку його надання та боротьби із корупційними ризиками. Для цього необхідні комплексні зміни до підзаконного нормативно-правового регулювання з

цих питань з боку законотворця та виконавчої влади в рамках їх компетенції.

Література:

1. Державна служба статистики України, Статистичний збірник «Соціальний захист населення України» Київ, 2018 р./ Відповідальний за випуск О. О. Кармазіна. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_szn_2017.pdf
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 №875-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (Дата звернення: 22.10.2019)
3. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2019. 96 с.
4. Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності/ Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF> (Дата звернення: 22.10.2019)
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (Дата звернення: 22.10.2019)
6. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 49-51. Ст. 376.

Науковий керівник: Потопахіна Ольга Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Новосьолова Галина Германівна

*доктор наук з державного управління, Полтавський юридичний інститут
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР (далі – Конвенція), зокрема ст. 1 Протоколу № 1 (1952 р.) передбачає право кожної фізичної чи юридичної особи безперешкодно користуватися своїм майном, не допускає позбавлення особи свого майна, крім як в інтересах суспільної необхідності і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права, визнає право держави на здійснення контролю за використанням власності у відповідності з загальними інтересами або для забезпечення податків, інших зборів чи штрафів [1].

Гарантії здійснення права власності та його захисту закріплена і у вітчизняному законодавстві України. Так, відповідно до ч. 4 ст. 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним [2]. Неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом, є однією із загальних засад цивільного законодавства (п. 2 ч. 1 ст. 3 Цивільного кодексу України) [3]. Непорушність права приватної власності і недопущення протиправного позбавлення власності визначено також серед конституційних основ правопорядку у сфері господарювання (ч. 2 ст. 5 Господарського кодексу України) [4]. Стаття 16 ЦК передбачає, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого майнового права та інтересу, визначаючи при цьому способи захисту цивільних прав та інтересів. На даний час способами захисту права є звернення до суду з віндикаційним чи негаторним позовом, різниця між якими та особливості застосування відомі з правової системи Стародавнього Риму. Так, Римська конструкція *condictio sine causa* стала основою для створення норм про зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави, які отримали назву «кондикційні зобов'язання». Інститут кондикційних зобов'язань отримав свою законодавчу регламентацію у цивільному законодавстві у 1922 році, там з'явилась окрема глава із назвою «Зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення». Аналогічна глава містилися і в ЦК УРСР 1963 р. в гл. 42 «Зобов'язання, що виникають внаслідок придбання або збереження майна за рахунок коштів іншої особи без достатніх підстав» [5].

У діючому Цивільному кодексі України даним зобов'язанням присвячена глава 83 «Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави». Положення вказаної глави застосовуються незалежно від того, чи безпідставне набуття або збереження майна було результатом поведінки набувача майна, потерпілого, інших осіб чи наслідком події. Виходячи зі змісту зазначеної норми можна виокремити особливості змісту та елементів кондикційного зобов'язання. Характерною особливістю кондикційних зобов'язань є те, що зобов'язання можуть виникати як із дій, так і з подій, причому з дій як сторін зобов'язання, так і третіх осіб, із дій як запланованих, так і випадкових, як правомірних, так неправомірних. Крім того, у кондикційному зобов'язанні не має правового значення чи вибуло майно, з володіння власника за його волею чи всупереч його волі, чи є набувач добросовісним чи недобросовісним.

Ознаки, характерні для кондикції, свідчать про те, що пред'явлення кондикційної вимоги можна визнати належним самостійним способом захисту порушеного права власності, якщо: 1) річ є такою, що визначена родовими ознаками, у тому числі грошовими коштами; 2) потерпілий

домагається повернення йому речі, визначеної родовими ознаками (грошових коштів) від тієї особи (набувача), з якою він не пов'язаний договірними правовідносинами щодо речі. Таким чином, можна дійти висновку, що кондикція – це позадоговірний зобов'язальний спосіб захисту права власності або іншого речового права, який може бути застосований самостійно. Кондикція також застосовується субсидіарно до реституції та віндикації як спосіб захисту порушеного права у тому випадку, коли певна вимога власника (титульного володільця) майна не охоплюється нормативним урегулюванням основного способу захисту права, але за характерними ознаками, умовами та суб'єктним складом підпадає під визначення зобов'язання з набуття або збереження майна без достатньої правової підстави. Відтак, права особи, яка вважає себе власником майна, підлягають захисту шляхом задоволення позову до володільця, з використанням правового механізму, встановленого ст.1212 ЦК України, у разі наявності правових відносин речово-правового характеру безпосередньо між власником та володільцем майна. Такий спосіб захисту можливий шляхом застосування кондикційного позову, якщо для цього існують підстави, передбачені ст.1212 ЦК України, які дають право витребувати в набувача це майно [6].

Привертає до себе увагу положення ч. 3 ст. 1212 ЦК України, де визначено, що норми гл. 83 ЦК України застосовуються також до вимог про: 1) повернення виконаного за недійсним правочином; 2) витребування майна власником із чужого незаконного володіння; 3) повернення виконаного однією із сторін у зобов'язанні; 4) відшкодування шкоди особою, яка незаконно набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи. Останнім фактом у юридичному складі, що породжує настання правових наслідків у вигляді зобов'язання з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави, є причинний зв'язок між збільшенням майна однієї особи і відповідною втратою майна іншою особою. Справи про стягнення безпідставно отриманого майна непоодинокі в судовій практиці, але є випадки коли позивач помилково звертається до суду на підставі зазначених положень ст.1212 ЦК України, помиляючись із правовим її застосуванням.

Так, ПАТ Комерційний банк «ПриватБанк» (далі - ПАТ КБ «ПриватБанк»), правонаступником якого є АТ Комерційний банк «ПриватБанк», звернулося до суду з позовом до ОСОБА_1, у якому просило стягнути з ОСОБА_1 безпідставно набуті грошові кошти та відсотки за користування ними.

Банк обґрунтовував вимоги тим, що відповідач ОСОБА_1 є користувачем web-інтерфейсу LIQPAY, правовідносини з використання якого врегульовані Угодою користувача, розміщеною на сайті <https://www.LiqPAY.com/> (далі - Угода користувача). Банк вважає, що

ОСОБА_1 безпідставно набув грошові кошти внаслідок проведення операцій у web-інтерфейсі LIQPAY, пов'язаних із заміною старого інтерфейсу, у якому списання коштів відображалось через 1-2 години після здійснення платежу, на новий із доповненням його функціонального наповнення та зміною технології обробки платежів, завдяки якому суми платежів списувалися негайно. При цьому деякий час для перегляду архівних операцій користувачам нового інтерфейсу залишалася доступною стара версія інтерфейсу. Судом першої інстанції позовні вимоги банку задоволено частково та стягнуто з ОСОБА_1 на користь ПАТ КБ «Приватбанк» безпідставно набуті кошти на підставі ст.ст. 1212-1214 ЦК України, у задоволенні решти вимог було відмовлено. Апеляційний суд рішення суду першої інстанції залишив без змін. Звертаючись до касаційної інстанції відповідач ОСОБА_1, вказує на те, що в даному випадку між сторонами Угоди користувача склалися правовідносини зобов'язального характеру, оскільки ОСОБА_1 як заявник приєднався до публічної пропозиції банку з використання web-інтерфейсу LIQPAY, а тому посилення позивача на безпідставне отримання ним грошових коштів та як наслідок застосування судами попередніх інстанцій наслідків передбачені ст. 1213 ЦК України є безпідставними.

Правова позиція Верховного Суду: відповідно до ст. 634 ЦК України договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору. Згідно із ч. 1 ст. 1212 ЦК України особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуте, згодом відпала. Предметом регулювання інституту безпідставного одержання чи збереження майна є відносини, які виникають у зв'язку з безпідставним отриманням чи збереженням майна і які не врегульовані спеціальними інститутами цивільного права. У постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 листопада 2018 року у справі № 922/3412/17 (провадження № 12-182гс18) зроблено висновок, що «предметом регулювання глави 83 ЦК України є відносини, що виникають у зв'язку з безпідставним отриманням чи збереженням майна і не врегульовані спеціальними інститутами цивільного права. Відповідно до ч.ч. 1, 2 ст. 1212 ЦК України особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуте, згодом відпала. Положення глави 83 ЦК України

застосовуються незалежно від того, чи безпідставне набуття або збереження майна було результатом поведінки набувача майна, потерпілого, інших осіб чи наслідком події. Кондикційні зобов'язання виникають за наявності одночасно таких умов: набуття чи збереження майна однією особою (набувачем) за рахунок іншої (потерпілого); набуття чи збереження майна відбулося за відсутності правової підстави або підстава, на якій майно набувалося, згодом відпала. У разі виникнення спору стосовно набуття майна або його збереження без достатніх правових підстав договірний характер спірних правовідносин унеможливорює застосування до них судом положень глави 83 ЦК України».

Висновки: правовідносини між сторонами виникли на підставі публічного договору приєднання - Угоди користувача LIQPAY, тобто, є зобов'язальними, а тому до них не можуть бути застосовані норми ст. 1212 ЦК України. Крім того, колегія суддів зазначає, що відповідно до п. 3.7.1 Угоди банк мав право призупиняти роботу програмних і/або апаратних засобів, які забезпечують функціонування web-інтерфейсу LIQPAY, відтак, при допущенні відповідачем зловживання у користуванні послугами банку щодо перерахування коштів, позивач мав право самостійно зупинити роботу інтерфейсу з обслуговування відповідача [7].

Отже, справи за позовами про захист права власності є одними з найбільш поширених категорій цивільних справ і, як правило, розглядаються вони у відповідності із законодавчими нормами. Однак слід зауважити, що існуючі прогалини у регулюванні відносин у сфері права власності викликають деякі труднощі у застосуванні судами чинного законодавства.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950, ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97//Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.№435-IV// Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/435-15>
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV// Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
5. Загородній С.А.Правові підстави виникнення кондикційних зобов'язань // Режим доступу: C:/Users/смит/Downloads/bmju_2011_4_8.pdf
6. Постанова Верховного Суду України №3-905гс17 від 25.10.2017р.// Режимдоступу

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/786D1E9BD6333A3EC22581D1005E458E](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/786D1E9BD6333A3EC22581D1005E458E)

7. Постанова Верховного Суду №552/4608/15ц від 07.08.2019р.
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/83642605>

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ІНТЕРЕСИ ПРИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТОВАРИСТВ

Павличенко Данило Петрович

аспірант, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Чинне законодавство України оперує поняттям «законного інтересу». У перекладі з латинської мови *interest* означає «мати значення». Таким чином, термін *інтерес* вказує на спрямованість уваги суб'єкта в напрямку певного предмета, що становлять цінність у якості задоволення певних потреб. У науковій літературі правознавці оперують різними варіаціями даного терміну: «юридичні інтереси», «охоронювані законом інтереси», «правові інтереси» тощо. Це свідчить, що дані поняття можуть мати дещо відмінний зміст одне від одного. Предметом нашого дослідження у даній статті є цивільно-правові інтереси суб'єктів права при реорганізації товариств. Статтею 104 Цивільного кодексу України визначено, що реорганізація може мати форму злиття, приєднання, поділу або ж перетворення.

Інтерес є важливим елементом цивільно-правових відносин, оскільки впливає на права та обов'язки сторін, а також в цілому на динаміку таких правовідносин. Проте не слід ототожнювати інтерес та суб'єктивне право. Законний інтерес виражає дозволена поведінку, що відповідає потребам певної особи. Суб'єктивному праву кореспондують певні обов'язки інших суб'єктів, а тому виступає гарантованою можливістю [2, С. 68].

Так, наприклад, можна виділити інтерес особи набути статус учасника товариства. Такий інтерес передуює реалізації суб'єктивного права на підприємництво та виникненню прав та обов'язків вже в учасника товариства. Г.Л. Адамович звертає увагу на необхідності відокремлення інтересів, що поділяють усі учасники товариства, а також окремі інтереси певних груп учасників [1, С. 15-16]. Однак, слід відмітити, що навіть один учасник товариства може володіти значно більшою часткою, порівняно з іншими учасниками. А тому вважаємо за необхідне виокремлювати також інтереси окремих учасників.

На підставі статті 84 Цивільного кодексу України [7] до законних інтересів учасників господарських товариств та виробничих кооперативів слід віднести отримання прибутку. Таким чином, товариство функціонує

відповідно до інтересів його учасників, якщо його діяльність є прибутковою. Усі інші інтереси учасників є похідними і спрямовані на реалізацію основного інтересу.

Важливо відмітити, що інтерес в отриманні прибутку та інтерес у подальшому існуванні підприємства не є тотожними. Як відмічає В.П. Ситько, директор може мати інтерес у банкрутстві товариства, якщо це веде до його особистого збагачення [6, С. 59]. Таким чином, закономірним є висновок, що інтереси учасників товариства не завжди збігаються з інтересами самого товариства. Крім того, як зазначав Д.І. Мейер, чим більшою є кількість учасників певного підприємства, тим більше зростає відмінність між інтересами підприємства та його учасників [3, С.127].

Вважаємо за необхідне виділити основні елементи основного інтересу учасників підприємств (товариств):

- стабільність отримання прибутку (постійність та періодичність отримання прибутку, стійке функціонування товариства);
- управління підприємством (діяльність органів управління, прийняття ними рішень, що впливають на інтереси окремих учасників) ;
- індивідуально-визначений склад учасників (характеристика учасників, їх професійні навички та вміння, а також вміння ефективно взаємодіяти між собою; зі зростанням кількості учасників дана ознака стає менш помітною).

Проаналізуємо можливі інтереси учасників акціонерного товариства. Персонал такої установи має інтерес у задоволенні матеріальних та соціальних потреб, власних та своєї родини, а тому зацікавлений у наявності певного робочого режиму, заробітної плати. Керівники підрозділів та відділів мають необхідність у визнанні їх керівної ролі та впливу з боку підлеглих осіб, дотриманні ними наказів та розпоряджень, що визначає певний соціальний статус цих осіб. До інтересів акціонерів, у свою чергу, можна віднести інтерес у отриманні стабільно високих дивідендів, підвищення вартості акцій та їх ліквідності.

При реорганізації господарських товариств та виробничих кооперативів суб'єктами, що володіють цивільно-правовими інтересами, є:

- підприємство,
- його учасники,
- його органи управління,
- його працівники,
- кредитори (треті особи).

При реорганізації чинний Цивільний Кодекс захищає в першу чергу інтереси кредиторів, які в праві вимагати, у тому числі, дострокового виконання зобов'язань підприємством. Проте, як слушно звертає увагу

Є.В. Петров, при одночасному заявленні дострокових вимог кредиторами далеко не кожна юридична особа спроможна їх задовольнити. А тому потенційно така ситуація може призвести до банкрутства. Для запобігання такого роду ситуація та захисту інтересів підприємства у його подальшому існуванні, вбачається доцільним укладення угод з кредиторами про неперед'явлення вимог з дострокового виконання зобов'язань [4, С. 145].

Як свідчить практика, часто порушуються інтереси кредиторів, що не визнані правонаступниками. Так, у справі №64/11 предметом позову була вимога позивача (кредитора у відносинах реорганізації відповідача) включити до передавального акту положення про правонаступництво по зобов'язаннях, що впливали з інвестиційного договору. За результатами перегляду справи Київський апеляційний господарський суд задовольнив позовну заяву. При цьому суд відмітив, що ст. 107 ЦК не містить обмежень щодо включення положення про правонаступництво за своїми зобов'язаннями [5]. Таким чином, у даній справі вбачаємо захист інтересу кредитора на забезпечення можливості виконання у майбутньому зобов'язань правонаступником товариства, що організовується.

При реорганізації товариства працівники можуть набути статусу кредитора, при наявності заборгованості чи інших зобов'язань у підприємства перед своїми працівниками. Інтересом кредитора є зберегти кошти при проведенні реорганізації юридичної особи є інтересом кредитора, у той час як учасники товариства прагнуть мінімізувати витрати.

Таким чином, цивільно-правові інтереси суб'єктів правовідносин з реорганізації товариства можуть не збігатися та суперечити одне одному, створюючи конфлікт інтересів. Для потенційних конфліктів характерним є участь мінімум двох осіб, наявність суперечливих цінностей та установок, можливість набути певні цінності чи блага за рахунок іншої особи чи всупереч її інтересам. Часто такі конфлікти намагаються вирішити із застосуванням сили, у тому числі за рахунок залучення кваліфікованої юридичної допомоги, що в законному порядку відстоює інтереси однією стороною всупереч інтересам іншої.

Отже, в учасників відносин з реорганізації товариства виникають як майнові, та немайнові інтереси. Останні зазвичай мають форму управлінських. Чинне законодавство залишає осторонь багато питань щодо реорганізації товариств, зокрема укладення попереднього договору про підготовку або злиття, правонаступництво учасників тощо. Питання правонаступництва регулюються лише у межах зовнішніх зв'язків між товариством та третіми особами. При цьому внутрішні правовідносини законодавець оминає. Як ми могли переконатися, інтереси виникають також у учасників товариства, їх працівників та органів управління.

Недостатньо розвинута практика всебічної підготовки та виявлення цивільно-правових інтересів осіб (а не лише суб'єктивних прав та обов'язків) ускладнює задоволення повною мірою таких інтересів відповідних суб'єктів та створює передумови для виникнення конфлікту інтересів.

Література:

1. Адамович Г.Л. Обеспечение интересов меньшинства акционеров в праве России и Европейского Союза: Дисертация на соис. Науч.Степ. канд. юрид. наук. – М., 2002. – С. 15-16
2. Майданик Р. А. Цивільне право: Загальна частина. / Т. І. Вступ у цивільне право. – К.: Алерта, 2012. – 472 с. – С. 68.
3. Мейер Д. И. Русское гражданское право :В двух частях /Д. И. Мейер ; Ред. кол. : Е. А. Суханов, В. С. Ем, С. М. Корнеев. -репринт. изд. - М. : Статут,1997. -Ч. 1. - 1997. - 290 с.
4. Петров Є.В. Задоволення вимог кредиторів при реорганізації та ліквідації юридичної особи // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. - № 7. – С. 143-147.
5. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 19.03.2012 р. у справі № 64/11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/22239653>
6. Ситько В.П. Институт организационно-правовых форм: особенности управления «производственным кооперативом». - Владимир: Посад, 2003.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

Науковий керівник: Венедіктова Ірина Валентинівна, доктор юридичних наук, професор, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСА

Сароян Марія Артемівна

студентка бакалаврату, Дніпровський національний університет ім.

О. Гончара

За допущені у своїй професійній діяльності порушення нотаріуси залежно від характеру порушень можуть бути притягнуті до відповідальності.

Відповідальність нотаріуса, яка визначається статтями 21 та 27 Закону України “Про нотаріат” полягає в тому, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі. У свою чергу, шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України [2].

Незаконними дії нотаріуса може визнати тільки суд. Тому рішення про задоволення позову у справах щодо відшкодування шкоди може бути постановлене лише за умови розгляду судом питання про недійсність нотаріальної дії через незаконність дій нотаріуса, незаконність вчиненої нотаріальної дії або відмови у її вчиненні [3].

Державний нотаріус, як особа, яка перебуває в трудових відносинах із територіальним управлінням юстиції (державною нотаріальною конторою) у разі вчинення протиправного діяння несе відповідальність в порядку, передбаченому Кодексом законів України про працю. Таким чином, відшкодування шкоди, завданої діями державного нотаріуса, здійснюється за рахунок відповідних статей державного бюджету, із залишенням права регресної вимоги до винного нотаріуса. В свою чергу, такий державний нотаріус несе дисциплінарну відповідальність [3].

Стосовно приватних нотаріусів, то згідно із статтею 27 Закону України "Про нотаріат" шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі.

При цьому, особа, яка завдала шкоду, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоду завдано не з її вини. Зокрема, відповідно до частини 2 статті 27 Закону нотаріус не несе відповідальності у разі, якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії: подала неправдиву інформацію щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії; подала недійсні та / або підроблені документи; не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа. У таких випадках немає умисної вини нотаріуса, тож його відповідальність має наставати тільки в тому випадку, коли він допустив необережність і не виявив в документах підробку, але за умови, якщо характер підробки виявився таким, що людина здатна виявити її без допомоги спеціальних технічних засобів [1].

Частиною 1 статті 28 Закону передбачено, що для забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчиненої нотаріальної дії та / або іншої дії, покладеної на нотаріуса відповідно до закону, приватний нотаріус зобов'язаний до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір страхування цивільно-правової відповідальності або внести на спеціальний рахунок у банківську установу страхову заставу. Страхова сума або страхова застava встановлюється у

розмірі стократною мінімальною заробітною плати. У разі витрачання коштів на відшкодування заподіяної шкоди приватний нотаріус зобов'язаний протягом одного року поповнити страхову заставу до встановленого розміру. Розмір заподіяної шкоди визначається за згодою сторін або в судовому порядку. (ч. 5 ст. 28 Закону) [4].

Підсумовуючи, варто наголосити, що на нотаріуса покладається не тільки юридична відповідальність перед державою за виконання покладених на нього публічних повноважень, але й моральна відповідальність перед суспільством за свої дії та поведінку.

Література:

1. Закон України "Про нотаріат" (від 1993р) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
2. Цивільний кодекс України (від 2003р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20180218>.
3. Святецька І. "Деякі питання юридичної відповідальності нотаріуса" №2(68), квітень 2013 [Електронний ресурс] / Ірина Святецька – Режим доступу до ресурсу: <http://yurradnik.com.ua/stati>.
4. Відповідальність нотаріусів [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.lugjust.gov.ua/news/3498-vidpovidalnist-notariusiv>.

Науковий керівник: Щербина Євген Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

ПРОБЛЕМИ ВРАХУВАННЯ ДУМКИ ДИТИНИ ПРИ ВИРІШЕННІ СІМЕЙНИХ СПОРІВ

Сароян Марія Артемівна

студентка бакалаврату, Дніпровський національний університет ім.

О. Гончара

Мабуть найвідповідальнішим і найскладнішим елементом предмету цивільного судочинства є сімейні спори, що стосуються життя дітей. На практиці дорослі не часто беруть до уваги думку самої дитини, вважаючи її сприйняття реальності надто викривленим. Але у судовому процесі бачення дитиною ситуації може суттєво вплинути на остаточне рішення по справі.

Конвенція про права дитини 1989 року закріплює обов'язок держави забезпечити дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно

висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

Практична реалізація принципу «забезпечення найкращих інтересів дитини» вимагає в тому числі з'ясування судами думки дитини під час вирішення спорів, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Національне законодавство визначає право дитини, яка може висловити свою думку бути вислуханою при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном (ст.160, 161, 171 СК України), під час вчинення дій, пов'язаних з розлученням дитини з одним або обома батьками (ст.14 З України «Про охорону дитинства»), під час вирішення питання про повернення дитини до країни постійного перебування. Разом з тим, виключного переліку випадків у яких необхідно дізнатись думку дитини під час судового провадження, українське законодавство не містить. Суд має право постановити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси.

Вважається, що дитина під час заслуховування її в суді, в силу свого віку має бути здатна висловити свою думку, сформулювати свої погляди та мати достатній рівень розуміння ситуації. На практиці підтвердити здатність чи нездатність дитини самотійно висловлювати свою думку, можна висновком психологічного дослідження, довідкою з медичного закладу, закладу дошкільної освіти, школи, тощо. Однак, доведення такого факту перед судом є також проблематичним у зв'язку з неоднозначністю судової практики.

Ініціатором заслуховування думки дитини у судовому засіданні може виступати сама дитина, її законний представник, представник органу опіки та піклування, сторони та їх представники. Окрім цього, для захисту інтересів малолітніх чи неповнолітніх осіб, з власної ініціативи збирати докази, що стосуються предмета спору, має право і суд (ст.13 ЦПК України). Допит малолітніх свідків і, за розсудом суду, неповнолітніх свідків проводиться в присутності не заінтересованих у справі батьків, усиновлювачів, опікунів, піклувальників; а також представників органів опіки та піклування, служби у справах дітей (ст.232 ЦПК України).

Правильне визначення цивільно-процесуального правового статусу дитини у сімейних спорах сприятиме більш ефективному захисту прав та інтересів дитини, забезпеченню єдності судової практики у питаннях залучення дітей до участі в цивільному процесі та недопущенню помилок у правовому регулюванні порядку розгляду та вирішення судами питань, що стосуються життя дитини.

Спірний момент полягає в тому, що позови про визначення місця проживання малолітньої дитини пред'являються до суду не на захист прав та інтересів одного з батьків, а на захист інтересів самої малолітньої дитини, оскільки в обґрунтування позову завжди покладається відповідність визначення місця проживання дитини з одним із батьків інтересам дитини, її виховання та розвитку. За теорією права, оскільки позивачем є особа, на захист суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів якої відкривається цивільна справа у суді та розпочинається цивільний процес, то позивачем повинна визнаватися сама малолітня дитина, в інтересах якої позов пред'являє її законний представник (один із батьків). Аналогічно, у справах про позбавлення батьківських прав, права та охоронювані законом інтереси саме дитини порушуються неправомірними діями (бездіяльністю) одного або обох батьків, та відповідно підлягають судовому захисту.

Таким чином можна зробити висновок, що з'ясування думки і поглядів дитини в ході судового процесу є надважливим для об'єктивного і кращого для самої дитини вирішення справи. Необхідно навіть на законодавчому рівні робити акцент, що дитина не може бути «третьою стороною» при вирішенні власної долі та майбутнього.

Література:

1. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
2. Закон України "Про охорону дитинства" (від 26.04.2001р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1618-15>.
4. "Практика розгляду судами справ, пов'язаних із позбавленням батьківських прав, поновленням батьківських прав, усиновленням, установленням опіки та піклування ..." ВСУ (від 11.12.2008р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0020700-08>.
5. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_021.

Науковий керівник: Забродіна Олена Валентинівна, кандидат політичних наук, доцент, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

**THE PROBLEM OF CRIMINAL LAWS ORGANIZATION OF
OPERATIVE AND SEARCH MEASURES**

Hrynkiv Oleksandra

candidate of Juridical Science (PhD), State Border Guard Service of Ukraine

The theory of operative and search activity (later – OSA) is full of debatable issues, and the problem of criminal-legal foundations of conducting operative and search measures (later – OSM) is not an exception.

In Ukraine, in order to combat crime, to ensure law and order, a special type of legal activity is being carried out – OSM. Such activity is carried out by specially formed state bodies, their divisions, services and authorized officials [1, p. 309]. In the Law of Ukraine «On Operative and Search Activity» (later referred to as the Law of Ukraine «On OSA») clearly stipulates exactly such bodies, that is operational units, which are entitled to carry out OSA in the territory of Ukraine. These are the specific operational units of the National Police, the State Bureau of Investigation, the Security Service of Ukraine, the Foreign Intelligence Service of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine, the State Security Service, the revenue and charges bodies, the bodies and institutions of execution of penalties and detention centers of the State Criminal Enforcement Service, the intelligence agency of the Ministry of Defense of Ukraine, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, which are defined in Part 1 of Art. 5 of the Law of Ukraine «On OSA».

Conducting OSA by other divisions of these bodies, units of other ministries, departments, public, private organizations and individuals is prohibited (Part 2 of Art. 5 of the Law of Ukraine «On OSA») [2]. Accordingly, employees of only the statutory services and departments may carry out an OSM in compliance with the necessary procedures.

In spite of fact that for the first time in the post-Soviet space, attempts have been made to legislate on this issue in Ukraine, and there is still no proper legal mechanism for their implementation. In particular, there is still no clear definition of OSM in Ukraine.

In Art. 1 of the Law of Ukraine «On OSA», among the tasks of such activity, the first one is defined «search and fixation of actual data on the illegal actions of individuals and groups, the responsibility for which is provided by the Criminal Code of Ukraine». Such fixation is carried out during the execution of the OSA on the legal grounds stipulated by Art. 6 of the Law of Ukraine «On OSA», namely in the presence of sufficient information about: «crimes being prepared; persons preparing the crime; persons hiding from pre-

trial investigation bodies, investigating judge, court or evading criminal punishment; persons unknown missing; intelligence and subversive activity of special services of foreign states, organizations and individuals against Ukraine; a real threat to life, health, housing, property of court and law enforcement personnel in connection with their official activities, as well as persons involved in criminal proceedings, their families and close relatives, in order to create the necessary conditions for the proper administration of justice; intelligence officers of Ukraine in connection with the official activities of these persons, their close relatives, as well as persons who co-operate confidentially or cooperate with the intelligence agencies of Ukraine and their families with a view to the proper conduct of intelligence activities». In Art. 2 of the same law states that OSA is carried out with the help of operative and operative-technical means [2]. That is, it is quite clear that OSM is part of the OSA. Such measures are discussed in Art. 8 of the Law of Ukraine «On OSA», which defines the rights of the units that carry out OSA, and in Art. 9, which outlines the conditions of lawfulness during the implementation of the OSM. At the same time, the law emphasizes that when using OSM, employees of operational units are obliged to take into account their compliance with the degree of public danger of criminal encroachment and threat to the interests of society and the state.

In all, the provisions of the Law of Ukraine «On OSA» show some activity with the use of OSM. However, analyzing the content of the law, we come to the conclusion that the law contains only a list of OSM and does not formulate a so-called legal rule, which would provide a rule with disclosure of the content, grounds and procedure for such measures.

It is also worth noting that this law does not have a rule (separate article) that sets out an exhaustive list of OSM.

It should be marked that the legal definition of OSM is not provided in either Law of Ukraine «On OSA» or the Criminal Procedure Code of Ukraine, as well as there is no legislative regulation of classification of such measures. Scientists have sometimes described OSM as OSA methods. At the same time, it is worth noting that the unified approach to the comparison of OSA and OSM methods has not yet been developed in OSA theory [3, p. 230]. From the definitions of OSM it follows that the OSA usually takes a set of measures to use individual methods and techniques, techniques and methods of solving tactical problems. At the same time, due to the shortcomings mentioned above, namely the lack of a normative list and definition of OSM in Law of Ukraine «On OSA», operatives are actually deprived of the opportunity to draw up protocols about OSM without knowing what actions to consider as measures [4, p. 214].

We analyzed the positions of scientists on the classification of OSM in OSA science and concluded that in the writings of scientists the systematization of OSM in terms of criminal law was practically not carried out. Only certain criteria of differentiation are of particular scientific and practical interest [5].

We emphasize that the legal vagueness of the concept of OSM and the lack of its list in the law creates certain difficulties, first of all, in the law enforcement process is not only of the units authorized to carry out OSA, but also of the bodies of pre-trial investigation, prosecutor's office and court during use during pre-trial investigation or trial criminal prosecution of OSA materials obtained in the course of the OSM, prosecutorial supervision and judicial review of the OSA, restoration of the rights of citizens violated by the illegal holding of the OSM.

We support the view that «ambiguous understanding of the concept of OSM in theory leads to the fact that legislation, departmental regulations and in practice often refer to OSM such measures that do not correspond to their content (for example, organizational activities carried out within the OSA, operative and search operations which by their epistemological and legal nature have other meaningful meaning)» [6, p. 184 – 185].

In the theory of operative and search science, the thesis has recently been extended that OSM are revealed through the prism of the composition of a legitimate act [7, p. 120–123]. This approach is promising and conducive to improving the application of the rules of law. OSM should not endanger human health and life, infringe upon their honor and dignity, violate rights and legitimate interests, and the like. However, it is quite clear that during the OSM, damage can be caused, which must be caused by the actual inability at that moment to fulfill the tasks set in another way. The Supreme Court noted that in reviewing cases of the state of necessary defense and exceeding its limits, it was «necessary to ascertain whether the protected person had a real opportunity to effectively repel a socially dangerous encroachment" by other means of causing the assailant harm necessary and sufficient in a particular setting to immediately prevent or stop the encroachment» [8].

Note, only entities that are specifically authorized persons identified in Art. 5 of Law of Ukraine «On OSA». Namely, harming is possible only for the intended purpose. The purpose is to prevent, suspend or disclose a criminal offense (a serious or particularly serious crime).

Currently, it is necessary to legislate the norm of forced causing of damage during the conduct in accordance with the law of Ukraine operative and search, counter-intelligence measures or unspoken investigative (search) actions by an employee of an authorized state body. To this end, it is necessary to supplement the Criminal Code of Ukraine with a provision that would provide for the exemption from criminal liability of an officer of an operational unit or a person involved in cooperation with an OSA body for committing a criminal offense during the OSM. In this regard, in the future we will make appropriate adjustments to the Criminal Procedure Code of Ukraine and Law of Ukraine «On OSA».

Thus, a set of amendments to the legislation on criminal liability will create a criminal-legal basis for the operative and search activity of the authorized bodies.

References:

1. Рибак О.Г. Оперативно-розшукові заходи у кримінальній процесуальній діяльності. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2014. № 1. С. 308 – 314.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
3. Гриньків О.О. Методологія дослідження проблем кримінально-правового забезпечення оперативно-розшукової діяльності. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 4. С. 228 – 232.
4. Оперативно-розшукова діяльність : [навч. посіб.] / ... за ред. проф. О.М. Джужи. – К. : Правова єдність, 2009. – 310 с.
5. Гриньків О.О. Завдання шкоди під час проведення оперативно-розшукових заходів: окремі проблемні питання. *Правові горизонти*. 2019. № 11. С. 93 –97.
6. Грибовський О.В. Оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії під час виявлення й фіксації одержання неправомірної вигоди. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 180 – 190.
7. Шумилов А. Ю. Оперативно-разыскная наука в Российской Федерации: монография: в 3 т. Москва: Изд. дом Шумиловой И. И., 2013. Т. 1: Оперативно-разыскная деятельность и формирование науки о ней. 454 с.
8. Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 23 травня 2019 року у справі № 640/8290/17 (провадження № 51-9880км18). URL: [https://protocol.ua/ua/deyaki_pravovi_pozitsii_verhovnogo_sudu_z_pitan_zast_osuvannya_zakonu_ukraini_pro_kriminalnu_vidpovidalnist_\(sistemativovana_dobirka\)_1/](https://protocol.ua/ua/deyaki_pravovi_pozitsii_verhovnogo_sudu_z_pitan_zast_osuvannya_zakonu_ukraini_pro_kriminalnu_vidpovidalnist_(sistemativovana_dobirka)_1/) (дата звернення: 21.11.2019).

ГАБІТОЛОГІЯ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВОПОЛОЖНИХ РОЗДІЛІВ КРИМІНАЛІСТИКИ

Сароян Марія Артемівна

студентка бакалаврату, Дніпровський національний університет ім.

О. Гончара

Для потреб боротьби зі злочинністю здавна використовують ознаки зовнішності людини. Наукові методи і засоби роботи з інформацією про зовнішній вигляд людини започатковані й стали надбанням практики у 80-х роках ХІХ ст.

Потреба в установленні особи за її зовнішніми ознаками виникає під час проведення багатьох оперативних і слідчих дій, у ході розшуку та затримання підозрюваного, підсудного, що уникають слідства, суду, виправних установ; під час освідування й пред'явлення для впізнання;

перевірки за обліками безвісти зниклих і невпізнаних трупів; перевірки документів, що засвідчують особу; у ході експертного встановлення тотожності (ідентифікації) особи, зображеної на більш ніж двох фото знімках тощо [1].

Вчення про ознаки зовнішності людини, про їх матеріальні та ідеальні відображення, про методи та засоби їх фіксації й використання для встановлення фактів, які відіграють значну роль у розкритті та розслідуванні злочинів, утворює окрему теорію науки криміналістики, яку називають криміналістичною габітологією або габітоскопією.

Опис проводять зверху вниз, від загального до конкретного – загальна будова тіла, голова, волосся, кінцівки, шия, плечі, спина. Ознаки характеризують за розміром (великий, малий, середній), формою (кругла, квадратна, трикутна тощо), положенням (виступаюче, скошене, пряме) і кольором (червоний, блідий). Особливі прикмети – відмітні зовнішні ознаки, вроджені або набуті у процесі життя, які вирізняються своїм розміром, розміщенням, кольором (каліцтво, родимі плями, великий рот, ніс тощо). Татування має поширення переважно серед злочинців. Татування у вигляді малюнків, як правило, мають певний прихований зміст, а саме: можуть вказувати на становище в злочинному середовищі, належність до злочинної діяльності, судимість і терміни покарання, злочинний досвід і ступінь кваліфікації, належність до певної категорії злочинців, спосіб учинення злочину, знаряддя злочину [2].

Найвагоміше ідентифікаційне значення мають власні ознаки, зокрема анатомічні, зумовлені кістково-хрящовою основою тіла людини (будова вушної раковини, спинки носа). Вони є найбільш стійкими. Менш стійкими є анатомічні ознаки, основою яких слугують м'які тканини. Недостатньо стійкими вважають функціональні ознаки, бо їх значно легше змінити. Однак піддати зміненню весь комплекс функціональних ознак неможливо, зважаючи на формування динамічного стереотипу певних рухів (під час ходи, жестикуляції тощо).

У криміналістичній практиці широко використовуються суб'єктивні портрети – зображення обличчя людини, створені на основі відображення мисленнєвого образу у пам'яті очевидця. На практиці використовуються мальовані, мальовано-композиційні та фотокомпозиційні суб'єктивні портрети. Як мальовані портрети використовуються штрихові і напівтонові малюнки обличчя, статури людини, що створюють художники зі слів свідків, очевидців та потерпілих [3].

Найбільш поширеним джерелом відомостей про зовнішність людини є фотознімки. У криміналістичній практиці використовуються впізнавальні (сигналетичні) знімки, виконані за встановленими правилами. Часто використовуються фотознімки, призначені для паспортів, посвідчень та інших документів [4].

Отже можна зробити висновок, що криміналістична габітологія має важливе значення в боротьбі зі злочинністю. Положення цієї галузі, розроблені методи, засоби використовуються для розшуку живих осіб, передусім злочинців під час розслідування злочину, безвісти зниклих людей, що нерідко стають жертвами злочинів, ідентифікації живих осіб, невпізаного трупа.

Література:

1. Криміналістична габітологія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://pidruchniki.com/1010061151555/pravo/kriminalistichna_gabitologiya.
2. Біленчук П. Д., та ін. Криміналістика.: Підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, М. В. Салтевський, П. Ю. Тимошенко. За ред. акад. П. Д. Біленчука. - К.: АТКА, 1998. - 416 с. 1998
3. Криміналістична габітологія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://studfile.net/preview/3009932/page:29/>.
4. "Криміналістика" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://arm.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections/lection_2.12.html.

Науковий керівник: Сачко Олександр Васильович, доцент, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

НОРМАТИВНЕ ТА ДОКТРИНАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТЯЖКЕ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ

Татаренко Анна Валеріївна

студентка, Інститут управління і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

В суспільстві встановлено принцип, що найважливіше благо особистості є здоров'я людини. Такий принцип закріплений і в Конституції України, окрема в ст. 3 [1].

На думку М.І. Бажанова та Ю.В. Бауліна "тілесне ушкодження — це протиправне заподіяння шкоди здоров'ю іншої людини, що виражається в порушенні анатомічної цілості або фізичної функції органів і тканин тіла людини" [2, с. 16]. Такої ж думки і В.И. Борисов та В.Н. Куц : "телесного повреждения: это противоправное, умышленное или неосторожное причинение вреда здоровью другого человека, выразившееся в нарушении анатомической целостности или физиологической функции органов и тканей человеческого тела" [3, с. 16-17].

Проте, Ю.І. Скуратов та В.М. Лебедев вважають, що "далеко не будь-яка шкода здоров'ю, навіть, якщо така шкода виникла в наслідок дії факторів зовнішнього впливу, можна називати тілесні ушкодження" [4, с. 95].

На думку Н.Ф. Кузнецової та І.М. Тяжкової в доктрині кримінального права шкода здоров'ю розкривається через положення медицини. Під шкодою здоров'ю людини слід розуміти або тілесні ушкодження, тобто порушення анатомічної цілості органів і тканин або їх фізіологічних функцій, або захворювання або патологічні стани, що виникли в результаті впливу різних факторів зовнішнього середовища: механічних, фізичних, хімічних, біологічних, психічних [4, с. 96].

На думку В. В. Сташиса, В. Я. Тація здоров'я людини як об'єкт тілесного ушкодження охороняється кримінальним законом з моменту початку родового процесу. Закон охороняє здоров'я кожної людини незалежно від її фізичного стану (бездоганно здорова людина, хворий, божевільний, особа, яка перебуває в безнадійному стані внаслідок травми, тощо), а також від її моральних якостей, віку, службового становища тощо. Тілесне ушкодження - це посягання на здоров'я іншої людини. Заподіяння самому собі тілесного ушкодження, навіть тяжкого, за загальним правилом не є злочином і кримінальну відповідальність тягне за собою лише у випадках, якщо воно є засобом здійснення іншого злочину [5, с. 134].

Так, згідно з ч. 1 ст. 121 КК України [2] під умисним тяжким тілесним ушкодженням розуміється умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менше як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя [2].

Відповідно до Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень з медичної точки зору, тілесні ушкодження - це порушення анатомічної цілості тканин, органів та їх функцій, що виникає як наслідок дії одного чи кількох зовнішніх ушкоджуючих факторів - фізичних, хімічних, біологічних, психічних [6].

Так, КК України виділяє такі ступені тілесних ушкоджень: тяжке, середньої тяжкості та легке [2].

До ознак тяжкого тілесного ушкодження належить:

- а) небезпека для життя;
- б) втрата будь-якого органу або втрата органом його функцій;
- в) душевна хвороба;
- г) розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш ніж на одну третину;
- д) переривання вагітності;

е) не виправне знівечення обличчя [6].

Так, відповідно до законодавства тяжкими тілесними ушкодженнями вважаються такі ушкодження, які є небезпечними в момент нанесення [2].

Небезпечними для життя ушкодження є такі ушкодження, що загрожують життю потерпілого і за характером нанесення можуть призвести до смерті потерпілого. Наслідок заподіяного ушкодження не може впливати на визнання його тяжким [5, с. 140].

До тяжких тілесних ушкоджень також відноситься таке ушкодження, яке призвело до втрати органа, або частини органа, або до втрати його функції. Тілесне ушкодження є тяжким і у разі виникнення в наслідок ушкодження інші розлади здоров'я, що призвело до стійкої втрати працездатності. Іншими розладами здоров'я вважається такі ушкодження, що не характеризуються ознаками, перелічені в ст. 121 КК України [2]. В такому випадку особливе значення має стійкість втрати працездатності (не менше 1\3), яка передбачена законодавством тільки у разі інших розладів здоров'я.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальне право України: Особлива частина / Бажанов М.І. Баулін Ю.В. — Харків.: 2006 . — 197 с.
3. Преступления против жизни и здоровья / Борисов В.И. Куц В.Н. — Харків.: Консум, 1995. — 104 ст.
4. Курс уголовного права. Том 3. Особенная часть / Кузнецова Н.Ф. Тяжкова И.М. — Москва.: Зерцало-М. - 2002. - 312 с.
5. Кримінальне право України: Особлива частина // За редакцією професорів В. В. Сташиса, В. Я. Тація. - Право.- Харків. - 2010. - 576 с.
6. "Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень": МОЗ України; Правила от 17.01.1995 № 6 : [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95?lang=ru>.

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НАРКОЗАЛЕЖНИХ НА ЛІКУВАННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Шпарага Мирослава Юріївна

аспірантка, Харківський національний університет внутрішніх справ

Відповідно до ст. 49 Конституція України гарантує право кожному громадянину на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Особи, які споживають наркотичні речовини в немедичних

цілях, а саме – наркозалежні не є виключенням, і відповідно як кожен громадянин нашої держави, мають право на медичну допомогу, зокрема лікування.

Вивчаючи вітчизняний досвід вважаємо за необхідне зупинитися на деяких з них. Так проаналізувавши стратегію державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року схваленої Кабінетом Міністрів України, у сфері контролю за обігом наркотиків, боротьби з їх незаконним обігом та протидії наркоманії, що відповідає національним інтересам України і міжнародним конвенціям ООН [1]. Питання, які стосуються лікування та проведення різного роду медичних заходів, в певній мірі, залишені поза увагою. Враховуючи той факт, що Україна обрала Європейський шлях розвитку, на наш погляд, необхідно переймати досвід зарубіжних країн, де на відміну від вітчизняного законодавства, питання наркозалежних вирішується не лише шляхом посилення покарання осіб чи впливу на обіг наркотичних засобів, а й приділяється увага заходам медичного характеру, які першочергово спрямовані на надання різного роду допомоги, зокрема лікування наркозалежних, оскільки наркоманія в сучасному світі, вважається не залежністю, а хворобою, звідси й нагальна потреба в лікуванні.

Окрім того, до національного законодавства належним чином не імplementовані Єдина Конвенція про наркотичні засоби 1961 року (з доповненнями) та Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, які містять низку важливих норм, що стосуються лікування наркозалежних, а саме, положення, що передбачають можливість застосування лікування в якості доповнення чи заміни до засудження або покарання за злочини які вчинені наркозалежними особами, навіть незважаючи на те, що Україна ратифікувала данні нормативно-правові акти, а стаття 9 Основного Закону проголошує чинні міжнародні договори частиною національного законодавства України.

Складовою сучасного наркотичного законодавства України є також 17 кримінально-правових норм (статті 305-321 КК України та статті 44, 44-1, 106-1, 106-2 КУпАП. Більшість із них – репресивного характеру, спрямована на припинення незаконного обігу наркотиків, обмеження й заборону. Профілактичний характер мають лише ст.ст. 307, 309 та 311 КК України [2, с.41]. Законодавець знову ж таки, надає перевагу заходам кримінально-правового впливу, в той час як заходи медичного характеру, взагалі залишені поза увагою, хоча, як зазначено вище, повинні все ж таки бути пріоритетними в боротьбі з наркоманією, і тому, маємо потребу в наявності спеціалізованих норм, які поряд (або в сукупності) з заходами кримінально-правового характеру, містили б низку профілактичних заходів, зокрема і право на лікування наркозалежних осіб.

Окрім того, в Україні існують Стандарти надання наркологічної допомоги, затверджені Наказом МОЗ України і формально обов'язкові для виконання. Проте вони сформульовані в такий спосіб, що дозволяють при тотожних станах застосовувати різні препарати та лікувальні заходи: від замісної терапії до масажу та голковколювання [3, с.8]. Лікування наркотичної залежності в Україні проводиться в системі наркологічної допомоги, створеної ще в колишньому СРСР у 1959 році. В ній працюють спеціалізовані наркологічні диспансери й лікарні, а також наркологічні кабінети в лікарнях загального профілю. Ці установи перебувають у муніципальній власності, а методичне керівництво та підготовка нормативних документів покладені на МОЗ України. В роки незалежності України з'явилися наркологічні кабінети та програми приватної форми власності, але вони надають допомогу наркозалежним в обмеженому обсязі й практично не впливають на ситуацію із громадським здоров'ям, оскільки адресовані найбільш соціально адаптованій частині хворих. Якість надання наркологічної допомоги формально регламентується уніфікованими Стандартами наркологічної допомоги населенню в лікувально-профілактичних установах України. Всі медичні, психологічні та соціально-реабілітаційні програми лікування від наркотичної залежності включено до Тимчасових стандартів діагностично-лікувального процесу стаціонарної допомоги в Україні, затверджених у 1998 році, та Нормативів надання медичної допомоги дорослому населенню в амбулаторно-поліклінічних закладах України, затверджених у 2002 році. Згадані стандарти та нормативи включають різні методи детоксикації, замісну терапію, невідкладну допомогу, психологічні реабілітаційні програми. Водночас, на думку більшості наркологів, Стандартами майже не користуються [3,с.15]. Тому, спеціалізовані документи є застарілі, вони потребують низки змін, які включатимуть міжнародно-правову практику, будуть уніфікованими та відповідно складатимуть єдиний та ефективний перелік медичної допомоги наркозалежним особам.

Отже, проаналізувавши вищезазначене, ми дійшли висновку, що законодавче регулювання права на лікування наркозалежних осіб в Україні, знаходиться в неналежному стані, а тому, на нашу думку, потребує наступних змін:

- по-перше: переймання досвіду європейських країн у боротьбі з наркоманією, яка не спрямована лише на заходи примусу;
- по-друге: впровадження в національне законодавство сучасних європейських стандартів, розробка різного роду протоколів та рекомендацій;

- по-третє: створення профільних медичних закладів як державного так і приватного характеру, для лікування наркозалежних осіб з використанням сучасних методів допомоги;

- по-четверте: заохочення громадськості до надання соціальної, психологічної та медичної допомоги наркозалежним особам;

- по-п'яте: найголовніше, розроблення на законодавчому рівні нових та ефективних нормативно-правових актів, в яких буде імплементований досвід боротьби європейських країн з наркоманією та приділена увага не лише заходам кримінально-правового характеру (напр. посилення кримінальної відповідальності), а й наявність норм профілактичного характеру, що будуть спрямовані на здійснення соціальних та медичних заходів щодо наркозалежних осіб;

Тому, застосування законодавцем виключно заходів примусового характеру та посилення кримінальної відповідальності, яка існує та діє сьогодні, не призведе до успішної боротьби з наркозлочинністю, а лише сприятиме пошуку нових шляхів незаконного обігу та вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів наркозалежними особами.

Література:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року №735-р "Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року". Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/735-2013-%D1%80>
2. Питання сучасної наркополітики України: права людини та доступ до лікування/Одеська правозахисна група «Верітас».- Харків: Права людини, 2011р.-94 с.
3. Вієвський А.М., Дворяк С.В., Сидяк С.В., Лікування наркозалежності в Україні та оцінка його ефективності. Режим доступу: https://www.irf.ua/files/ukr/programs_health_news_1477_ua_PR.pdf
4. Єдина Конвенція про наркотичні засоби 1961 року з поправками, внесеними до неї згідно з Протоколом 1972 року про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 року. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_177
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_096

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОП

Сароян Марія Артемівна

студентка бакалаврату, Дніпровський національний університет ім.

О. Гончара

У сучасних реаліях ми можемо спостерігати, що дедалі популярнішим, особливо серед молоді, стає створення власної справи, свого власного бізнесу, що передбачає створення юридичної особи, реєстрація в якості фізичної особи-підприємця. Це дає широкі можливості для розвитку, самореалізації у будь якій сфері, яку людина може для себе обрати. Але останнім часом ми все частіше стикаємось із тим що створити будь який бізнес набагато простіше ніж його закрити. Тож метою даних тез є розгляд та аналіз загальної процедури припинення діяльності фізичної особи-підприємця та етапах її здійснення.

Загалом, припинення діяльності ФОП – це правовий процес (процедура), в результаті якого фізична особа втрачає статус суб'єкта господарювання і можливість на законних підставах здійснювати підприємницьку діяльність. Причини припинення діяльності ФОП можуть бути різними. Умовно їх можна поділити на добровільні (припиняється за власним рішенням) та примусові. [5]

Примусове припинення діяльності ФОП відбувається через: визнання банкрутом (за рішенням суду); смерть фізичної особи; визнання фізичної особи безвісно відсутньою або померлою (за рішенням суду); обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання її недієздатною (за рішенням суду), та за інших підстав, які визначаються ст.65 Податкового кодексу України [1].

Дуже часто особи помилково розраховують що цей процес закінчується, коли держреєстратор фіксує в реєстрі факт припинення діяльності ФОП. Насправді, згідно ст. 4 ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», з цього моменту ФОП лише позбавляється статусу підприємця, але вся процедура припинення діяльності ФОП вважається закінченою лиш після зняття його з обліку в органах ДФС [3].

Підстави та порядок зняття з обліку у контролюючих органах визначено в ст.67 ПКУ. Це питання також детально регулюється розділом XI "Порядку обліку платників податків і зборів" від 09.12.2011. Процедuru припинення діяльності ФОП можна умовно поділити на такі етапи:

1 етап - Подання державному реєстратору заяви про припинення, встановленої законодавством форми. Таку заяву можна подати або в паперовому вигляді особисто чи через представника (за довіреністю), або в електронному вигляді (онлайн) через онлайн будинок Юстиції чи iGov.

Запис про припинення ФОП вноситься до державного реєстру протягом 24 годин з моменту подання заяви.

2 етап - Закриття банківських рахунків. Для цього потрібно звернутися до банку з заявою про закриття рахунків у зв'язку з припиненням діяльності ФОП. (п.4 "Правил про порядок відкриття розрахункових, поточних та бюджетних рахунків в установах банків" від 31.12.93)

3 етап - Зняття з обліку у податковій. Це можливо тільки після подання ліквідаційної звітності та проведення перевірки. Якщо за результатами такої перевірки у ФОП немає заборгованостей по сплаті платежів до бюджету, штрафних санкцій, то підприємцю встановлюється обліковий стан «припинено» [2].

Зняття з обліку платників єдиного внеску здійснюється на підставі переданих державним реєстратором відомостей з реєстраційної картки (ст. 5 Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування") [4].

Якщо в ході перевірки спеціалістами ДФС будуть виявлені порушення або невідповідності - можливе ініціювання більш детального розслідування. У разі підтвердження факту приховування доходів або несплати обов'язкових платежів, підприємцю загрожує накладання штрафних санкцій.

Після державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізична особа продовжує обліковуватися в контролюючих органах як фізична особа – платник податків.

Така особа повинна забезпечити остаточні розрахунки з бюджетом за результатами здійснення господарської діяльності – в установлені терміни подати відповідному контролюючому органу податкову декларацію за останній базовий податковий (звітний) період, в якому проведена державна реєстрація припинення ФОП. Окрім податкової декларації такі особи подають «ліквідаційну звітність» щодо сум нарахованого ЄСВ. (п.11.18 "Порядку обліку платників податків і зборів") [2].

Необхідно зацентувати увагу, що внесення запису про припинення діяльності до Єдиного державного реєстру ще не означає остаточну ліквідацію, не знімає з ФОП зобов'язання, які виникли в процесі підприємницької діяльності, а також не скасовує штрафні санкції за їх невиконання.

Таким чином можна зробити висновок, що процедура припинення діяльності ФОП є досить складною тим, що необхідно успішно пройти перевірки відповідних державних органів. Тому, аби уникнути будь-яких проблем при закритті, діючим підприємцям можна лише порадишити сумлінно та уважно вести звітність та не допускати значних порушень та заборгованостей в ході своєї діяльності.

Література:

1. Податковий кодекс України (02.12.2010) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Порядку обліку платників податків і зборів" (09.12.2011 № 1588) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1562-11#n340>.
3. Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань" (від 15.05.2003) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15/para64#n64>.
4. Закон України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" (від 08.07.2010) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#n104>.
5. Цивільний кодекс України (від 2003р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20180218#n296>.
6. Постанова Правління Національного банку України "Про затвердження Правил про порядок відкриття розрахункових, поточних та бюджетних рахунків в установах банків" (від N 117 від 31.12.93) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0117500-93>.

Науковий керівник: Гордієнко Тетяна Олександрівна, старший викладач, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ОСНОВИ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ

Чайка Роман Анатолійович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри права ПрАТ «ВНЗ
«Міжрегіональна Академія управління персоналом» Волинський інститут
ім. В. Липинського»

На основі поняття «екобезпечного розвитку» сьогодні формується нова світоглядна парадигма вирішення проблем взаємодії людини та природи, що, зрештою, відкриває нові можливості для практичної реалізації відповідної екологічної політики. Центральне місце при цьому посідає людський чинник, адже саме людина несе основну відповідальність за сучасну екологічну кризу.

Відповідно, її подолання в першу чергу передбачає зміни духовних засад життєдіяльності людини, що актуалізує проблематику формування

екологічної свідомості екоцентричного типу. Формування екологічної свідомості як основи екобезпечного розвитку передбачає цілеспрямовані заходи з екологічної освіти та виховання. Згідно з цим, метою екологічного виховання і освіти є цілеспрямоване формування у кожної людини на всіх етапах його життя глибоких і міцних екологічних знань, цілісних уявлень про біосферу, розуміння органічного взаємозв'язку і єдності людства і довкілля, ролі природи в житті суспільства і людини, необхідності і значущості її охорони і раціонального використання ресурсів, виховання особистої відповідальності за стан довкілля. Кінцева мета такої освіти полягає в тому, щоб представити населенню можливість зрозуміти складний характер довкілля і необхідність для всіх країн розвиватися так, щоб це узгоджувалося з довкіллям. Подібна освіта повинна також сприяти усвідомленню людством економічної, політичної і екологічної взаємозалежності сучасного світу, з тим щоб підвищити відчуття відповідальності всіх країн, що стане передумовою для вирішення серйозних проблем довкілля на глобальному рівні [1].

Оскільки включення екологічних аспектів до змісту окремих навчальних предметів, дисциплін, курсів обмежується специфікою освітньо-виховних завдань останніх, доцільним є запровадження окремих узагальнюючих курсів екологічного змісту до навчальних планів усіх навчальних закладів [2].

Головним орієнтиром екологічної освіти вважають формування особистості з екоцентричним типом екологічної свідомості. Виходячи з цього екологічна освіта повинна вирішувати три завдання [3]:

1) Формування адекватних екологічних уявлень, тобто уявлень про взаємозв'язки в системі «людина – природа» і в самій природі. Така система уявлень дозволяє особі знати, що і як відбувається в світі природи між людиною і природою, і як слід поступати з точки зору екологічної доцільності.

2) Формування відношення до природи. Сама по собі наявність екологічних знань не гарантує екологічно доцільної поведінки особи, для цього необхідне ще і відповідне відношення до природи. Воно визначає характер цілей взаємодії з природою, його мотивів, готовність вибирати ті або інші стратегії поведінки.

3) Формування системи умінь і навиків (технологій) і стратегій взаємодії з природою.

Отже, принципово важливим питанням з точки зору цілей екобезпечного розвитку сьогодні є трансформація ціннісної сфери екологічної свідомості.

Література:

1. Блацишин О. И. Человечество перед лицом глобальных экологических проблем / О. И. Блацишин // Ноосфера і цивілізація. – 2011. – Вип. 10–11. – С.204–208.
2. Акопян В.Г. Головні контури сучасної екологічної парадигми розвитку цивілізації / В.Г.Акопян // Нова парадигма. – Вип. 96. –К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 63–74.
3. Дерябо С.Д. Экологическая педагогика и психология : [Учеб.пособие для вузов] / С.Д.Дерябо, В.А.Ясвин. –Ростов н/Д.: Фенікс, 1996 –476 с.

**ОСОБИСТІ ТА МАЙНОВІ ПРАВА ПОДРУЖЖЯ ЗА
ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ**

Венгер Тетяна Сергіївна

*студентка I курсу юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету*

Утворення незалежної Української держави та формування національної правової системи дали поштовх до об'єктивного та глибокого вивчення історії українського права. Безумовно, велике значення має науковий аналіз правового статусу українських земель у складі Великого князівства Литовського.

Заявленою проблематикою займались знані теоретики та історики права, зокрема В. Гончаренко, В. Кульчицький, Ф. Леонтович, П. Музиченко, А. Рогожин, Б. Тищик, І. Терлюк, І. Усенко, О. Ярмиш, В. Ухач та ін.

Метою наукової публікації є визначення особливостей та відмінностей шлюбно-сімейного законодавства за трьома Литовськими статутами (1529, 1566, 1588 років).

Майнові правовідносини подружжя поділяють на: 1) речові правовідносини (відносини подружжя щодо права власності на майно та права на користування речами, які належать кожному з них); 2) зобов'язальні правовідносини (відносини подружжя щодо взаємного утримання (аліментування) та договірні відносини подружжя).

Слід наголосити, що український народ послуговувався у вирішенні шлюбно-сімейних відносин саме Литовськими статутами, тобто вони діяли близько трьох століть на наших землях. Статут 1529 р. був першим у Європі систематизованим зводом законів різних галузей права. Норми шлюбно-сімейного права були виведені в окремий розділ. У 1566 році прийнято другий статут (Волинський). Дія цього статуту поширювалася на Волинь, Поділля і колишнє Київське князівство. Спеціальні його розділи регулювали правове становище шляхти, шлюбно-сімейні відносини, опіку, продаж, спадкування, земельні спори тощо. Третій Литовський Статут (Новий), був прийнятий у 1588 р. Укладення третьої редакції Литовського статуту свідчило про високу правничу ерудицію авторів [1, с. 34].

Литовські статuti докладно регулювалися й майнові відносини подружжя. Статuti чітко регламентували всю систему укладання шлюбів. Так шлюб набував законної сили, якщо було виконано такі умови: наречені повинні були отримати згоду батьків, було укладено шлюб у

церкві, відбулася весільна частина, було сплачено владі грошовий податок. Сімейне право за Литовськими статутами визначало майнові й особисті немайнові відносини, що виникали зі шлюбу, кровної спорідненості, опіки, усиновлення та прийняття інших осіб до сім'ї [4, с. 78].

Законодавство визначало порядок укладення шлюбу, який мав декілька етапів: сватання, оглядини, заручини, вінчання та весілля. Сватання й оглядини як підготовча стадія не мали правових наслідків. Набули поширення заручини при свідках та з виконанням символічних дій. Шлюб мав бути укладений у домовлений термін. Юридичні наслідки наступали лише після заручин. Головною частиною такого договору були майнові відносини. Відповідно до Литовських статутів, шлюбний договір мав назву «інтерциза» [3, с. 87].

Майнові відносини подружжя залежали у першу чергу від того, яке майно кожний із них вносив при вступі у шлюб, тому що придане дружини, хоча й переходило у спільну власність сім'ї, проте забезпечувалося нерухомим майном чоловіка. У випадку припинення шлюбу придане підлягало поверненню дружині, а в окремих випадках - близьким родичам дружини.

Для законного розірвання шлюбу досить було чоловікам заявити перед світським або духовним судом чи посадовою особою місцевої адміністрації про те, що вони розривають свій шлюб, і вільні вступити у новий шлюб. Дозвіл на розірвання шлюбу повинен був надаватися тільки за наявності вагомих причин: а) нездатність чоловіка до подружнього життя; б) наявність певного ступеня кровної спорідненості; в) вчинення тяжкого злочину одним із подружжя; г) перелюбство дружини; д) важка хвороба тощо. Шлюб припинявся також при оголошенні особи вигнанцем, при відході одного із подружжя у монастир. У цих випадках той, хто залишився мав право одружитися вдруге [2, с. 127].

Ухвалення Литовського статуту 1529 р. ознаменувало розширення правового регулювання сімейних правовідносин саме правовими актами, а не церковними і звичаєвими нормами. Зокрема, Литовський статут 1529 р. надавав правовому регулюванню сімейних правовідносин велике значення, про що свідчить наявність двох окремих розділів: четвертого «Про спадкування жінками та одруження дівчат» та п'ятого «Про опікунів» [3, с. 114].

У четвертому розділі цього правового акту передбачалися такі майнові й особисті права жінок і дівчат: 1) право добровільно одружуватися для княгинь та панянок; 2) спадкові: право вдови на успадковування після чоловіка в разі відсутності віна: нарівні зі своїми дітьми або на третину майна в разі відсутності дітей; право на відшкодування вартості успадкованого нерухомого майна в разі

одруження з іноземцем; спадкові права дітей на майно їхніх батьків (це стосувалось не тільки жінок, а й чоловіків) – втрата права на спадкування в разі одруження без згоди батьків або вчинення насильства щодо батька або матері, втрата дівчиною-сиротою успадкованого майна в разі одруження без згоди родичів; 3) право жінки на посаг та віно: обов'язок батьків забезпечити своїм дочкам посаг і обов'язок батьків забезпечити надання їхній дочці віна; 4) право жінки на управління майном неповнолітніх дітей у разі смерті їхнього батька.

Друга редакція Литовського статуту урегульовувала сімейні права й обов'язки учасників сімейних правовідносин, передусім батьків і дітей, жінки в частині права на шлюб, спадкування та права на посаг, опікунів і неповнолітніх дітей, а також батька в частині заповідання власного майна. Цей статут передбачав, що в разі смерті батьків та інших родичів діти отримують майно, отримане їхніми батьками за службу, а також зняв обмеження на передачу у спадок або будь-яким іншим способом відчуження на користь дітей нерухомого майна. Третя «Люблінська» редакція Литовського статуту 1588 р. стала подальшим розвитком українського права, зокрема сімейного [3, с. 136].

Підводячи підсумки теми, слід зробити певні висновки. По-перше, Литовські статuti позитивно вплинули на розвиток українського права, оскільки їхнім основним джерелом був збірник норм староукраїнського права – Руська правда. По-друге, сімейне право за Литовськими статутами було спрямоване на регулювання особистих і майнових відносин між подружжям, батьками та дітьми, опікунами і підопічними, усиновлювачами й усиновленими [4, с. 167].

Отже, із впевненістю можна казати, що в першій половині XVII ст. категорія шлюбу сприймалася українцями двояко: по-перше, шлюб – духовний союз, освячений церковним вінчанням, а по-друге, шлюб як громадянський союз, заснований на стародавніх весільних звичаях та на договірних засадах.

Література:

1. Трофанчук Г. І. *Історія держави і права України: підручник*. Київ: Юринком Інтер, 2003. 512 с.
2. Яковенко Н. Від партикулярних привілеїв до правничої системи: Литовські Статuti й реформи. *Нариси історії середньовічної та ранньомодерної України*. Київ: Критика, 2005. 584 с.
3. Перший (1529 р.), Другий (Волинський) (1566 р.) та Третій 1588 р. Статuti Великого князівства Литовського. *Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. Т. 1.* / За ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. Київ: Правова єдність, 2009. С. 57-148.

4. Ухач В.З. *Історія держави і права: навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

ІНСТИТУТ ПОКАРАННЯ В КИЇВСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Вівчар Христина Іванівна

студентка I курсу юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Пізнання закономірностей еволюції українського державо та кровотворення має важливе значення для формування майбутнього фахівця правника.

Окреслена тематика висвітлювалася у працях науковців, зокрема: І. Бойка, В. Грищука, Ю. Зубашенка, С. Клименка, Т. Коваля, В. Ухача та ін [6].

Мета наукової публікації полягає у спробі проаналізувати інститути покарання в Київській державі.

Основним джерелом права в Київській державі був збірник правових норм «Руська правда», згідно якої функціонували інститути покарання. Вона, на думку багатьох вчених, виступала світоглядною позицією українців, які виробили правосвідомість на основі доброзичливості, працьовитості, справедливості, а також честі і гідності. І це підтверджується тим, що у вище зазначеному законодавстві були відсутні такі покарання як скалічення та тілесні побої. Тому, що їх застосовували не для залякування народу українського, а лише в якості правосуддя [1, с. 43]. Згідно з «Руською правдою» міра покарання визначалася цінністю порушеного права. Наприклад при вчиненні крадіжки розмір штрафу залежав від вкраденого. «Руська Правда» розрізняла три класи людей: рабів та холопів, вільних людей і княжих мужів. Виходячи з класової нерівності зазначалося, що найбільший штраф (80 гривень) платили за вбивство княжих мужів. Середній штраф (40 гривень) сплачували за вбивство вільних людей будь-якої верстви суспільства і звісно найменший (мізерний у розмірі 5 гривень) штраф сплачували за рабів та холопів [3, с. 47].

Відзначимо, що досі дискусійними залишаються питання щодо зарахування до цієї системи такого виду покарання, як смертна кара. Згадок про страту в «Руській Правді», інших тогочасних правових пам'яток не знаходимо. Але вона згадується в літописах, підтвердженням цього може слугувати відомий літопис про рекомендації єпископів князю Володимирі щодо страти розбійників. Князь сприймав смертну кару як гріх і одночасно як злочин. Доволі категорично виступав проти смертної

кари великий князь Володимир Мономах, який вважав, що це знищує «християнську душу», зокрема у своєму відомому «Повчанні» до дітей він написав: «Ні правого, ні винного не вбивайте і не наказуйте вбити його; якщо і буде заслуговувати смерті, то не губіть ніякої християнської душі» [4, с. 109].

Дискусійним у колі науковців є і питання «яким був найсуворіший метод покарання в Київській державі за «Руською Правдою»? Одна частина науковців вважає, що найсуворіший метод покарання – «потік і розграбування». Інші ж вважають що це – «кровна помста». Якщо заглиблюватися в зміст того чи іншого виду покарань, то однозначно можна сказати, що «кровна помста» - більш суворіша ніж «потік та розграбування». Адже скривджений рід вимагав страти рівноцінного представника з роду вбивці («око-за-око, зуб-за-зуб»). Цей вид покарання своїм корінням сягав родового ладу, де вона була інститутом судочинства і морально-етичною нормою. У другій половині XI ст. Ярославовичі помсту, як вид покарання, скасували взагалі та повністю замінили на грошові штрафи. У випадку другому - «потік і розграбування» – такому покаранню підлягали ті, що захопилися розбоєм «без всякої сварки» (тобто без особистої образи), і це переважно були конокради й палії. Такі злочинці віддавали князеві майно, а самих їх чекало рабство, якщо не вистачало майна на покриття образи, тоді їх чекало вигнання. Хоча це було жорстоко, але на життя злочинця ніхто не посягав [5].

Безперечно, одним з найважливіших інститутів покарання був і залишається кримінальний. Згідно з статтями «Руської Правди» розрізнялися такі злочини: 1) проти життя (ненавмисне і навмисне убивство або розбій з наміром і без наміру); 2) проти тіла (каліцтво, тяжкі тілесні ушкодження, побої); 3) проти честі і свободи (удар мечем в піхвах або рукояткою); 4) проти майна (крадіжка або татьба, грабунок чи розбій, привласнення чужого майна, пошкодження чужої власності, розорення межі чи пошкодження межового знака, підпал, шахрайство, конокрадство); 5) проти громадських інтересів: а) проти релігії (чарівництво, волхвування, мародерство, богохульство, крадіжки у Церкві); б) проти родини (убивства та крадіжки між подружжям, двоєженство та двоємужжя, кровозмішення, перелюбство, покидання подружжя); в) проти моралі (згвалтування, статеві збочення) [2].

Таким чином, вищевикладене дозволяє сформулювати наступні узагальнення - головна мета покарання за «Руською Правдою» полягала у вирівнюванні завданої шкоди (матеріальної чи моральної) та поповненні княжої скарбниці. Власне, така мета і зумовлювала систему покарань.

Література:

1. Бойко І. Й. *Кримінальні покарання в Україні (IX – XXст.): навч. посіб.* Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 408 с.
2. Заруба М. В. *Історія держави і права України: навч. посіб.* Київ: ЦНЛ, 2005. 224 с.
3. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. *Історія держави і права України: підруч.* Для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2008. 624 с.
4. Лоба В. Е. *Уголовное право Древней Руси XI–XII вв. (поданным Русской Правды): монография.* Армавир: РИОАГПА, 2011. 76 с.
5. Цивільне право. URL: <https://studopedia.org/6-120250.html> (дата звернення 07.12.2019 р.).
6. Ухач В.З. *Історія держави і права: навчальний посібник.* Тернопіль. 2011. С. 378.

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ СУДІВ НА ТЕРИТОРІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЗОНИ ОКУПАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ) (1941 – 1943 РР.)

Іваненко Аліна Олексіївна

кандидат історичних наук, докторант, Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Судова система – це одна із гілок влади, яка має вагомий вплив на суспільство. Для нормальної діяльності цієї гілки влади потрібна єдина система нормативно-правових актів, які би встановлювали структурував судову систему, співвідношення «правопорушення – покарання», процесуальну діяльність суду, і т.д. Не став виключенням із цього універсального правила і період нацистської окупації нашої країни. Але, якщо в Райхскомісаріаті «Україна» існувала така уніфікована система нормативно-правових актів, то ситуація у військовій зоні окупації є не дослідженою. Отже, у даному дослідженні ми спробуємо встановити чи існувала єдина система нормативно-правових актів, що регулювала би діяльність судової системи. До того ж ця проблема є недостатньо вивченою. Відомі лише окремі розвідки вітчизняних дослідників, зокрема, О. Гончаренка, Ю. Левченка та М. Куницького.

19 листопада 1941 р. був виданий «Судовий статут до укладання конфліктів у громадах » від 19 листопада 1941 р., за яким врегулювання громадських суперечок надавалось конфліктно-примирливим камерам. На основі даного Статуту улагодження даних конфліктів було передано

Українському управлінню, а у певних випадках передбачалась додаткова перевірка польовою комендатурою. При чому у передмові до даного документу зазначалось, що «на підставі ґрунтовно зважених причин правові норми ще не подані». Даний документ складався із 14 параграфів, регулював процес створення конфліктно-примирливих камер та їх основні принципи діяльності, але нормативно-правова база, на основі якої мали би виноситись рішення, на той момент ще не була створена [3, арк. 1 – 1 зв.].

Конфліктно-примирлива камера створювалась у міських та сільських громадах та складалась із бургомістра (як голови), замісника голови та засідателів. На посаду замісника голови призначались виключно благонадійні особи (чоловіки або жінки), старші 30-річного віку, освіта мала відповідати їх посаді, та вони повинні були проживати на території бургомістрату не менше двох років. Призначення на посаду замісника та засідателів проводилось з дозволу належної місцевої комендатури. Голова, замісник і засідателі не могли бути родичами чи свояками. Посада замісника і засідателів вважалась почесною, за яку вони могли отримувати від управи «відповідну винагороду за збитки, що утворюються під час виконання своїх обов'язків» [3, арк. 60 зв.]. Натомість, засідателі, які без поважних причин не з'являлись або несвоєчасно з'являлись на засідання суду підлягали грошовому дисциплінарному покаранню, що накладалось головою камери. У разі, якщо будь хто зі складу камери не відповідав покладеним функціям – місцева комендатура мала право усунути дану особу з посади [3, арк. 1 зв.].

У документах зазначалося, що через відсутність чіткого законодавчого регулювання сфери цивільно-правових відносин, що складались із різного виду договорів, особливо із договорів купівлі, найму, оренди чи позики, особистих та майнових справ, сімейних відносинах та справам спадщини, конфліктно-примирлива камера «повинна на власний розсуд, відповідно до здорового народного почуття, виносити справедливі рішення», тобто установа мала певну свободу у винесенні рішень [3, арк. 60].

Голова, замісник та засідателі не мали права розглядати справи своїх родичів, якщо вже до камери поступали такі справи, то комендатура дозволяла зробити заміну учасника судового процесу. Конфліктно-примирлива камера мала усі допити, що вважали судді за доцільне, проводити самостійно. Перед проведенням допиту свідків чи експертів їх попереджали про відповідальність перед комендантом місцевої або польової комендатури за дачу неправдивих свідчень.

Голова мав призначити час розгляду справи і у писемній чи усній формі попереджав про це сторони. Натомість, сторони були зобов'язані з'явитись для розгляду особисто або через уповноважену особу із письмовим дорученням. У разі, якщо одна зі сторін не з'явилася без

поважних причин, то справу розглядали заочним порядком. На початку обговорення голова повинен був спробувати схилити сторони до примирення. Про «полюбовну згоду сторін» мав бути складений протокол, підписаний головою і сторонами. Протокол мав бути зачитаний сторонам [3, арк. 59 зв.]. Конфліктно-примирлива камера виносила рішення колегіально, за більшістю голосів у формі «посередницького рішення заснованого на здоровій оцінці загального стану справи, за принципом права та правдивості» [3, арк. 1].

Конфліктно-примирлива камера на основі вище згаданого Статуту була створена у Козелецькому районі Чернігівської області. Ця камера розглядала справи майнові справи про повернення майна та виплату грошової компенсації [3, арк. 109], про власність на нерухоме майно [3, арк. 90, 108], про нанесення тілесних ушкоджень [3, арк. 9, 86, 88]. Зазначимо, що згадки про діяльність даної конфліктно-примирливої камери в архівних документах зустрічаються до кінця серпня 1943 р.

21 липня 1943 р. даний нормативно-правовий акт передавався до бургомистра м. Чернігова як «Розпорядження про інститут мирових суддів» та «Положення про мирових суддів», де конфліктно-примирлива камера ідентифікувалась як «мировий суд», а увесь зміст документу був повністю повторений [1; 5]. Виходячи з того, що документи ідентичні у параграфах 1 – 14, а у Положенні датованому 1943 р. всього 23 параграфи, то можна припустити, що параграфи 15 – 23 у Статуті 1941 р. не збереглися в архівних справах до нашого часу. У параграфах 15 – 23 було зазначено, що рішення мирового суду не підлягає запереченню, але вирок підлягає перевірці наслідком якого, є його зміна або затвердження. Дану перевірку виконував відповідний районний голова, який корегував, за потреби, вирок і направляв його на перегляд фельдкомендатурі. У випадку, коли справа стосувалась важливих, принципових питань щодо прав або вартість спору перевищувала 2000 крб., то цю перевірку мала виконувати фельдкомендатура із зазначенням власної думки. Вирок набував чинності після рішення районного голови або фельдкомендатури та передавався сторонам та суду [5, 3 зв. – 4, 6 зв.]. Примусове виконання провадилось лише у тому випадку, коли сторона, яка перемогла у процесі змогла довести, що друга сторона не виконала зобов'язань вироку [1; 5, арк.4 зв., 7]. Голова міг стягувати судовий збір, який не міг перевищувати 50 крб. При обчисленні даного збору брались до уваги вартість судового спору та майнове становище сторін. Витрати на процес покривала сторона, яка брала їх на себе за мировою угодою (якщо така була складена). У разі винесення вироку – «переможена сторона». Якщо вирок був винесений не однозначно на чийсь користь, то витрати розподілялись у відповідній вироку пропорції [1; 5, арк. 5, 7].

У березні 1942 р. Польовою комендатурою № 194 було видано розпорядження бургомістрам м. Бахмач, м. Батурин, м. Борзна та м. Короп «Відносно створення українських судів». Про виконання даного розпорядження керівники органів місцевого управління зобов'язувалися прозвітуватись до 1 квітня 1942 р.

У цьому розпорядженні вказувалось, що для «забезпечення прав» мали бути створені українські суди, які би склались із голови та двох заступників. Голова мав бути за можливістю юристом та мати досвід роботи адвокатом. За відсутності такої кандидатури – виконувати обов'язки судді мав місцевий районний бургомістр [4, арк. 3].

Судовий процес мав виконуватись за «руським правом», «поскільки с ним не связаны какие либо коммунистические тенденции». Суд вважався повноважним, якщо він мав повний склад, збирався у цьому ж складі та був присутнім протягом всього процесу. Кожен вирок мав бути направлений на затвердження польовій комендатурі із законодавчим обґрунтуванням. До затвердження комендатурою, вирок не виконувався. Також суд не мав права виносити смертні вирoki [4, арк. 8]. Суддя і засідателі не мали права судити осіб, з якими вони «родственно связаны», при чому не було різниці це кровне споріднення або ні. Обвинуваченому також надавалось право суддю чи засідателів змінити через упереджене ставлення [4, арк. 8 зв.].

Зазначимо, що згадки про діяльність Козелецької конфліктно-примирливої камери в архівних документах зустрічаються до кінця серпня 1943 р. Як видно із постанов камери звітувалась вона за свою діяльність перед ортскомендатурою 1(V)738 [3, арк. 9, 86, 88]. Хоча вже на той момент, в липні 1943 р. в Чернігові діяла Постанова «Про інститут мирових суддів», які у свою чергу, звітувались перед фельдкомендатурою № 197 [1]. На території управління польової комендатури № 194 діяли також мирові суди, як приклад Понорницький мировий суд [2].

Отже, із вищезазначеного можна зробити висновок про відносну самостійність польових комендатур у прийнятті нормативних рішень, які врегульовували діяльність судової системи на території військової зони окупації.

Література:

1. ДАЧО Ф. Р-3001, Оп.1, Спр. 30, 1 арк.;
2. ДАЧО, Ф. Р-3067, Оп. 1, Спр. 115, 68 арк
3. ДАЧО, Ф. Р-3071, Оп. 1, Спр. 1, 133 арк
4. ДАЧО, Ф. Р-3120, Оп. 1, Спр. 7, арк. 3
5. ДАЧО, Ф. Р-3465, Оп.1, Спр. 13, 7 арк.

6. Куницький М. П. Функціонування установ шліфенів та шефенів на теренах Райхскомісаріату «Україна»: аналіз судової практики (1941 – 1944 рр.) Часопис української історії. Київ, 2014. Вип. 29. 110 с.
7. Лисенко О.Є., Гончаренко О.М., Куницький М.П., Система органів місцевого управління на території райхскомісаріату «Україна» та «військової зони». 1941 – 1944 рр. / НАН України. – Ін-т історії України. – К., 2014. – 151 с.
8. Левченко Ю. І. Судовий апарат німецьких адміністративно-територіальних одиниць України за роки окупації: 1941 –1944 рр. Вісник академії праці і соціальних відносин федерації профспілок України. Науковий збірник. Серія: Політика, історія, культура. 4 (60), 2011. С. 115-120.

ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖЕРТВ РЕПРЕСІЙ ТА ЗАСУДЖЕННЯ КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ

*Караулов Олександр Олексійович
аспірант кафедри історії України Полтавського національного
педагогічного університету імені В.Г. Короленка*

Законотворчість є складним процесом, який покликаний продукувати правові норми для регулювання суспільних відносин, але очевидно, що на такий процес впливає велика кількість суб'єктивних чинників, від яких так чи інакше залежить ефективність та якість законів.

На сучасному етапі розвитку законотворчості України чітко простежується неабиякий вплив історичного та соціально-політичного контексту на упорядкування певних сфер суспільних відносин. Крім того, відповідність результатів такої законотворчості Основному Закону держави обґрунтовується історичними висновками.

Примітним у контексті досліджуваної теми є те, що 16 липня 2019 року у справі №1-24/2018(1919/17) Конституційним Судом України було прийнято рішення №9-р/2019, яким було визнано таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Дане рішення та зроблені у ньому висновки викликали дискусії навіть серед самих суддів Конституційного Суду, результатом чого стало висловлення чотирьох окремих думок суддів у даній справі. Розглядуване рішення є особливим тим, що у ньому Конституційний Суд України, як орган

конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, виклав мотивувальну частину рішення за допомогою історичних висновків. З'ясовуючи легітимність мети Закону та вирішуючи інші порушені в конституційному поданні питання, Конституційний Суд «встановив», що: 1) п.3 – «З початку 1920-х до середини 1950-х років на українських землях, що перебували під комуністичним режимом, здійснювалася всеосяжна державна репресивна політика. Судові та позасудові розправи супроводжувалися фальсифікаціями звинувачень, катуваннями, масовими порушеннями принципів судочинства і процесуальних норм, позбавленням права на захист на всіх стадіях кримінального провадження, створенням нестерпних умов утримання репресованих осіб. Мільйони невинних людей перебували у слідчих ізоляторах, таборах, тюрмах і місцях заслання в нелюдських умовах, що призводило до втрати здоров'я та передчасної смерті багатьох з них»; 2) п.6 – «Протягом усього періоду свого існування комуністичний режим здійснював тотальний контроль над суспільством, політично вмотивовані переслідування, перш за все тих, хто критикував існуючий режим або не виявляв до нього лояльності. Таких осіб притягали до кримінальної відповідальності за надуманими підставами, примусово утримували в психіатричних лікувальних закладах, позбавляли радянського громадянства та висилали за межі держави, а також забороняли їм займатися певною діяльністю та застосовували до них інші безпідставні обмеження»; 3) п.7 – «Масові репресії в СРСР не отримали всебічної юридичної оцінки, а їх масштаб достеменно не з'ясовано дотепер. Системний та масовий характер репресій в СРСР підтверджено здійсненням реабілітації лише кількох сотень тисяч з десятків мільйонів репресованих осіб. Однак не всіх жертв репресій було реабілітовано, і саме тому 17 квітня 1991 року Верховна Рада Української РСР ухвалила Закон „Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні“ № 962–ХІІ, у якому засудила репресії й відмежувалася „від терористичних методів керівництва суспільством“»; 4) п.8 – «Упродовж усіх років панування на українських землях комуністичний режим переслідував прихильників української незалежності та національного відродження за допомогою каральних військових операцій, масштабних репресій, зокрема шляхом масового вислання людей з метою експлуатації на важких примусових роботах у нелюдських умовах»; 5) п. 9 – «Мільйони безвинних людей стали жертвами комуністичного режиму»; 6) п.11 – «З огляду на історію становлення української незалежної держави, історичний контекст «...», Україна має право обстоювати конституційні принципи, у тому числі й шляхом заборони пропаганди тоталітарних режимів та використання їхньої символіки» [1].

Як було сказано вище, думки суддів Конституційного Суду України щодо висновків зроблених у Рішенні №9-р/2019 від 16 липня 2019 р. розійшлись. Суддя Конституційного Суду України Колісник В.П. повністю погодився з наведеними висновками та мотивацією, але в окремій думці відмітив, що у Рішенні варто було б більш широко, розлого та детально, з посиланнями на відповідні джерела подати історичний контекст [2, с.1]. Суддя Шаптала Н.К. навпаки висловила думку про те, що прийняте рішення не відповідає вимогам ЗУ «Про Конституційний Суд України», а висновки викладені у даному рішенні мають здебільшого політичний характер та ґрунтуються не на юридичному аналізі, а на історичному контексті [3, с. 3]. Суддя Первомайський О.О. відмітив, що конституційний контроль у даній справі було здійснено з врахуванням історичного та соціально-політичного контексту, тому Суд виконав свою місію щодо забезпечення верховенства Конституції України, захисту верховенства права, прав і свобод людини та інших конституційних цінностей [4, с. 4]. Суддя Литвинов О.М. зазначив, що при розгляді даної справи не було забезпечено повного і всебічного розгляду, що ставить під сумнів прийняте Рішення [5, с. 4].

Звісно, Конституційний Суд не творить норми права, а досліджує їх, але від рішення даного органу залежить правильне розуміння та застосування таких норм. Висновки (юридичні позиції) наведені Конституційним Судом України у Рішенні №9-р/2019 від 16 липня 2019 року є цікавими у площині розуміння історичного контексту подій та важливими для подальшого розвитку системи нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері реабілітації жертв репресій та засудження комуністичного режиму. Подальший розвиток законодавства у цій сфері у сучасних реаліях має важливе історичне та громадсько-політичне значення. Процес декомунізації та відновлення історичної справедливості має бути фактичним, тому позитивним є факт того, що результати законотворчості у розглядуваній сфері обґрунтовуються історичними висновками, які тепер набули статусу юридичних позицій з огляду на особливість правової природи рішень Конституційного Суду України. Прийняття такого Рішення матиме позитивні наслідки для громадянського суспільства та правової системи України у цілому.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України № 9-р/2019 у справі № 1-24/2018(1919/17) від 16 липня 2019 року. – Електронний режим доступу: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9_p_2019.pdf.
2. Окрема думка судді Колісника В.П. стосовно Рішення № 9-р/2019 у справі № 1-24/2018(1919/17) від 16 липня 2019 року. – Електронний режим доступу: <http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9pkolisnyk.pdf>.

3. Окрема думка судді Шаптали Н.К. стосовно Рішення № 9-р/2019 у справі № 1-24/2018(1919/17) від 16 липня 2019 року. – Електронний режим доступу: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9_p_2019_3.pdf.
4. Окрема думка судді Первомайського О.О. стосовно Рішення КСУ № 9-р/2019 у справі № 1-24/2018(1919/17) від 16 липня 2019 року. – Електронний режим доступу: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9_p_2019_2.pdf.
5. Окрема думка судді Литвинова О.М. стосовно Рішення КСУ № 9-р/2019 у справі № 1-24/2018(1919/17) від 16 липня 2019 року. – Електронний режим доступу: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9_p_2019_1_0.pdf.

ШЛЮБНЕ ПРАВО УКРАЇНИ-РУСИ

Мосейчук Катерина Василівна
студентка I курсу юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету

Сучасні шлюбно-сімейні відносини в Україні ґрунтуються на глибокому історичному корінні. Оформлення державними органами зазначеної правової категорії відбувалося на фоні складних політичних процесів і постійного змагання західної і східної традицій права в Київській Русі.

Процес становлення давньоруського права традиційно вчені юристи й історики (М. В.Гримич, О. П. Івановська, А. С. Чайковський, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, В. З. Ухач [6]) поділяють на декілька періодів.

Метою наукової розвідки є розкриття на основі джерел права Київської держави окремих аспектів шлюбно-сімейних правовідносин.

Правове життя України-Руси керувалось Руською правдою та звичаєвим правом. Проте, Руська Правда не містила спеціальних статей, які б регулювали шлюбні відносини і тому це регулювалось звичаєвим правом. Винятком була ст. 1 Короткої редакції, у якій йшлося про родичів, пов'язаних правом та обов'язком кровної помсти. Формування норм шлюбного права в Київській Русі відбувалося внаслідок поєднання давніх руських правових звичаїв і привнесених наприкінці X ст. християнських норм. Прийняття християнства призвело до встановлення християнських форм укладання шлюбу і до рецепції візантійського канонічного права [2].

Наголосимо, що шлюб передувало сватання, коли між сторонами укладалася угода про одруження. Сватів до дівчини засилав наречений, проте до прийняття християнства могла і дівчина засилати сватів до нареченого. Після сватання, коли було досягнуто згоди щодо весілля,

рідні обох сторін збиралися на так звані змовини чи зговір, де домовлялися про день весілля, розмір посагу (приданого) та віно. Такі домовленості мали назву «ряд» і могли бути укладені в усній або письмовій формі. На «ряді» відбувалися заручини – висловлювання згоди нареченими укласти шлюб. Візантійське шлюбне право вважало заручини нерозривними і встановлюючими спорідненість між родичами заручених [3].

На відміну від візантійських церковних норм, якими за певні правопорушення передбачалася смертна кара чи покалічення, руська система покарань була набагато ліберальнішою. Нею передбачалися санкції (покаяння), а також грошові штрафи на користь єпископа [4, с. 34]. Церква вважала шлюб Божественним Таїнством, а законною його формою – церковне вінчання. Тому основне значення в християнському шлюбі отримало його укладення в церкві шляхом здійснення особливого церковного обряду. Цей звичай називався вінчанням (на молоду пару під час обряду одягали вінки). Церковні постанови стверджували, що «без вінчання одруження є незаконним і не благословенним» [6, с. 56].

Шлюб, як і розлучення, монополюно здійснювалося церквою. Шлюбний вік для нареченого настав з 15 років, а для нареченої - із 13 - літнього віку. Цих норм не дотримувалися, шлюби між 10-річними були звичним явищем. Більше двох разів одружуватися не дозволялося [6, с. 58].

Розлучення можна було просити у таких випадках: при порушенні подружньої вірності; при нездатності чоловіка до інтимних стосунків після трьох років співжиття, коли чоловік або жінка намагались позбавити життя один одного [5]. Згодом до цих причин було додано інші, зокрема, коли невідомо, де чоловік перебував протягом 5 років, коли чоловік чи жінка постриглися в ченці, коли жінка задумала викрасти майно без відома свого чоловіка, коли жінка без дозволу свого чоловіка зустрічалася з чужими чоловіками або милася з ними в лазні, коли жінка без дозволу чоловіка ночувала не вдома, а у своїх родичів.

Слід підкреслити, що розірванню шлюбного союзу і створенню нової сім'ї Церква чинила всілякі перешкоди. Своїй першій дружині чоловік мав виплатити велику матеріальну компенсацію, а також повинен був сплатити штраф на користь церковної влади. Його розмір залежав від соціального статусу чоловіка. Чим вище становище в суспільстві займало подружжя, тим вищий штраф сплачувався. Церковними канонами на Русі заборонялося двоєженство, одруження кровних родичів, а також шлюб християнина з представниками нехристиянських віросповідань. Такими способами церква зміцнювала сім'ю, сприяла утвердженню одношлюбності та подружньої вірності.

Література:

1. Гурбик А. О. Руське право. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* Редкол. В. А. Смолій (голова) та ін. 2012. С.399.
2. Іванов В. М. *Історія держави і права України: навчальний посібник*, 2007. С. 20-23.
3. Матвієнко М. Історичний розвиток правового регулювання сімейних відносин та правового режиму майна подружжя. *Київський студентський журнал міжнародного права*. 2006. № 3. С. 97-106.
4. Поляруш С. Оформлення юридичного статусу жінки за шлюбно-сімейним правом Київської Русі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Історичні науки*. 2010. Вип. 13. С. 102-108.
5. Подкоритова Л. *Процес розірвання шлюбу в християнській Київській Русі*. URL: www.ruthenia.info (дата звернення 08.12.2019 р.).
6. Ухач В.З. *Історія держави і права: навчальний посібник*. Тернопіль. 2018. С. 65-66.

«РУСЬКА ПРАВДА» - ВИДАТНА ПАМ'ЯТКА ДАВНЬОУКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Навроцький Андрій Романович

студент I курсу юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Ознайомлення із основними положеннями унікальної правової праці «Руської Правди» є важливим, адже досвід правотворення, набутий у минулі століття, беззаперечно має бути ретельно проаналізований, а виявлений результат використаний - тому що знання минулого дає нам змогу володіти майбутнім.

Історіографія України-Руси є досить значною. З поміж науковців виділяють як вітчизняних так і зарубіжних дослідників, зокрема: Р. Лашенко, І. Бойко, Б. Тищик, С. Кульчицький, В. Заруба. В. Ухач та ін [7].

Зазначимо, що є вагомі підстави вважати, що «Руська правда» діяла на усій території Русі як законодавчий акт. Крім того, вона дала поштовх для розвитку майбутнього українського, російського та білоруського права. Її часткове запозичення спостерігається і в сусідніх народів – литовського, польського та ін. [2, с. 368] «Руська правда» мала кілька редакцій, які були чинними у певні періоди історії українського права. Головними редакціями «Руської правди» були три: Коротка (XI ст.), Розширена (XII ст.) та Скорочена (XIV ст.).

На думку сучасного історика права Л. Кушинської, у Короткій редакції «Руської правди» вплив давньоукраїнського правового звичаю був більш сильним, ніж у Розширеній редакції, в якій посилювався вплив державної влади на суспільні відносини «звичаєвий елемент кругової поруки членів громади проявлявся у відповідальності села за злочин, навіть ще не повністю доведений. За звичаєм селяни повинні були або довести свою невинність або взяти участь у розшуку або сплатити вартість речі і продажу, тобто грошовий штраф на користь держави в особі князя» [1, с. 5]. Також у Розширеній редакції була приділена більша увага нормам звичаєвого походження, які діяли за часів Короткої редакції, але не були зафіксовані у ній [6, с. 5].

Укладення Розширеної (її ще називають Просторовою) редакції «Руської правди» датується XII ст. Вона складається із двох частин – Суду Ярослава Володимиром та Статуту Володимира Мономаха. У ній посилюється вплив привілейованої суспільної групи, а статус холопа еволюціонує від безправної особи (раба) до феодално залежного селянина [3, с. 42].

Редакції «Руської правди» варто чітко розмежувати з її списками. Списком закону в давнину вважався конкретний примірник рукопису нормативно-правового акта. У сьогоденні відомо близько 106 списків «Руської Правди», що збереглися в Кормчих книгах та інших юридичних збірниках [7, с. 47]. Більшості з них присвоїли певну назву за місцем їх знаходженням чи прізвищем людини, що їх знайшла: Карамзінський, Троїнський, Академічний, Синодальний, Археографічний, Пушкінський та ін. [4, с. 51].

Більшість учених пов'язують початок її написання із правлінням великого князя Ярослава Мудрого, зокрема з 30-ми роками XI ст. у м. Київ. Її структура виражена у чотирьох частинах: Правда Ярослава, Правда Ярославовичів, Покон вірний, Статут мостникам [3, с. 41-42]. Правда Ярослава становила 18 статей Короткої редакції абсолютна більшість яких мали кримінально-правовий зміст. Імовірно, її укладення відбулося у 1015-1019 рр. під час боротьби між Ярославом Мудрим і його братом Святополком Окаянним за великокнязівський престол [4, с. 51]. Правда Ярославовичів містить статті 19-41 Короткої редакції та регулювала значно ширший спектр правовідносин. У ній переважали норми, що визначали правову охорону боярської власності [4, с. 53].

Сьогодні історія «Правди Руської» виглядає так, що з язичницьких часів існував неписаний карний кодекс. Князь Ярослав кодифікував його, значно обмеживши кровну помсту, упорядкував суспільні відносини відповідно до вічевого укладу Русі. І яким би роком ми її не датували, - це найдавніша пам'ятка княжої України.

«Руська Правда» в наступні століття доповнювалася, редагувалася його синами й онуками. «Правда» на Русі розумілась як закон, за звичаєвим правом – справедливість. Саме в справедливості права вбачається його загальнолюдська і позачасова цінність. Правда Ярослава розпочинається статтею про навмисне вбивство і описує застосування кровної помсти як пережитку родового ладу. Норми статті допускають застосування самосуду чи особистої помсти лише при повному доведенні злочину, передбачають можливість матеріального відшкодування для потерпілої сторони і князя. Кримінальний кодекс України в його Особливій частині теж розпочинається II розділом – «Злочини проти життя та здоров'я особи», де у ст. 115 подається поняття вбивства, передбачено відповідальність за цей особливо небезпечний злочин. [5, с. 25-26]. Отже, давньоруський і сучасний законодавець однаково вважають охорону життя людини своїм найважливішим завданням, схоже враховують об'єктивну сторону вбивства, хоча її ознаки час і суспільно-політичні умови суттєво змінились. І якщо брати у цілому, то судоустрій в Україні-Русі будувався на засадах рівності. У цій сфері наші предки випередили такі держави, як Візантія, Польща, Німеччина та інші. Саме так, вищі класи в Україні-Русі не добилися для себе ніяких гарантованих привілеїв: злочинець будь-якого соціального стану підлягав тим самим карам. У «Правді Руській» злочинець не індивідуалізується байдуже, хто він: боярин, городянин, дружинник, смерд, холоп, закуп. Частіше індивідуалізувалась за соціальним становищем жертва злочину. Історичний тип Руської Правди і сучасної вітчизняної системи законодавства, не дивлячись на минуле тисячоліття, має спільні риси: національні традиції у праворозумінні, засади гуманізму, принципи верховенства права, законності, поваги до людської гідності та ін., що являється доказом того, що «Руська Правда» була і є унікальною правовою кодифікацією.

Історія «Руської Правди» не завершується припиненням державності Київської держави, оскільки її чинність зберігалась у Галицько-Волинській державі та навіть в умовах поневолення українських земель іноземними державами. У Галичині та інших українських землях, які увійшли в XIV ст. до складу Польського королівства «Руська правда» була чинною до 1434 р. На тих землях України, які перебували в складі Великого князівства Литовського, «Руська Правда» діяла до 1529 р., а значна частина її норм у редагованому вигляді увійшла до складу Судебника 1468 р., Статутів 1529, 1566 і 1588 років, а також інших актів законодавства цієї держави.

Таким чином, «Руська правда» – це найвидатніша письмова пам'ятка українського права давньоруського періоду, кодифікований акт законодавства Київської Русі, що висвітлює систему суспільних і

правових норм українського народу у давні часи, і в цьому її неабияка важливість та унікальність.

Література:

1. Лащенко Р. Впливи права українського на суспільне життя XIV–XV віків у Великому князівстві Литовському. *Антологія української юридичної думки. Т. 2 : Руська Правда* / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Юрид. кн., 2002. С. 423-443.
2. Бойко І. Й. *Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349-1569 рр.)*. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 628 с.
3. Кульчицький В. С. *Історія держави і права України*. Київ: Ін Юре, 2007. 624 с.
4. Заруба В. М. *Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (кінець VIII ст. – початок XIV ст.)*. Київ: Істина, 2007. 128 с.
5. *Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг ред. В. Я. Тація та ін. 5-те вид., допов. Т. 2: Особлива частина*. Харків: Право, 2013. 126 с.
6. Кушинська Л. Елементи звичаєвого права в «Руській Правді». *Історія України*. 1999. № 38. С. 5-6.
7. Ухач В. З. *Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль : Вектор, 2019. 378 с.

СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІГИ НАЦІЙ ЯК СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ 1919 – 1946 РР.

*Народицький Станіслав Максимович
студент 5 курсу історичного факультету Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка*

Питання про Лігу Націй в порядку денному Паризької мирної конференції 1919 – 1920 років виявилось одним з головних як мінімум з двох основних причин. По-перше, як міжнародний орган Ліга Націй справді могла зробити практичний внесок у регулювання безпеки міжнародних відносин. По-друге, Ліга Націй та її Статут були покликані дати правову і моральну санкцію політиці великих держав, легалізувати її в очах громадської думки, яке в післявоєнний період вже ставало важливим політичним чинником – передусім в демократичних і ліберальних країнах. Питання про створення Ліги Націй викликало серйозні суперечки між головними учасниками Паризької мирної конференції. На одному з перших засідань з'ясувалося, що плани її створення, які надходять від різних делегацій, відрізняються між собою.

Так, французький план непримиренно вимагав включення в Статут Ліги Націй пункту про створення міжнародних збройних сил, здатних підтримувати безпеку в Європі. Франція сподівалася використовувати свою перевагу в сухопутних силах і зробити їх основою майбутньої міжнародної армії, яку при необхідності можна було б спрямувати проти Німеччини. Одночасно французька делегація вважала, що спочатку необхідно підготувати і підписати мирний договір з Німеччиною, а вже потім займатися створенням міжнародної організації [1, с. 315]. У цьому Ж. Клемансо зустрів серйозний супротив В. Вільсона, який вважав, що створення світового порядку потрібно починати саме з будівництва Ліги Націй. На думку американського президента, Лізі Націй як головній міжнародній організації із створення системи колективної безпеки можна було навіть взагалі делегувати право розробки мирного договору з Німеччиною. В. Вільсон наполіг на підготовці проекту створення Ліги Націй спеціальною комісією. Тому у рамках Паризької мирної конференції був утворений 25 січня 1919 року комітет з підготовки проекту Ліги Націй [1, с. 317]. Резолюція про створення Ліги Націй, запропонована британською делегацією, передбачала, що Ліга Націй буде створена для врегулювання всіх питань, пов'язаних з встановленням миру та сприяння міжнародному співробітництву, здійсненню гарантій виконання прийнятих міжнародних зобов'язань; стане невід'ємною частиною загального договору про мир і залишиться відкритою для приєднання кожної цивілізованої нації, яка прийме і підтримає її цілі; забезпечить періодичні зустрічі її членів на міжнародних конференціях (сесіях), в інтересах яких будуть створені постійна організація і секретаріат для забезпечення роботи Ліги Націй в перервах між конференціями (сесіями) Прийняття резолюції Ліги Націй, в свою чергу, було безсумнівним успіхом В. Вільсона, проте це не гарантувало підготовки Статуту організації до закінчення підготовки мирного договору з Німеччиною. Опоненти В. Вільсона не приховували надій на провал роботи комісії по розробці Статуту Ліги Націй. Проте американська делегація проявила наполегливість у цьому питанні. Сам президент США за допомогою члена американської делегації Д.Х. Міллера двічі переробляв свій оригінальний проект Ліги Націй. Останній проект був закінчений вже 2 лютого 1919 року. Вже 11 квітня 1919 року вся робота по Статуту Ліги Націй після суперечок і погоджень була завершена. 28 квітня 1919 року Статут Ліги Націй був схвалений Паризькою мирною конференцією і увійшов складовою частиною в усі мирні договори з Німеччиною та її європейськими союзниками – Версальський, Сен-Жерменський, Тріанонський і Нейський [2, с. 50].

Література:

- 1 Ермаков В. История международных отношений XX века : Учебное пособие / В. Ермаков. – СПб. : Соларт, 2008. – 511 с.
- 2 Илюхина Р.М. Лига наций, 1919 – 1934 / Р.М. Илюхина. – М. : Наука, 1982. – 115 с.

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ПРАВА ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ»

Свиш Анастасія

студентка I курсу юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Актуальність теми зумовлена тим, що утворення незалежної Української держави та формування національної правової системи дали вагомий поштовх до поглибленого й об'єктивного вивчення історії українського права. Науковий інтерес складає аналіз цивільного права, а саме принципу спадкування на території України у складі Київської держави та Великого князівства Литовського.

Вивченню інституту спадкування за заповітом присвячено цілий ряд українських учених правників, серед яких – В. Васильченко, О. Дзера, І. Жилінкова, З. Ромовська, Н. Харитонова, Л. Шевчук, К. Ярошенко, А. Заводський, І. Нелін та ін.

Метою наукової розвідки є порівняльний аналіз особливостей інституту спадкування за «Руською правдою» та «Литовськими статутами».

Перші згадки про спадкування на українських землях з'являються у письмових джерелах княжої доби IX–XII століть. Серед них важливе місце посідають церковні та княжі устави (установи), уроки, договір між греками і Руссю (874 рік), збірник права «Руська Правда». Зокрема, «Руська Правда» присвячує кілька статей спадковому праву, але ще до появи письмових правових актів на території майбутньої української держави, коли вона перебувала у перехідному стані від племінного суспільства до держави, діяли народні звичаї щодо розподілу майна серед членів свого роду [1, с. 85]. Поступово закріплювався звичай спадкування за правилами письмового заповіту та переходу майна до членів родини за кровним спорідненням, без права його передачі стороннім особам. З часом коло спадкоємців істотно розширювалося, а воля спадкодавця та свобода вибору спадкоємців набувала необмеженості [5, с. 67].

Успадковувати власність можна було як за заповітом, так і за законом. За «Руською правдою» спадкувати могли лише діти, народжені в

законному шлюбі. Діти ж наложниці, після смерті свого батька і пана, не одержували спадщини, проте разом з матір'ю ставали вільними.

Заповіт укладався переважно усно. Письмова форма вживалася рідко. Відповідно до ст. 100 «Просторової правди» батьківський двір без поділу переходив до молодшого сина, хоча у західноєвропейському феодальному праві в більшості випадків переваги надавалися старшому синові. Зазначимо, що у «Руській правді» відсутні норми, які регулювали би повернення посагу померлої невістки, якщо в неї не було дітей. На думку О. Неліна, ці питання вирішувалися за звичаєвим правом, згідно з яким посаг повертався родині померлої [2, с. 34].

З іншого боку, за «Руською правдою» становище жінки-дружини, матері було в окремих випадках вищим, ніж чоловіка. Дружина зберігала своє окреме майно, а після смерті чоловіка одержувала частину спадщини і ставала на чолі сім'ї та до досягнення повноліття спадкоємцями розпоряджалася їх спадщиною. Вдова розпоряджалась вищевказаним майном на власний розсуд, але заповідати його могла лише своїм дітям, розподіляючи розміри часток за власним бажанням. Якщо мати-вдова вдруге виходила заміж, то призначався опікун над майном неповнолітніх спадкоємців з найближчих родичів, зокрема вітчим [3, с. 121].

У разі відсутності заповідального розпорядження розподіл спадщини здійснювався за тими самими принципами кровних зв'язків та обмежень, що склалися за старим звичаєм. Обов'язково враховувалася воля глави роду або князя за їх життя. Спадкування без заповіту тісно пов'язано зі звичаєм розподілу майна. Якщо помирав батько і не залишав «ряду», спадщина розподілялася серед тих спадкоємців і тим способом, як би хотів це зробити за життя спадкодавця.

Слід наголосити, що «Руська Правда» встановлювала правила спадкування за соціальним статусом. Якщо помирав смерд і у нього не було синів, то спадщина переходила до князя. Незаміжнім донькам виділялась окрема батьківська частка майна на розсуд князя, заміжнім - нічого. Смерди становили основу вільного населення, яке мешкало на хуторах, володіли наділами землі та обробляли її. Смерди, які господарювали на приватних землях князя, називалися княжими смердами. Обмеження права на спадкування лише синами смерда насамперед пов'язано з тим, що смерди-чоловіки несли обов'язкову військову службу. Тому вважалось необхідним забезпечувати спадщиною синів, які здатні охороняти князя і свій край. На дочок такі обов'язки не покладалися. Але не виключалося, що князь міг передати спадкове майно померлого смерда і його дочці, якщо вона одружувалася з чоловіком, який міг нести військову службу [4, с. 43].

Коли помирав боярин або його урядовець, спадщина, за відсутності в них синів, переходила дочкам. Діти чоловіка від рабині (невільниці) спадщини не отримували, проте вони одержували волю разом з матір'ю.

За загальним правилом звичаю доби Київської Русі чоловік і жінка (одружені) не спадкували один після одного. Вони мали право довічного користування майном, яке належало їм особисто, та майном родини.

Таким чином, «Руська Правда» є одним з найцінніших джерел законодавчої літератури, що вплинуло на інші зібрання (кодекси) українського права наступних поколінь, наприклад, на зміст Литовських статутів XVI ст.

Таким чином, інститут спадкування базувався на звичаєвому праві. Держава, надаючи звичаям юридичної сили, безпосередньо втручалася і змінювала їх лише у процесі спадкування майна, розрізняючи привілейовані суспільні верстви (бояри, дружина) та суспільні низи (холопи, смерди). «Руська Правда» закріплювала і охороняла домінування прав панівних верств. Аналіз загальних норм, які регулювали інститут спадкування, дає підстави стверджувати про їх тогочасну прогресивність у питаннях охорони прав та інтересів спадкоємців.

Література:

1. Буркацький Л. К. *Спадкове право України : навч. посіб. для студ. навч. закл.* Київ: Ін Юре, 2008. С. 12.
2. *Історія держави і права : підручник. У 2-х т. / за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренко. Том 1.* Київ: «Ін Юре», 2003. 635 с.
3. *Історія держави і права України : Хрестоматія.* Київ: Вентурі, 1996. С. 32.
4. Лозко Г.С. *Українське народознавство.* Київ: Зодіак – ЕКО, 1995. 238 с.
5. Ухач В. З. *Історія держави і права України: навчальний посібник (конспекти лекцій).* Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.

**ДАНІ ПРО ОСТАРБАЙТЕРІВ З ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ, ЯК
ДЖЕРЕЛО У ВИВЧЕНІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦИСТСЬКОЇ
ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ В СФЕРІ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ НА
ХАРКІВЩИНІ В 1941-1943 Р. Р.**

Скрипниченко Юрій Федорович

вчитель географії, здобувач кафедри «Історія України» Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди

Актуальність теми. Вивчення діяльності нацистської окупаційної влади щодо примусу місцевого населення Харківщини на різні роботи Третього райху, попри наявність наукових, науково-популярних і навіть публіцистичних праць сприймається частиною громадян нашої держави упереджено. Водночас значна кількість наукових праць з даної теми, в яких отримали висвітлення окремі аспекти проблеми, не дають підстав говорити про наявність її комплексного опрацювання. Це зумовлено розпорошеністю та відсутністю вільного доступу до архівних джерел, ідеологічною загазованістю деяких авторів, відсутністю достовірної інформації про самих остарбайтерів. Джерелом такої інформації є відомості про остарбайтерів, які можна отримати в результаті пошукової роботи.

Мета роботи – на основі проведеного дослідження заповнити певні прогалини в вітчизняній історіографії, через призму дослідження теми «Населення Чугуївщини на примусових роботах Третього райху у роки Другої світової війни».

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

- коротко розглянути історіографію даної теми;
- систематизувати інформацію про остарбайтерів з Чугуївського району;
- зробити висновок по те, що по перше - відомості про «східних робітників» з Чугуївського району є важливим джерелом у вивченні історії остарбайтерства; По друге - ці відомості краще дають зрозуміти політику, яку організувала і запроваджувала в життя нацистська влада в сфері трудових ресурсів на Харківщині.

Історіографія даної теми відображає складність, багатогранність і динамізм, який характерний для історії дослідження діяльності нацистської влади в сфері трудових ресурсів окупованих територій. Суттєвий внесок у наукову розробку зробили наукові праці: А.В. Скоробагатова [1], Г.Г. Грінченко [2], А. Мелякова [3], О.В. Дьякової [4].

Однак, тема примусових робітників на Харківщині висвітлена не в повній мірі. Наукові дослідження не охоплюють всі райони Харківської області. Зокрема, Чугуївський район. Лише поодинокі фактори отримуємо про примусових робітників, про діяльність нацистської влади в сфері трудових ресурсів з Чугуївського району в наукових і публіцистичних працях. Моє дослідження повинно заповнити ці пробіли в історії нацистського окупаційного режиму на Харківщині, зокрема з теми остарбайтерства.

В ході пошукової роботи мною були зібрані біографічні відомості про 36-х остарбайтерів з Чугуївського району. Цінність цих відомостей в тому, що ці остарбайтери хоч і були включені до бази даних про примусових робітників, однак вони офіційно не опубліковувалися. Автобіографічні відомості про остарбайтерів я отримував з матеріалів Чугуївського краєзнавчого музею, фондів центральної районної бібліотеки, розповідей місцевих жителів. Відомості не в повній мірі висвітлюють біографічні дані про остарбайтерів. Так, у більшості випадків досить важко дізнатися не тільки про рік народження, чи місце народження, а і про, те в які саме міста Третього райху були депортовані громадяни Чугуївського району. Досить складно розібратися чи добровільно, чи примусово були вивезені окупантами до Третього райху громадяни Чугуївщини. Однак, дані про остарбайтерів з Чугуївщини є безцінними для джерельної бази наукової роботи «Діяльність нацистської влади в сфері трудових ресурсів на Харківщині в 1941-1943 р. р.». Зокрема, з біографічних відомостей ми дізнаємося про рік, місце відправки до Третього райху; про період перебування в німецькій неволі; про місце і умови праці підневільних робітників; про рік звільнення, і рік повернення на батьківщину. Окрім того, відомості про остарбайтерів дають можливість порівняти нацистські пропагандистські заклики добровільно їхати до Великої Німеччини з реальним станом перебування в німецькій неволі.

Література:

1. Скоробогатов Анатолій Васильович. Харків у роки німецької окупації (1941-1943) : Дис... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Анатолій Васильович Скоробогатов; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Х., 2006. - 412 с.
2. Грінченко Гелінада Геннадіївна. Українські остарбайтери в системі примусової праці Третього райху: проблеми історичної пам'яті. : Дис... д-ра наук: 07.00.06 / Г. Грінченко. ВНЗ: Інститут історії України. 2011. - 449 с.
3. Меляков Антон Володимирович. Масові джерела з історії депортації цивільного населення Харківщини до Німеччини в період 1941-1943 рр.:

Дис... канд. іст. наук: 07.00.06 /Антон Володимирович Меляков; Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. - Х., 2002. - 205 с.

4. Харківщина у роки Великої Вітчизняної війни: документи і матеріали. /Укладач О.В. Дьякова. Харків.: «Видавництво САГА». 2010. - 386с.

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ОМЕЛЯНА ТЕРЛЕЦЬКОГО

Труба Руслана Іванівна

кандидат історичних наук, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

Львівський історик Л. Зашкільняк оцінюючи українську історіографію у міжвоєнній Польщі писав, що «Формування нової концепції історії України, яка мала підносити перш за все політичну свідомість мас, створювати мобілізаційний ресурс національно-визвольного руху, тривала впродовж всього міжвоєнного двадцятиліття. Погляди українських істориків на минуле країни не завжди співпадали. Але їх об'єднувало прагнення знайти і простежити насамперед державницькі елементи української історії. Це проявилось у концепції державних утворень на українських землях» [1, с.67].

Саме «Історія Української держави» Омеляна Терлецького [2; 3] – була однією з перших у вітчизняній історичній науці спроб написати історію української державності. Як представник державницького напрямку в українській історіографії, історик обґрунтував актуальність розробки саме такого дослідження. Він писав, що «історія народної маси стояла у нас занадто високо понад історію української держави, особливо в популярній літературі. Але події новіших часів показали нам практично, як тісно зв'язана історія народу з державою і яке першорядне місце займає держава в життю народу. Це й спонукало автора до пропозиції нашому громадянству саме історії української держави» [2, с.6].

Перший том праці О. Терлецького присвячений українській державі княжої, а другий – козацької доби. Важливо звернути увагу на методологію історичних досліджень вченого, яку він коротко викладає на початку своєї праці: «Побіч поставлення ваги на політичні, як зовнішні, так і внутрішні обставини, поставлено вагу на географічні обставини... Так само конечним було узгляднити побіч суспільних, також економічні обставини, бо вони відіграли велику роль в історії української держави [...] Зроблено також спробу оцінки нашої держави з європейської точки погляду, порівнюючи їх з європейськими державами» [2, с.5].

В історії української держави IX-XVIII ст. О. Терлецький виділяє дев'ять періодів («діб»): 1) Від часу постання Київської держави до прийняття християнства у 988 р.; 2) Від введення християнства до Мстислава I 1132р.; 3) Від смерті Мстислава I до татарського наїзду 1259 р.; 4) Від татарського наїзду до скасування автономії Галичини в 1387 р.; 5) Від скасування автономії Галичини до повстання Запорозької Січі 1552 р.; 6) Від заснування Запорозької Січі до виступу Богдана Хмельницького у 1648 р.; 7) Від виступу Б. Хмельницького до Переяславського договору 1659 р.; 8) Від Переяславського договору до битви під Полтавою 1709 р.; 9) Від битви під Полтавою до ліквідації автономії України у 1782 р. Окресливши основні періоди української держави історик зазначає, що «це зроблено головно для практичних цілей, для легшого перегляду подій, опираючися зрештою на наукових підставах. Щодо самого поділу можуть бути деякі відмінні погляди» [2, с.4].

Характеризуючи княжу державу О. Терлецький зауважує, що в «антській організації можемо бачити початки державної організації українського народу» [2, с. 12]. Його висновки щодо етнічної приналежності східнослов'янських племен не суперечать сучасній українській історіографії. Так, він пише, що племена полян, сіверян, деревлян, дулібів, уличів й тиверців «представляють етнічну підставу, на якій витворився український народ. Це полуднева група у східному слов'янстві [...] Другу групу творили племена Дреговичів [...] і Кривичів [...] Це предки пізніших Білорусів. Третю, північну групу творили Радимичі, В'ятичі і Словени. [...] Це група є предки московського народу» [2, с.35].

Науковий підхід демонструє О. Терлецький при висвітленні питання про виникнення і становлення української державності. Він зазначає: «Бачимо, що давня київська держава з тих часів обіймала не тільки українські, але також і інші і слов'янські племена. Все ж таки її можемо уважати старою українською державою, бо український елемент, як під оглядом чисельності, так і що до політичного значіння мав значну перевагу над білоруським і московським елеметом» [2, с. 35].

Далі історик розвиває і поглиблює своє трактування етнічної приналежності Київської держави: «Руська держава, чи радше федерація земель держав під гегемонією Києва не була одностайною під етнічним оглядом. Вона обіймала вже у цій добі три етнічні групи: полудневу (українську), західну (білоруську) і північну (московську). З цих груп головну роллю відігравала група полуднева, українська й тому давню руську державу вже й цих часів можна назвати староукраїнською державою» [2, с. 42].

Приділивши значну увагу Галицько-Волинському князівству, яке на його думку «було під певним оглядом продовженням київської держави»,

О. Терлецький наголошує, що: «Коли київську державу можна українською лише з певними застереженнями назвати, то галицько-волинська держава була вже цілком українською державою» [2, с.172]. Занепад її мав далекосяжні наслідки: «На руїнах західно-української держави повстала Велика Польща подібно, як на руїнах Польщі Велика Росія» [2, с.187].

Другий том «Історії Української держави» присвячений козацькій добі, яка на думку О. Терлецького розпочалася в середині XVI ст. утворенням Запорозької Січі і закінчилася в останній чверті XVIII ст. ліквідацією автономії України. Слід зауважити, що серед багатьох аспектів державотворення того часу історик особливо акцентує на позитивній ролі козацтва у цьому процесі: «В сфері політичній козацтво започаткувало новий етап у державотворчому процесі, внівши в нього зміни якісного характеру» [3, с.5]. Він розглядає Запорозьку Січ, з одного боку, як військову, а з другого – як державну структуру: «На Запорожжю повстала маленька незалежна військова “держава” у формі військової організації» [3, с.19]. Виникнення навіть такої держави на думку О. Терлецького: «є фактом незвичайної ваги в дальшій історії українського народу» [3, с.120]. Цікавою та оригінальною є думка вченого, що: «Коли на сході України творилися суспільні і мілітарні основи під будучу українську державу, то з західної України йшла освіта, йшов національний світогляд. На східній Україні стрінулися оба ці елементи. Їх поєднання дало можливість козащині стати державотворчим чинником, а українській народності – зв'язати себе з ідеєю політичної самостійності України» [3, с.58].

Отже, двотомна «Історія Української держави» О. Терлецького стала однією з перших в українській історіографії праць, в якій проаналізовано важливі аспекти українського державотворення княжої та козацької доби. Позитивно на її появу відреагувала тогочасна історіографія. Так, І. Крип'якевич висловивши ряд слушних зауважень і побажань вважає, що «авторові “Історії Української держави” належиться признання за широко планову й різнобічну постановку ряду концептуальних проблем даної теми й спробу їх осмислення та висвітлення» [4]. Позитивно оцінив роботу О. Терлецького й І. Кривецький, який розглядав його дослідження в контексті інших праць істориків державницького напрямку, зокрема С. Томашівського, В. Липинського та І. Крип'якевича [5]. П. Ісаїв відносить О. Терлецького до т. зв. загальнонаціонального, немонархічного напрямку української державницької історіографії [6, с.26]. Сучасна історіографія теж дає високу оцінку дослідженню О. Терлецького, визначаючи його характер, як теоретико-узагальнюючий і підкреслюючи, що його монографія й «донині залишається найбільш синтезною працею з проблем державного будівництва в Україні...» [7, с. 519].

Тож можемо зробити висновки, що синтетичний курс «Історії Української держави» О. Терлецького випереджував тогочасну українську історіографію і був, після праць М. Грушевського значним її досягненням. У цьому плані О. Терлецький справді виявився одним з найздібніших учнів свого видатного вчителя. Адже узагальнюючі роботи І. Крип'якевича, Д. Дорошенка та ін. з'явилися лише в 30-х роках ХХ ст., тоді, як «Історія Української держави» О. Терлецького – в першій половині 20-х років.

Література:

1. Зашкільняк Л. Українська історіографія у міжвоєнній Польщі: організаційні та методологічні аспекти / Л. Зашкільняк // Вісник Львівського університету. Серія історична. - 2014. - Вип. 50. - С. 55-72.
2. Терлецький Омелян. Історія Української держави / О. Терлецький. Львів, 1923. Т. 1: Княжа доба. Львів, 1923. 252 с.
3. Терлецький Омелян. Історія Української держави / О. Терлецький. Львів, 1924. Т. 2: Козацька доба. Львів, 1924. 304 с.
4. Крип'якевич І. Нові критерії української історії / І. Крип'якевич // Політика. 1925. Ч. 1. С. 12-14.
5. Кревецький І. Відродження національно-державної думки в українській історіографії / І. Кревецький // Літопис політики, письменства і мистецтва. Берлін, 1924. Книжка І. Ч. 3. С. 38-40.
6. Ісаїв П. Причини упадку української держави в княжі і козацькі часи / П.Ісаїв. Рим, 1975. Т. XL. – 212 с.
7. Історія українського козацтва: нариси: у 2-х т. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. - 724 с.

ЗМІНА ТАКТИЧНИХ КРОКІВ КОМПАРТІЙНИХ ТА СИЛОВИХ СТРУКТУР РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ В БОРОТЬБІ ЗІ ЗБРОЙНИМ НАЦІОНАЛІСТИЧНИМ ПІДПІЛЛЯМ (1949 – СЕР. 1950-Х РР.): ВИБРАНІ АСПЕКТИ

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, докторант, доцент Тернопільського національного економічного університету

Ухач Олександра Василівна

вчитель історії та правознавства ТЗОШ № 19

У зв'язку із проведеною вересневою 1949 року реорганізацією і тимчасовим призупиненням діяльності УПА, завершальний етап неспівмірного та непримиренного протиборства фокусувався вже на

боротьбі збройного націоналістичного підпілля з радянським режимом і його карально-силовими структурами

Дослідницька увага науковців приділена і еволюції тактичних кроків компартійних органів у їх керівництві силовими структурами з метою остаточної ліквідації підпілля. І в ці роки, об'єктивно зазначають історики, зберігалася особливість місцевих партійно-радянських і силових структур наввипередки рапортувати перед республіканським керівництвом про «остаточний» розгром бандформувань українсько-німецьких націоналістів у західних областях. Водночас, республіканське керівництво, навчене гірким досвідом попередніх років з певною недовірою ставилося до таких заяв і ще більше вимагало від місцевої партноменклатури остаточно ліквідувати спротив українських націоналістів «ізолювати ворога від населення, вибити його з усіх населених пунктів і загнати в могилу» [5, с. 14].

Партійними постановами від вересня 1949 року мали бути проведені відкриті судові процеси у західних областях України над «учасниками бандитсько-терористичних груп» [8, с. 189]. Як зазначає О. Ходанович станом на 18 вересня 1949 року у Рівненській, Львівській, Станіславській, Волинській і Тернопільській областях було проведено 14 відкритих судових процесів, на яких з 51 колишнього члена ОУН, 24 було засуджено до вищої міри покарання [8, с. 189]. Компартійне керівництво діяло методом «кнути і пряника», оскільки в кінці грудня 1949 року іншою постановою звільняло від карної відповідальності осіб, які добровільно зголосилися до органів радянської влади з повинною [8, с. 189].

Отже, комплексність заходів застосованих комуністичним режимом передбачала подальшу фізичну ліквідацію керівництва та рядового членства визвольного руху, компрометацію очільників підпілля в очах еміграційних кіл, і що важливо посилення морального тиску як на націоналістичне підпілля так і на ті верстви населення, які продовжували його підтримувати, або ж симпатизували, що в кінцевому підсумку за задумом влади, мало покінчити з тими, хто свідомо підтримував підпільний рух та залякати решту населення. На думку А. Кентія, О. Ходановича такі кроки комуністичного режиму мали певний успіх [8, с. 189]. «Так, у Львівській області з 1 по 20 січня 1950 року явилися з повинною близько 600 нелегалів, учасників ОУН-УПА, дезертирів трудового фронту. В Станіславській області за час з 30 грудня по 10 квітня 1953 року прийшли з повинною 1668 осіб, в тому числі 183 бойовика» [3, с. 73].

Будучи не в змозі адекватно відповідати на репресивні заходи комуністичної влади, залишки збройного націоналістичного підпілля продовжували здійснювати антирадянські акції. Це змусило Кремль вкотре видати новий наказ із вказівкою повної ліквідації підпілля до

початку 1952 року [6, с. 486]. Історики наголошують, що з поміж вжитих партійними функціонерами заходів – основним було значне посилення органів МДБ з метою виконання ними завдання «розгрому залишків банд ОУН в західних областях» [5, с. 91]. Лише на Станіславщині, зазначає І. Патер - форпості визвольного руху, війська органів держбезпеки у 1951 році планувалося збільшити у 2-3 рази. На Тернопільщині організовано 43 оперативно-військові групи, до складу яких було включено 132 найбільш досвідчених оперативники, в т. ч. 32 з республіканського міністерства держбезпеки [5, с. 91]. З поміж активізованих чекістсько-військових проти націоналістичних заходів, органами держбезпеки центральне місце відводилося агентурній роботі, яка як і в попередні роки доводила свою чи не найбільшу ефективність.

За даними Я. Антонюка [1], В. Ільницького [2], В. Сергійчука [7], Н. Мизака [4] лише у січні 1952 року до розробки структур ОУН(б) на терені Станіславщини було залучено 749 агентів і 5976 інформаторів. У Дрогобицькій області по оунівських проводах працювали 58 агентів, 246 інформаторів, по збройних групах – 17 агентів і 182 інформатори.

У завершальні роки збройного спротиву, радянськими карально-силовими органами в арсеналі апробованих системних заходів поборювання організаційних структур самостійницького руху, важливе місце займали легендовані агентурно-бойові групи та легендовані проводи. За підрахунками В. Ільницького, на Станіславщині на 1 січня 1949 року нараховувалося 28 груп агентів-бойовиків загальною чисельністю 127 осіб. Історик наводить дані УМДБ західних областей, за якими станом «... на 1 січня 1953 року продовжували діяти 27 АБГ та 145 агентів: у Станіславській – 10 спецгруп, 39 спецагентів, у Дрогобицькій – 6/34, Рівненській – 4/14, Тернопільській – 3/27, Львівській – 2/18, Волинській – 1/8, Закарпатській – 1/5» [2, с. 517].

Аналіз діяльності легендованих проводів, дозволяє історикам стверджувати, що з одного боку, вони виявилися теж ефективним методом у знищенні та захопленні учасників підпілля. За підрахунками В. Ільницького всього на рахунку т. зв. «оборонців» - 1163 вбитих, понад 2000 захоплених і 700 виведених з підпілля учасників [2, с. 527]. З іншого боку, чекісти не безуспішно використовували легендовані проводи в оперативних іграх з ЗЧ ОУН, отримуючи інформацію про наявність підпілля на західноукраїнських землях [2, с. 530].

Історики суголосні у висновках, що завершення колективізації в західних областях України [3, с. 85], продовження маховика депортаційних процесів в краю [9, с. 204], продовження чекістсько-військових операцій, агентурної роботи [2] (31 грудня 1953 року – Постанова Президії ЦК КП(б)У українською мовою «Про стан ліквідації решток банд українських буржуазних націоналістів в західних областях

України»*) [2, с. 204] остаточно підірвали масову базу визвольного руху. Захоплення з допомогою агентурних засобів у липні 1953 року В. Галаси («Орлана») [3, с. 84], а в травні 1954 року В. Кука («Леміша») [6, с. 494] остаточно дезорганізувало керівництво визвольною боротьбою і фактично ознаменувало завершення організованого збройного спротиву.

Література:

1. Антонюк Я. Діяльність радянської агентури в підпіллі ОУН і УПА на Волині (1944-1950-ті рр.). URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Antoniuk_Yaroslav/Diialnist_radianskoj_ahentury_v_pidpilli_OUN_i_UPA_na_Volyni_1944_1950-ti_rr.pdf (дата звернення 06.12.2019 р.).
 2. Ільницький В. І. *Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945-1954): монографія*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2016. 696 с.
 3. Кентій А. В. *Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946-1956 рр.)*. Київ: Інститут історії України НАН України, Головне архівне управління при КМ України, ЦДАГО України, 1999. С. 84.
 4. Мизак Н. С. *Поцілунок Юди. Агентурна робота МДБ, МВС проти ОУН, УПА*. Додаток до серії «За тебе свята Україно». Кн. 9. Чернівці: Прут, 2011. 222 с.
 5. Патер І. Г. Боротьба комуністичного режиму з українським визвольним рухом (40 - 50-і роки ХХ ст.). *Вісник Львівської комерційної академії. Серія. Гуманітарні науки*. 2010. Вип. 9. С. 84.
 6. Патриляк І. *«Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939-1960 роках*. Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2012. С. 486.
 7. Сергійчук В. *Тавруючи визвольний прапор. Діяльність агентури та спецбоїв НКВС-НКДБ під виглядом ОУН-УПА: вид. друге доповнене*. Київ: ПП Сергійчук, 2006. 184 с.
- *Саме цією Постановою українське націоналістичне підпілля отримало нову «кваліфікацію» - «українські буржуазні націоналісти».
8. Ходанович О. Л. Боротьба радянської тоталітарної системи з українським національно-патріотичним рухом: 40-50-ті роки ХХ ст. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Наук.-практ. зб.* 2010. № 2. С. 189.
 9. Яневський Д. *Проект «Україна»: Жертва УПА, місія Романа Шухевича*. Харків: «Фоліо», 2012. С. 204.

ІСТОРІЯ УКРАЇНО-ІСПАНСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Воєводіна Наталя Миколаївна

аспірант, Національний педагогічний університет імені

М.П. Драгоманова

Корисну взаємодію соціальних спільнот, які відрізняються різними ціннісними, релігійними, етнічними та політичними орієнтирами, можна досягнути на основі формування та впровадження норм толерантної поведінки і засобів міжкультурної взаємодії. Культурні зв'язки впливають на покращення іміджу країни в світовій спільноті, бо свідчать про її прагнення до відкритості та діалогу, а також є ефективним засобом міжнародних відносин і міжкультурних комунікацій.

Культурний розвиток міжнаціонального спілкування розглядається як довготривалий, багатофункціональний та складний процес укорінення в способі інтелектуальної діяльності, почуттях і поведінці людей таких філантропічних норм, як доброзичливість, приязність, толерантність, взаєморозуміння у відносинах між представниками різної національної приналежності [1, с. 47-50].

Історія україно-іспанських культурних зв'язків починається не з моменту отримання Україною незалежності, а має більш давній часовий відлік. Вже в часи Середньовіччя між Україною та Іспанією існували різнобічні зв'язки, які з часом лише ставали сильнішими [2, с. 232-237].

Основою для плідного культурного співробітництва між Україною та Іспанією є, з одного боку, унікальність і самобутність культурних традицій обох країн, що виникли і розвиваються в результаті унікального з'єднання місцевих, цивілізаційних основ і привнесених ззовні культурних впливів, що сформували певну схожість національних характерів наших народів, а з іншого – накопичений у попередні епохи продуктивний досвід двосторонніх культурних зв'язків, які у X-XVII століттях ґрунтувалися на торгівельній чи військовій діяльності.

В цьому випадку ми можемо говорити про різнопланову комунікацію між населенням сучасними територіями двох держав. Незважаючи на той факт, що здебільшого це були торговельні чи військові зв'язки, є впевненість, що культурне перенесення між представниками різних етносів відбувалося активно і в ті часи. Адже неможливо взаємодію між людьми, тим більше, між представниками різних культур, формувати лише на торгівлі чи військовій справі. Не лише культурна традиція є транслятором минулого досвіду, а й людина є транслятором своєї культури в синхронному режимі – презентація своєї

культури в рамках актуальної комунікації з сучасниками. Торговці, які бували на території України та Іспанії, козаки та представники іспанського війська отримували знання щодо соціальної культурної практики українського/іспанського народу, який виявлявся в способі життя.

Важливою складовою культурних зв'язків між Україною та Іспанією був міжнаціональний контакт, який вплинув на самовизначення українців як європейської нації, а саме поява католицьких орденів на території України та Східної Європи, що з'явилися на цій території ще у XIII столітті, а пік розвитку їхньої діяльності припав на XVI – XVII століття.

В період 1917-1921 роки, які вважаються періодом української революції, були здійснені спроби встановлення дипломатичних відносин між Українською Народною Республікою (УНР) та Іспанією. Це підтверджує факт призначення урядом УНР своїм послом в Іспанії І. Кулішера, який, на жаль, так і не розпочав свою дипломатичну діяльність у цій країні [3, с. 473].

Українці відзначилися у Громадянській війні в Іспанії (1936-1939 роки) як на боці республіканців, так і під прапорами генерала Ф. Франко. Українські добровольчі підрозділи – рота імені Т.Г. Шевченка, батальйон імені Максима Кривонова – відзначилися в лавах інтернаціональних бригад [4, с. 101-114].

Основною рушійною силою розвитку україно-іспанських культурних зв'язків починаючи з середини ХХ (1946 рік) століття була українська діаспора на території Іспанії, а саме – втікачі-студенти, які були прийняті та підтриманні іспанським урядом та стали співзасновниками нової організації української діаспори – “Української студентської громади”, а в подальшому таких організацій як Товариство українських студентів-католиків “Обнова”, “Обра католика де асистенсія університаріа” (Католицька організація університетської допомоги), метою діяльності яких була підтримка студентів-біженців в Іспанії, поширення інформації про реальний стан справ в Україні, ідеологічне виховання українців з урахуванням християнської етики та моралі, пропагування української справи та культури серед іспанців та чужинців [5, с. 55-56].

На початку 1960-х років відбулися спад активності та подальше припинення діяльності Української студентської громади. У 70 роках минулого століття продовжувалися культурна комунікація між іспанцями та українцями і чимале значення в цій сфері мала діяльність української секції при Мадридському центрі східних досліджень та Товариства україно-іспанської дружби [6, с. 104].

Подальший розвиток культурних контактів між Іспанією та Україною активізувався після смерті Ф. Франко. В цьому періоді варто згадати Угоду про культурну та наукову співпрацю між Іспанією та СРСР.

У грудні 1979 року, під час офіційного візиту в Москву міністра закордонних справ Іспанії М. Ореха Агірре, було підписано Угоду про культурну і наукову співпрацю, що стало правовою основою радянсько-іспанських культурних зв'язків. Значна частина статей Угоди передбачала відновлення і розвиток втрачених на той час, але традиційно міцних зв'язків в галузі художньої культури [7, с. 404-407]. В рамках програми були встановлені відносин на рівні міст-побратимів Одеса та Валенсія (1981) [3, с. 474], відбулися гастролі українських творчих колективів в Іспанії [8, с. 395], демонструвалися фільми, зняті в УРСР [8, с. 381]; розвивався туризм [9, с. 98-102]; відбувався іспано-український науковий обмін, в школах та вищих навчальних закладах викладали іспанську мову [10]. Однак, варто відмітити, що здебільшого програма культурних і наукових обмінів була спрямована на Російську РСР.

Становленню культурних іспансько-українських зв'язків сприяла перекладацька справа в Україні. Першими ще в ХІХ – на початку ХХ століття в Україні з'явилися переклади творів М. де Сервантеса, В. Бласко Ібаньєса, М. де Унамуно та інших іспанських авторів. Іспанські твори перекладали І. Франко, М. Рильський, П. Дмитренко, В. Шовкун, М. Орест, М. Лукаш, В. Самійленко, Д. Донцов, М. Іванов, М. Литвинець, М. Москаленко, А. Перепадя, Ю. Покальчук та ін. [11]. Також свій внесок в переклад іспаномовних художніх творів зробила українська діаспора так званої Нью-Йоркської групи (Е. Андрієвська, Б. Бойчук, В. Вовк, Ю. Тарнавський та ін.) [12].

Українська література також перекладалася іспанською мовою. Іспаномовний читач мав змогу ознайомитися зі творчим спадком Т. Г. Шевченка [13, с. 292-305], І. Франка [14, с. 85-98], Б. Грінченка, Б. Олійника, Лесі Українки та інших.

Отже, основні фактори розвитку культурних зв'язків між Україною та Іспанією до 1991 року – це робота діаспори (просвітницька, творча, наукова), реалізація комунікаційної програми між СРСР та Іспанією, перекладацька діяльність. Завдяки переліченому культурні зв'язки між Україною та Іспанією мали сталий характер, хоча й різним ступенем активності.

Величезний вплив на характер розвитку культурного співробітництва між двома країнами справили розпад СРСР і формування нової української державності, що означали злам радянської парадигми співробітництва із зарубіжними державами та затвердження нових принципів міжнародних зв'язків нашої країни.

Література:

1. Захарова В. И. Культурные связи – эффективное средство международных отношений и межкультурных коммуникаций / В. И.

Захарова // Ценности и смыслы. – 2014. – С. 47-50.

2. Варварцев М. М. ІСПАНІЯ, Королівство Іспанія [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во "Наукова думка", 2005. – 672 с.

3. Країни світу і Україна: енциклопедія: в 5 т. Т.1: Північна Європа. Західна Європа. Південна Європа / науковий редактор 1-го тому А. Г. Бульвінський. – 2017. – 564 с.

4. Шевченко Ф. П. Рота ім. Тараса Шевченка в боях проти фашизму в Іспанії. (1937-1938 рр.). / Ф.П. Шевченко // Український історичний журнал. – 1961. - № 1. – С. 101-114.

5. Українська студентська громада в Еспанії. Частина I – Особовий склад / Нарис історії української студентської громади та українських поселень в Еспанії (1946-1996) / В. Яримович, О. Білик, М. Волинський. – Філядельфія-Мадрид, 1997. – 199 с.

6. Європейська культурна конвенція 1864 року / Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 2. Предметно-тематична частина: Д-Й / Відп. ред. М. М. Варварцев. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2010. – 252 с.

7. Соглашение между Союзом Советских Социалистических Республик и Королевством Испании о культурном и научном сотрудничестве // СССР. Договоры. Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. – Вып. 35. – М., 1981. – С. 404-407.

8. Испания и Россия: дипломатия и диалог культур. Три столетия отношений. España y Rusia: diplomacia y diálogo de culturas. Tres siglos de relaciones. / отв. ред. О. В. Волосюк. – М.: Индрик, 2018. – 928 с.

9. Андреева Е. Б. Туризм в СССР: организационная структура системы туризма и международных обменов во второй половине XX века / Е.Б.Андреева // Туризм и культурное наследие. Межвузовский сборник трудов. – Вып. 3. – Саратов: Изд-во СГУ, 2009. – С. 98-102.

10. Іспанія Богдана Чуми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://varianty.lviv.ua/32632-ispaniia-bohdana-chumu>

11. “Кустар-самітник” в епоху глобалізації [Електронний ресурс] / О. Пронкевич. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2016/04/11/kustar-samitnyk-v-epohu-hlobalizaciji-ispanskyj-hudozhnij-pereklad-v-ukrajini/>

12. Сучасна іспанська поезія через антологічний підхід [Електронний ресурс] / О. Пронкевич. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2009/02/10/suchasna-ispanska-poezija-cherez-antolohichnyj-pidhid/>

13. Кравець Я. Іспанське прочитання Тараса Шевченка (до 150-х роковин смерті поета) /Я.Кравець// Вісник Львівського університету. Серія

іноземні мови. – 2012. – Випуск 19. – С. 292-305.

14. Кравець Я. Іспаномовний Іван Франко: критика, поезія, проза / Я. Кравець // Українське літературознавство. – 2015. – Вип. 79. – С. 85-93.

Науковий керівник: Шарпаций Віктор Григорович, Доктор історичних наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Католик Микола Сергійович

*студент Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

Всю історію існування європейського співтовариства розвиток спільної економічної системи був одним із пріоритетних. Створення спільного розгалуженого ринку та його подальша підтримка шляхом проведення єдиної політики має головне значення для Європейського союзу. Починаючи з 1957 року, країни-засновниці заклали фундамент економічної співпраці, котра і донині реалізується у формі наддержавного утворення.

Втім, розвиток промисловості, науки та ринку призводить до змін в навколишньому середовищі, як-от забруднення атмосфери, вичерпання природних ресурсів, екологічні катастрофи і так далі. Тому політика ЄС здійснювалася з врахуванням «інтересів» природи, з твердим акцентом на запобіганні, перешкоді та запобіганню екологічним проблемам.

Роль екологічних проблем в політиці ЄС найкраще просліджується через вивчення історії Європейського союзу, яку умовно можна поділити на три етапи саме в контексті здійснення політики в екологічній та природоохоронній сфері.

Перший етап розпочався з моменту підписання Римських договорів 1957 року. Шість країн-засновниць ЄС (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Франція) метою створення спільноти визначали перш за все співпраці суто в економічній сфері. Причиною цьому слугував низький рівень уваги до екологічних проблем. На першому етапі існування євро альянсу прийняті нормативні акти мали прикладний характер, спрямований на вирішення задач економічного характеру, адже приймалися на підставі ст.100 Римської Угоди на виконання цілей загального ринку товарообігу.

II етап (1973–1985 рр.) характеризується проведенням перших заходів із захисту природного середовища в країнах ЄС. З 1972 року ЄС

отримав право вирішувати питання природоохоронного значення. Результатом таких рішень, як правило, ставали директиви – акти гармонізації права країн-членів. Саме у цей період альянс приєднався до Конвенції про охорону дикої флори та фауни та природних місць проживання у Європі, до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (1979 р.). Другий етап ознаменувався Паризькою нарадою 1972 р. (19–20 жовтня) шести країн-засновниць ЄС та трьох нових членів (Великої Британії, Данії, Ірландії). Вже 17 квітня 1973 р. після багаточисельних перемовин була розроблена «Програма дій європейських спільнот у сфері охорони природи», яка 22.11.1973 р. переродилася у Першу програму дій Спільноти з охорони навколишнього середовища. Затвердження даної програми стало відправною точкою у еволюції природоохоронної політики. 17.05.1977 р. була ухвалена Друга програма дій, яка охопила заходи природоохоронного значення до 1983 р. По суті, Друга програма була прийнята на виконання цілей Першої програми, але акцент містила на посиленні превентивної функції Союзу, раціональному використанні природних ресурсів.

Другий етап охарактеризувався переусвідомленням важливості збереження навколишнього середовища. Нерозривний зв'язок між економічним зростанням та погіршенням екологічної ситуації став очевидним. Як наслідок, економічна політика трансформувалася в еколого-економічну.

III етап, який охопив період з 1985 по 1992 рр. визначається як етап закріплення компетенції у галузі охорони навколишнього середовища за інститутами ЄС. У Римську угоду 1957 року були внесені зміни Єдиним Європейським актом 1986 року, який визначив цілі та завдання екологічної політики ЄС, а також запроваджено принцип субсидіарної відповідальності за забруднення.

В результаті третього етапу запровадження політики сталого розвитку в країнах ЄС-15 було прийнято понад 200 нормативних актів, що регулюють проблеми природокористування, створено низку органів, відповідальних за їх виконання у сфері охорони природи: Європейська комісія, Європейський парламент, Європейська агенція з навколишнього середовища. Зокрема, останній орган покликаний забезпечувати членів ЄС та інші держави об'єктивною інформацією про стан справ у сфері захисту навколишнього середовища, надання достовірної інформації населенню. Останній етап, починаючи з 1992 року, триває і донині. На цьому етапі відбувається удосконалення екологічної політики з урахуванням розширення кордонів ЄС та необхідності гармонізації законодавства нових членів Союзу до норм права ЄС. Зокрема, можна виокремити основні постулати «екологізації» політики: забезпечення здоров'я націй,

раціоналізація використання природних ресурсів, покращення навколишнього середовища.

З 2001 р. екологічний елемент був інтегрований у Лісабонську Стратегію, яка особливу увагу приділяла сумісництву економічної та екологічної політик. З 2003 р., коли РЄ очолила Греція, акцент зробився на 10-річних рамкових програмах для сталого розвитку, виробництва та споживання, а також на ініціативах з води та енергії за рахунок конкретних дій в таких галузях, як розширена участь у використанні відновлюваних джерел енергії, введення екологічного виміру у зовнішню політику ЄС.

Україні, яка є сусідкою ЄС, взяла на себе низку зобов'язань перед цією організацією, сьогодні неможна зупинятися на досягнутому. Очевидно, що перед державою стоїть багато завдань, пріоритетними з яких є покращення чинного законодавства, створення ефективних гарантій економічного розвитку та екологічного захисту, оскільки меж для вдосконалення цього не існує. Саме тому вже сьогодні ми повинні ретельно вивчати досвід Європи, особливо досвід тих країн, які нещодавно стали членами ЄС, та мають практично ті проблеми, про які ми говоримо поки що гіпотетично.

ЗМІНИ РЕДАКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ПРЕСИ ТА ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ ЩОДО ВІЙСЬКОВОГО ПОЛОНУ (80-ТІ РОКИ)

Левикін Володимир Валерійович

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. Михайла Грушевського Національної академії наук України

У середині 80-х років минулого століття Радянська країна перебувала у глибокій кризі. Країною прокотилася черга так званих «великих похорон» - Л.І. Брежнєв, Ю.В. Андропов, К.У. Черненко. Крах тотальної системи був лише питанням часу. У квітні 1985 року відбувається квітневий пленум Комуністичної партії, що знаменував собою докорінний поворот в історії і компартії, і Радянського Союзу, і України, і української преси, і в цілому всього світу. На пленумі так звані реформаційні сили партії провели в генсеки свою кандидатуру – першого секретаря Ставропольського обкому, реформатора, який вже мав певний авторитет за кордоном, Михайла Горбачова. У 1986 році проходить XXVII з'їзд КПРС, на якому проголошується: «Без гласності немає демократії». Характерною рисою того часу стало поведення реформ зверху і повна їх

підтримка народом. Стратегічний курс на перебудову, який було взято на з'їзді, було підтверджено та поглиблено на наступних пленумах і XIX Всесоюзній партійній конференції, на якій Комуністичній партії було винесено історичний вирок руками самої партії в документі «Про розділення партійної і державної влади». В країні починається час гласності.

Реформатори саме в пресі вбачали той інструмент, за допомогою якого можна впливати на свідомість мас і, отже, докорінно змінити реальну обстановку в країні. Центральним комітетом партії приймаються постанови, що підтверджують важливу роль ЗМІ в реалізації реформ, у процесі відновлення та пребудови країни, в запровадженні гласності, відвертості, критики та самокритики. Настає «золота доба» преси.

Приклад відвертості у відносинах із пресою подає сам Генеральний секретар партії: неодноразово М. Горбачов проводить дискусійні зустрічі з керівниками центральних ЗМІ, на яких головною темою стають питання щодо ролі преси в оновленні суспільства, проведенні рішень та ідей не тільки від керівництва до мас, а й в зворотньому напрямку.

На III з'їзді народних депутатів було скасовано шосту статтю Конституції СРСР, що визнавала саме Комуністичну партію політичним ядром радянського суспільства. Тим самим партію було позбавлено державної влади.

Прийняттям 12 липня 1990 року Закону про громадські організації було розпочато процес формування політичних партій та їх друкованих органів. Законом «Про засоби масової інформації (пресу)» затверджується порядок, за яким не лише партійні комітети могли відкривати друковані органи. Політична опозиція в Україні відразу скористалася цією унікальною можливістю для усунення Комуністичної партії і проведення докорінних змін у політичному устрої України.

Ради народних депутатів починають боротьбу з районними, міськими комітетами партії за створення власних друкованих видань. Справа не раз доходила до відкритих гострих конфліктів. Обидві сторони розуміли, що той, хто володітиме пресою, той і отримає перемогу.

Починається процес розділення та видання нових газет на обласному рівні. У Львові паралельно газеті «Вільна Україна» починає виходити опозиційно налаштована «За вільну Україну», в Івано-Франковську як орган обласної ради починає виходити «Галичина», у той самий час не припиняється видання комуністичної «Прикарпатської правди».

Ті ж самі процеси (хоч і менш драматичні) відбуваються у той час і на Правобережній Україні. Тут також вплив партійних комітетів у видавничій справі стає чимдалі слабкішим, поволі контроль над пресою переходить від партійних комітетів до рад депутатів.

Сповідуючи принципи гласності і відвертості, усі оновлені газети починають друкувати статті, написані професійними істориками. У газеті «Правда» з'являються шпальта «Сторінки історії», які згодом стали основою для видання двотомника «Сторінки історії КПРС: Факти. Проблеми. Уроки». Час вимагав оновлення всторичної науки, часи замовчувань та фальсифікацій відійшли у минуле.

Незважаючи на той факт, що переважна більшість ЗМІ у 1985-1991 р.р. все ще лишається підконтрольною КПРС, сама їх система майже докорінно змінюється. З підпілля виходить самвидав: у 1989 р. в країні існує близько тисячі подібних видань. З них 333 – загальнополітичні, 89 – літературно-художні, 36 – християнські, 16 – екологічні.

На початку 1990-х років найбільш вражаючими тиражами виходять видання, що зареєстровані народними фронтами. Літературно-художні журнали масово починають публікацію раніше заборонених авторів, як радянських, так і зарубіжних, а також твори письменників-емігрантів. В загальнополітичних газетах та журналах з'являються публікації архівних матеріалів, раніше втаємничених.

Червень 1990 року став часом прийняття першого в історії вітчизняних ЗМІ Закону «Про друк та інші засоби масової інформації», який пропрацював лише півтора року. На початку грудня 1991 року керівниками Республіки Білорусь, Російської Федерації та України було підписано угоду про створення Співдружності незалежних держав (СНД). СРСР припинив своє існування, і тим самим завершилася історія однопартійної радянської журналістики.

Зміни редакційних політик різноманітних друкованих видань 1980-х років, які ми можемо спостерігати, були недостатньо корінними і теми іноземного військового полону не користувалися широкою популярністю, окрім спеціалізованих наукових видань. Ситуацію змінило прийняття вищезгаданого Закону про ЗМІ. З цього моменту фактична цензура та дотримання «військової таємниці» для преси стають досить умовними, і теми військової історії якщо і не виходить на перше місце, то стають відносно помітними. Але Радянському Союзу залишалось існувати трохи більше року, а після його зникнення у політиці редакцій ЗМІ з'являються інші пріоритети.

Література:

1. Бланк А.С. Пленники Сталинграда // Новый мир. – 1989. – № 9. – С. 205.
2. Бондаренко Е.Ю. Жестокий русский плен // Проблемы Дальнего Востока. – 1989. – № 3. – С. 204-206.

3. Галицкий В.П. Немецкие военнопленные в восстановлении хозяйства СССР // Вторая мировая война и преодоление тоталитаризма – М, 1991 – С. 75-83
4. Галицкий В.П. Социально психологические аспекты межгрупповых отношений в условиях военного плена // Социологические исследования, – 1991. – № 10, – С. 48-63.
5. Галицкий В.П. Социально-психологические аспекты межгрупповых отношений в условиях военного плена // Социологические исследования – 1991 -№10. – С 49-63.
6. Горевалов С. І. Військова журналістика України в національно-визвольних змаганнях за утвердження самостійної держави. - Львів: Видавництво відділення військової підготовки ДУ “Львівська політехніка”, 1997.
7. Гуревич А.Я. Проблема ментальностей в современной историографии // Всеобщая история: дискуссии, новые подходы. – М.: Наука, – 1989. 455 с.
8. Животко А. Історія української преси. З передмовою К.Костева. - Мюнхен, Український технічно-господарський інститут. 1989-90.
9. Законодавство України про інформацію // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. - 1998.
10. Иванов В. Ф. Это нашей истории строки. - К.: 1988.
11. Коренюк Н. «Пленные нам не нужны» // Смена. – 1990. – № 2. – С. 89-96.
12. Корнилов Е. Журналистика на рубеже тысячелетий. – Ростов-на-Дону. 1999. С. 100.
13. Лебедева Н.С. О трагедии в Катыни // Международная жизнь. – 1990. – №5. – С. 112-130.
14. Прибылов В.И. Почему ушла армия Андерса? // Военно-исторический журнал. 1990. – № 3. – С. 29-37.
15. Редакційно-видавнича справа: досвід, проблеми, майбутнє / За ред. проф. В.В. Різуна. - К.: Вид-во “Київський університет”. 1997.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

*Ходико Валерія Ігорівна
магістрант, Національна академія державного управління при
Президентіві України*

Невід’ємним елементом процесу стратегічного планування будь-якої держави є аналіз зовнішньополітичної складової. Адже розуміння місця держави на міжнародній арені, конкурентів та союзників, - взагалі ситуації в світі, дає можливість правильно вибудувати стосунки з іншими державами та захистити свою в разі потреби.

Російська агресія проти України змусила розвинуті країни переглянути стратегічні документи у сфері забезпечення національної безпеки. Так, нову Стратегію було прийнято в США, у Польщі, оновили відповідний документ ЄС та низка європейських держав. З метою набуття досвіду у створенні нової системи нацбезпеки України особливої актуальності набуває вивчення позицій та підходів країн до вирішення проблем забезпечення власної безпеки.

В контексті міжнародного досвіду стратегічного планування варто розглянути стратегії найвпливовіших гравців світової політики: США, Китай, Росія. Також провідних країн Європи: Німеччина, Франція, Великобританія та на-шого стратегічного партнера - Польщі.

Зокрема, 18 грудня 2017 р. була оприлюднена чергова "Стратегія нацбезпеки США". Документ виходить з чотирьох пріоритетів зовнішньої політики Д. Трампа: "захист батьківщини, американців і їх способу життя", "забезпечення процвітання Америки", "зміцнення світу за допомогою сили" і "поширення впливу". Головна проблема вбачається у стратегічному суперництві держав. П'ять загроз: КНР, КНДР, Іран, терористи і Росія, яка звинувачується в порушенні кордонів, блокуванні економічних і дипломатичних ініціатив, прагненні регіонального домінування та руйнації НАТО. США змінюють мислення і дії, щоб відповідати новим викликам. Привертає увагу позиція щодо Європи, сильна і вільна вона визнається як життєва необхідність. Пріоритетом є спільна робота з протистояння російській агресії [3].

Китайська зовнішня політика визначається виходячи з цілей, сформульованих Компартією та загальною геополітичною ситуацією, що й визначає багатовекторну, багаторівневу і багатовимірну дипломатичну концепцію, на якій ґрунтується сучасна дипломатія Китаю.

Їх стратегія позбавлена наступальної позиції. До національних інтересів належать: суверенітет, безпека, економічний розвиток, міжнародний статус і національна гідність. Китай виступає проти гегемонії, захищає мир у всьому світі і переконаний, що конфлікти повинні вирішуватися шляхом переговорів [4].

На думку автора, важливо розглянути зовнішньополітичні пріоритети Росії. Насамперед, тому, що треба розуміти наміри ворога щоб знайти шлях до перемоги над ним, а також тому, що як би це не було неприємно, але Російська Федерація залишається одним з найвпливовіших гравців на світовій арені.

Тож, якщо дивитись не на декларовані цілі, а реальні дії, то їх головні зовнішньополітичні пріоритети: блокування розширення НАТО в Східній Європі і підтвердження статусу великої держави за межами пострадянського простору. Велика увага приділяється регіональним і субрегіональним утворенням. Із світових організацій корисними залишаються: РБ ООН і «Велика двадцятка».

Стосовно країн Європи, то аналізуючи політику Німеччини, варто сказати, що її зовнішня політика базується на наступних інтересах: 1) забезпечення свободи, безпеки та добробуту її громадян і непорушності державної території; 2) інтеграція з демократичними країнами до ЄС; 3) міцний союз із США; 4) залучення східних сусідів у західні структури і створення системи безпеки, яка охоплюватиме усі держави Європи; 5) дотримання норм міжнародного права і прав людини і справедливий економічний порядок [5].

У Франції відсутній єдиний документ, де регулюються питання забезпечення нацбезпеки. Основні положення містяться в Ордонансі «Про національну оборону» (від 7 січня 1959 р.), доктринах і стратегіях.

Виділяють три категорії національних інтересів: життєво важливі, стратегічні та пов'язані зі статусом Франції як світової держави. В контексті стратегічного бачення не можна не згадати виступ Е. Макрона 27 серпня цього року. Його промова – зразок стратегічного мислення і зачіпає інтереси України.

У Великобританії «Стратегія нацбезпеки» - засадничий документ зовнішньополітичного планування - був прийнятий у 2015 р. і оновлений 2018 р. В стратегії особливу роль Лондон відводить розвитку стосунків із США, Францією і Німеччиною, країнами Персидської затоки, АТР, зокрема з Китаєм [2].

У 2014 р. Рада міністрів прийняла «Стратегію нацбезпеки Польщі», яка вказує, що безпека країни залежить від здатності захищати власні інтереси. Загалом вона є стислим, цілісним документом, створеним за сучасними критеріями, притаманним західним демократіям. Її підходи та зміст доцільно вико-ристовувати при розробці аналогічних документів в Україні [1].

В цілому, досвід цих країн свідчить, що при веденні зовнішньої політики необхідно керуватись національними інтересами. Лише так можна ефективно здійснювати державну політику і бути гідним суб'єктом міжнародних відносин.

Література:

1. Александров О.С. Новая стратегия национальной безопасности Польши. – [Електрон-ний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo-gl.su/PzDA9E>
2. Вооружённые силы Великобритании. Перед лицом старых и новых угроз. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo-gl.su/MsWHY>
3. Гетьманчук А. Новая стратегия нацбезопаски США. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/20/7075310/>
4. Зовнішня політика Китаю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainian.cri.cn/chinaabc/chapter4/chapter40201.htm>
5. Політика безпеки Німеччини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8343.html>

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Maksurov Alexey Anatolevich COORDINATION LEGAL TECHNOLOGY AS THE BASIS OF NATIONAL DEVELOPMENT PROGRAMS OF MOLDOVA.....3

Антошкіна Валерія Костянтинівна ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА В РІЗНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ.....4

Бутирін Євген Олександрович РЕФОРМА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГО РІВНЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ МОНАРХІЇ.....7

Троян Юрій Юрійович ХРИСТИЯНСЬКІ ЗАСАДИ В КОНЦЕПЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ.....10

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право

Агапова Марія Олексіївна НЕОБХІДНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ.....13

Воронко Ліліанна Михайлівна, Кухаревич Анна Володимирівна ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕЖИМУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ....14

Євтушенко Ксенія Володимирівна ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ.....17

Майор Олександра Олексіївна КРОК ВПЕРЕД І ДВА НАЗАД НА ШЛЯХУ ДО ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....19

Паламарчук Ірина Сергіївна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ.....22

<i>Чорній Ірина Ярославівна</i> ПРИНЦИП СУБСИДАРНOSTІ У МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ УКРАЇНИ.....	23
<i>Чорній Ірина Ярославівна</i> КОНЦЕПЦІЯ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	26
Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення	
<i>Бондарчук Наталія Вікторівна</i> ШЛЮБ – ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ.....	29
<i>Горностай Ірина Володимирівна</i> ДОВІРЧА ВЛАСНІСТЬ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ.....	31
<i>Гуйван Петро Дмитрович</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБЧИСЛЕННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРЕД'ЯВЛЕННЯМ ПОЗОВУ.....	33
<i>Гуральський Назар Романович</i> ВІДСТУПЛЕННЯ ПРАВА ВИМОГИ ТА ЗАМІНА БОРЖНИКА У ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ.....	37
<i>Деордєв Микола Степанович</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ НАДАННЯ ПЕНСІЙ ПО ІНВАЛІДНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	40
<i>Новосьолова Галина Германівна</i> ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ.....	43
<i>Павличенко Данило Петрович</i> ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ІНТЕРЕСИ ПРИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТОВАРИСТВ.....	48
<i>Сароян Марія Артемівна</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСА.....	51
<i>Сароян Марія Артемівна</i> ПРОБЛЕМИ ВРАХУВАННЯ ДУМКИ ДИТИНИ ПРИ ВИРІШЕННІ СІМЕЙНИХ СПОРІВ.....	53

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Hrynkiv Oleksandra THE PROBLEM OF CRIMINAL LAWS
ORGANIZATION OF OPERATIVE AND SEARCH MEASURES.....56

Сароян Марія Артемівна ГАБІТОЛОГІЯ ЯК ОДИН ІЗ
ОСНОВОПОЛОЖНИХ РОЗДІЛІВ КРИМІНАЛІСТИКИ.....59

Татаренко Анна Валеріївна НОРМАТИВНЕ ТА ДОКТРИНАЛЬНЕ
ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТЯЖКЕ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ.....61

Шпарага Мирослава Юріївна ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАВА НАРКОЗАЛЕЖНИХ НА ЛІКУВАННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ
ДОСВІД.....63

**Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне
право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське
право**

Сароян Марія Артемівна ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОП.....67

Чайка Роман Анатолійович ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ
СВІДОМОСТІ ЯК ОСНОВИ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ.....69

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Венгер Тетяна Сергіївна ОСОБИСТІ ТА МАЙНОВІ ПРАВА
ПОДРУЖЖЯ ЗА ЛИТОВСЬКИМИ СТАТУТАМИ.....72

Вівчар Христина Іванівна ІНСТИТУТ ПОКАРАННЯ В КИЇВСЬКІЙ
ДЕРЖАВІ.....75

Іваненко Аліна Олексіївна НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ СУДІВ НА ТЕРИТОРІЇ
ВІЙСЬКОВОЇ ЗОНИ ОКУПАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ) (1941 – 1943 РР.).....77

<i>Караулов Олександр Олексійович</i> ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖЕРТВ РЕПРЕСІЙ ТА ЗАСУДЖЕННЯ КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ.....	81
<i>Мосейчук Катерина Василівна</i> ШЛЮБНЕ ПРАВО УКРАЇНИ-РУСИ.....	84
<i>Навроцький Андрій Романович</i> «РУСЬКА ПРАВДА» - ВИДАТНА ПАМ'ЯТКА ДАВНЬОУКРАЇНСЬКОГО ПРАВА.....	86
<i>Народицький Станіслав Максимович</i> СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІГИ НАЦІЙ ЯК СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ 1919 – 1946 РР.....	89
<i>Свиш Анастасія</i> ОСОБЛИВОСТІ СПАДКОВОГО ПРАВА ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ».....	91

Історія становлення української державності

<i>Скрипниченко Юрій Федорович</i> ДАНІ ПРО ОСТАРБАЙТЕРІВ З ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ, ЯК ДЖЕРЕЛО У ВИВЧЕНІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ В СФЕРІ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ НА ХАРКІВЩИНІ В 1941-1943 Р. Р.....	94
<i>Труба Руслана Іванівна</i> ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ОМЕЛЯНА ТЕРЛЕЦЬКОГО.....	96
<i>Ухач Василь Зіновійович, Ухач Олександра Василівна</i> ЗМІНА ТАКТИЧНИХ КРОКІВ КОМПАРТІЙНИХ ТА СИЛОВИХ СТРУКТУР РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ В БОРОТБІ ЗІ ЗБРОЙНИМ НАЦІОНАЛІСТИЧНИМ ПІДПІЛЛЯМ (1949 – СЕР. 1950-Х РР.): ВИБРАНІ АСПЕКТИ.....	99

Історія країн світу та міжнародні відносини

<i>Воєводіна Наталя Миколаївна</i> ІСТОРІЯ УКРАЇНО-ІСПАНСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ.....	103
--	-----

<i>Католик Микола Сергійович</i> ФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.....	107
<i>Левикін Володимир Валерійович</i> ЗМІНИ РЕДАКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ПРЕСИ ТА ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ ЩОДО ВІЙСЬКОВОГО ПОЛОНУ (80-ТІ РОКИ).....	109
<i>Ходико Валерія Ігорівна</i> СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД.....	112

Підписано до друку 18.12.2019
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 80 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net